

Çeviride İntihal

Program Kodu: 1001

Proje No: 112K388

Proje Yürütücüsü:
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ŞAHİN

Araştırmacılar:

Yrd. Doç. Dr. Derya DUMAN
Sabri GÜRSES

Bursiyer:

Damla KALEŞ

MART 2015
İZMİR

Önsöz

Türkiye’de son 30 yıl içerisinde edebiyat alanında yeni bir intihal türü ortaya çıkmıştır: çeviri intihali. Bir eserin geçmişte yapılmış bir çevirisi üzerinde yüzeysel değişiklikler yapılarak ya da önceki farklı çevirileri derleyerek ortaya çıkan metne yeni bir ismin “çevirmen” olarak eklenmesi ve ortaya çıkan ürünün piyasaya sürülmesiyle ticari bir boyut kazanan çeviri intihali gün geçtikçe yaygın hâle gelmektedir.

Daha önce çevirisi yapılmış bir eserin tekrar çevirisi anlamındaki “yeniden çeviri” görünümüyle karşımıza çıkan bu olgu özgün yeniden çevirilerin arasına karışarak onları da görünmez kılabilir. Okul müfredatlarına dâhil edilmiş olan klasik eserlerin veya popülerlik kazanmış kitapların bu tip sahte “yeniden çevirileri” hızla çoğalmaktadır ve birçok sanal ya da gerçek kitabevinde satışa sunulmakta ya da gazeteler tarafından kampanyalarla okuyuculara dağıtılmaktadır. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren bu sözde yeniden çevirileri ve klasik eserleri yayınlayan yayınevlerinin sayısındaki artış dikkate alındığında, çeviri sahteciliğine karşı önlem almanın da acil önem taşıdığı görülmektedir.

Önlem alabilmek için, durumun nesnel olarak saptanması ve farklı “çevirmen” imzalarıyla farklı yayınevleri tarafından piyasaya sürülen çevirilerin incelenmesi ve bu eserlerdeki muhtemel intihal unsurlarının bilimsel çerçevede belirlenmesi gerekmektedir. Böylelikle “özgün yeniden çeviri” ve “sahte yeniden çeviri” arasındaki ayrım yapılabilir ve çeviri eğitiminde ve genel olarak çeviri dünyasında bu konuda gerekli duyarlılık ve bilinç yaratılabilir.

TÜBİTAK tarafından desteklenen 112K388 no’lu *Çeviride İntihal* başlıklı bilimsel araştırma projesi üç farklı eserin – *Robinson Crusoe* (*Robinson Crusoe*), *Madam Bovary* (*Madame Bovary – Mœurs de Province*), *Savaş ve Barış* (*Boÿna u Mup*) – piyasada mevcut olan tüm çevirilerini inceleyerek intihal olgusuna odaklanmıştır. Çeviriler nitel ve nicel analizler yoluyla incelenmiş ve örneklemeler üzerinden intihal unsurları tespit edilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 100 Temel Eser listesinde de yer alan söz konusu üç eserin incelenmesiyle ortaya çıkan veriler Türkiye’de çeviri intihalinin ne kadar yaygın ve sistematik bir şekilde yapıldığını açıkça göstermektedir. İntihal çevirileri piyasaya süren yayınevlerinin söz konusu üç eserin dışında daha birçok klasik eseri aynı yöntemle sunduğu dikkate alınır; hemen hemen tüm kitabevlerinin, okulların etrafında kitap ve kırtasiye malzemeleri satan dükkânların ve sanal olarak kitap satışı hizmeti veren firmaların raflarının intihal eserler içerdiği ve bu intihal eserlerin binlerce okura ulaştığı rahatlıkla söylenebilir.

Mevcut çalışmada, çeviribilim alanında günümüze kadar önerilmiş çeviri yöntemleri, stratejileri ve teknikleri derlenerek ve mevcut çeviri metinlerdeki özgün durumların değerlendirilmesi yoluyla oluşturulan intihal analiz modelleri kullanılarak yapılan tespitler istatistiksel verilerle de desteklenmiş ve çeviri intihali deneysel olarak kanıtlanmıştır. Proje sonuçları dikkate alınarak

intihal eserler hakkında yayınevleri, kitabevleri, kütüphaneler ve en önemlisi öğrenciler ve genel okuyucular uyarılmalı ve intihalin sebep ve sonuçları hakkında bilinçlendirilmelidir.

İçindekiler

Önsöz	i
İçindekiler	iii
Tabloların Listesi	v
Şekillerin Listesi.....	vi
Özet.....	vii
Abstract	viii
Sonuç Raporu Ana Metni	1
1. GİRİŞ	1
2. LİTERATÜR ÖZETİ	2
2.1 Çevirmenin Sesi	4
2.2 Önceki Çevirilere Bakmak.....	5
2.3 Yeniden Çeviride İntihal	6
2.4 İntihal Yeniden Çeviriler Nasıl Tespit Edilir	7
2.5 Türkiye’de Klasik Edebî Eser Yayıncılığı ve İntihal Çalışmaları	12
2.6 Ulusal Kimliğin Kuruluşunda Çeviri	15
2.6.1 Telif.....	15
2.6.2 Sistemli Çeviri İntihali	17
2.6.3 Tarihçe.....	18
2.6.4 Kimlik Krizi	19
2.7 100 Temel Eser İntihal Çalışmaları Kronolojisi	20
2.8 Dünya üzerinde diğer güncel çalışmalar	24
3. YÖNTEM	29
3.1 Pilot Çalışma	29
3.1.1. Analiz.....	29
3.1.2 Pilot Çalışma Bulguları	30
3.1.3 Pilot Çalışma Sonuçları	34
3.2 Nicel Analiz	35
3.3 Nitel Analiz	38
3.3.1 Birinci Model: Çeviri İntihalinin Tespitinde Çevirmen Tercihleri	38
3.3.2 İkinci Model.....	43

TÜBİTAK

3.3.2.1 Chesterman'ın Çeviri Stratejileri.....	43
3.3.2.1.1 Sözdizime İlişkin Çeviri Stratejileri.....	43
3.3.2.1.2 Anlama İlişkin Çeviri Stratejileri	44
3.3.2.1.3 Edimbilime İlişkin Çeviri Stratejileri.....	45
3.3.2.2 Hurtado ve Albir'in Çeviri Teknikleri	45
3.3.3 İkinci Model: İNTİHAL - TAKİP (İNTİHAL-T).....	46
3.4 Belgeye Dayalı Araştırma	48
4. BULGULAR VE YORUMLAR	49
4.1 Robinson Crusoe	50
4.1.1 Nitel Analiz Sonuçları	50
4.1.2 Nicel Analiz Sonuçları.....	54
4.1.3 Yan Metin Analiz Sonuçları	59
4.1.3.1 Ek İncelemeler	61
4.2 Madam Bovary	61
4.2.1 Nitel Analiz Sonuçları	62
4.2.2 Nicel Analiz Sonuçları.....	74
4.2.3 Yan Metin Analizi.....	83
4.3. Savaş ve Barış	88
4.3.1 Tolstoy Çevirilerinin Gruplandırılması.....	88
4.3.1.1 Birinci grup: İlk çevirmenler	88
4.3.1.2 İkinci grup: Ara dillerden çevirenler.....	89
4.3.1.3 Üçüncü grup: Devlet destekli çeviriler.....	89
4.3.1.4 Dördüncü grup: Yeniden çeviriler.....	89
4.3.1.5 Beşinci grup: Anonim ya da sözde çeviriler	90
4.3.2 Savaş ve Barış Örneği.....	90
4.3.3 Türkçede Savaş ve Barış'lar.....	104
4.3.4 Sonuç	104
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	107
KAYNAKÇA	110
EKLER	113

Tabloların Listesi

Tablo 1. Nitel Analiz – RC - Birinci Örneklemdeki Kodlamaların Yüzde Oranları.....	51
Tablo 2. Nitel Analiz - RC - Dördüncü Örneklemdeki Kodlamaların Yüzde Oranları.....	52
Tablo 3. Nicel Karşılaştırma Sonuçları – Sözcük Düzeyin Örtüşme Oranları Matrisi.....	55
Tablo 4. Çeviriler Arasında Dört Kısım İçin Sözcük Düzeyinde Örtüşme Yüzde Oranları	56
Tablo 5. RC - Yan Metin Analizi	60
Tablo 6. Birebir kopya olan <i>Madam Bovary</i> çevirileri	62
Tablo 7. <i>Madam Bovary</i> Çevirileri	69
Tablo 8. <i>Madam Bovary</i> Nitel Analiz Sonuçları	71
Tablo 9. <i>Madam Bovary</i> Nitel Analiz Kod Yüzdeleri.....	72
Tablo 10. <i>Madam Bovary</i> Çevirilerinin Benzerlik Oranları.....	76
Tablo 11. <i>Madam Bovary</i> Çeviri Eşleşmeleri	79
Tablo 12. <i>Madam Bovary</i> Üçüncü Bölümden Alıntılarının Benzerlik Oranları	82
Tablo 13. <i>Madam Bovary</i> Yan Metin Analizi	85
Tablo 14. <i>Savaş ve Barış</i> Çevirileri	91
Tablo 15. <i>Savaş ve Barış</i> Tam Metin Çevirileri	92
Tablo 16. <i>Savaş ve Barış</i> Çeviri Benzerlik Oranları (Birinci Kitap, 1. Bölüm, 10. Kısım).....	93
Tablo 17. <i>Savaş ve Barış</i> Çevirileri Tam Listesi	95
Tablo 18. <i>Savaş ve Barış</i> Çeviri Karşılaştırması Örneği 1	99
Tablo 19. <i>Savaş ve Barış</i> - Oda / İletişim / Can Karşılaştırması	102
Tablo 20. <i>Savaş ve Barış</i> - Oda / Can Karşılaştırması.....	103

Şekillerin Listesi

Şekil 1. Çeviride intihal unsurlarının muhtemel kaynakları	9
Şekil 2. İkinci Dilden Yapılan Yeniden Çeviri (Washbourne, 2013, s. 619) (Çeviri: Mehmet Şahin)	10
Şekil 3. <i>CopyCatch Investigator</i> Yazılımın Ara Yüzü	37
Şekil 4. <i>CopyCatch Investigator</i> “İçerik Sözcükleri” Sekmesi	38
Şekil 5. Nitel Analiz – RC - Birinci Örneklemdaki Kodlamaların Yüzde Oranları	52
Şekil 6. Nitel Analiz - RC - Dördüncü Örneklemdaki Kodlamaların Yüzde Oranları	53
Şekil 7. Nitel Analiz - <i>Robinson Crusoe</i> - Birinci ve Dördüncü Örneklem Karşılaştırması	53
Şekil 8. RC - Sözcük Düzeyinde Örtüşme Yüzdesi – Dört Bölümün Karşılaştırılması	57
Şekil 9. PG – AG Çevirilerinin CCI’da karşılaştırılması (4. Kısımdan bir parça)	58
Şekil 10. PG – AG Çevirilerinin Word’de elle karşılaştırılması (4. Kısımdan bir parça)	59
Şekil 11. <i>Madam Bovary</i> Nitel Analiz Düzeni	66
Şekil 12. <i>Madam Bovary</i> Çevirilerinin Karşılaştırılması	78
Şekil 13. <i>Madam Bovary</i> Çevirileri Şeması	87

Özet

Çeviride İntihal projesi klasik eserlerin çevirilerindeki intihal unsurlarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Proje kapsamında orijinal dili sırasıyla İngilizce, Fransızca ve Rusça olan *Robinson Crusoe*, *Madam Bovary* ve *Savaş ve Barış* eserlerinin tüm tam metin çevirileri analiz edilmiştir. Belgeye dayalı araştırma ve yan metin analizi yoluyla çevirmenler ve yayınevleri hakkında bilgi toplanmış, klasik eser yayıncılığının tarihçesi ve mevcut durumu ortaya konmuş, çeviri metinler tarama ve optik karakter tanıma yöntemiyle elektronik ortama aktarılıp *CopyCatch Investigator* programı kullanılarak birbiriyle karşılaştırılmış ve çeviri metinlerden örneklemeler alınarak nitel bakımdan analiz edilmiştir. Nitel analiz için iki farklı model kullanılmış ve intihal içeren çevirmen tercihleri iki ayrı değerlendirici tarafından kodlanmıştır.

Robinson Crusoe çevirilerinde 13 farklı çeviride ilk çeviri haricinde sadece iki çeviride özgünlük derecesinin tatmin edici düzeyde olduğu, diğer 10 çevirinin ise tamamen ya da kısmen intihal unsurları içerdiği tespit edilmiştir. *Madam Bovary*'nin Türkçe tam metinlerinin 38'ine ulaşılmış ve nicel olarak metin karşılaştırma ve nitel örneklem analizi sonucunda 33 eserin özgünlükten çok uzak, intihal eserler olduğu tespit edilmiştir. *Savaş ve Barış* adlı eserin çevirilerinde ise üç tam çeviriyle ve ayrıca anonimleşmiş, çok sayıda intihali yapılmış (1958-1963-1964 yıllarında basılmış) 3 kısaltılmış çeviriyle temsil edildiği görülmektedir.

Yan metin analizleri ve belgeye dayalı araştırma sonucunda birçok çevirmen isminin aslında var olmadığı ya da hakkında hiçbir bilgi olmadığı, söz konusu çevirmenlerin birden çok dilde çeviri eserlerde adlarının yer aldığı, aynı intihal çevirilere farklı dönemlerde farklı çevirmen isimleri verildiği tespit edilmiştir. Kapak tasarımı, dip not kullanımı, çevirmen önsözü, kitap fiyatları gibi unsurlar da incelendiğinde metin düzeyinin ötesinde de intihal olgusunun kendisini açıkça gösterdiği söylenebilmektedir.

Çeviride İntihal projesinin temel sonucu, klasik eserlerin çevirisinde intihalin 2000'li yıllardan itibaren giderek yaygınlaştığıdır. Çeviride intihalin önüne geçebilmek için intihal eser yayınladığı tespit edilen yayınevlerinin çıkardığı tüm klasik eserler tek tek incelenmeli ve söz konusu yayınevlerinin benzer eserler yayınlamasına kısıtlar getirilmelidir. İntihal unsuru içeren klasik eserler piyasadan ve kütüphanelerden toplatılmalıdır. İntihal olgusunun yayılmasını önlemek amacıyla yeniden çevirisi yapılacak klasik eserlerin yeniden çeviri taslaklarının tamamlanmadan önce yetkili bir kurul tarafından bir ön incelemeye tabi tutulması gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: intihal, çeviri, yeniden çeviri, çevirmenin sesi, çevirmen hakları, edebiyat, çeviribilim

Abstract

The scientific Project titled “Plagiarism in Translation” aims at identifying plagiaristic elements in the translation of classical works. Within the framework of the project, full-text translations of three works were analyzed: *Robinson Crusoe*, *Madame Bovary* (*Madam Bovary*) and *Война и Мир* (*War and Peace*), respectively from English, French and Russian into Turkish. Through documentary research and paratext analysis, information about the translators and publishing houses were gathered; the history and the current situation of the publication of classical works in Turkey was set forth; translations were analyzed quantitatively after being scanned and converted into electronic format with the help of optical character recognition software; and samples of translations were analyzed qualitatively in terms of translation choices and strategies. Two different models were used for the qualitative analysis and translators’ choices were coded by two evaluators.

For *Robinson Crusoe*, among 13 different translations, apart from the very first translation, only two of them had a satisfactory level of originality, whereas other 10 translations either included plagiaristic elements or were exact copies of previous translations. A total of 38 translations of *Madam Bovary* were included in the study. The results of the qualitative and quantitative analyses suggest that 33 out of 38 translations were far from being original translations. Lastly, for *War and Peace*, three full-text translations, and three abridged translations (published in 1958, 1963, and 1964) which were plagiarized from and thus turned into anonymous translations were identified.

The results of paratext analyses and documentary research show that most of the translators did not exist or no information about them was available in the translation market. It was also found that those translators had translated from various languages, and that their names were seen in the same texts published by different publishing houses in different times. Book covers, the use of footnotes and translator’s preface, cost analysis were also proved to be indicators of plagiarism beyond the text level.

The main conclusion of the project is that plagiarism in the translation of classical literary works has increased gradually and become widespread since the 2000’s and that it is seen as a means of commercial profit. In order to prevent plagiarism in translation, if a publishing house is associated with a plagiaristic work, all other works it publishes should be investigated as well and limitations should be imposed for the said publishing house. All literary works that contain plagiaristic elements should be discarded from the book market and libraries. To prevent the further existence of the notion of plagiarism, drafts for retranslations of classical works should be submitted to a competent council for a prior examination before going to the completion process.

Keywords: plagiarism, translation, retranslation, translator's voice, translator's rights, literature, translation studies

Sonuç Raporu Ana Metni

1. GİRİŞ

Çeviri uğraşının en temel kaynaklarından olan edebî metinlerin en belirgin özelliklerinden biri özgünlüktür. Çeviri metinden de kaynak metnin özgünlüğünü hedef dile aktarması beklenir ve bu aktarım sürecinde çevirmen gerek kaynak dilin yazarının üslubuna dikkat ederek gerekse hedef dilin normlarını göz önünde bulundurarak hedef dilde yeni bir özgün metin yaratır. Kaynak metnin farklı motivasyonlarla aynı hedef dile aktarılması olan “yeniden çeviri”, son yıllarda intihal olgusunu gündeme getirmiş ve Türkiye’de yeni binyılın başlangıcıyla birlikte çeviride intihal daha gözle görülür ve sistematik bir hal almıştır. Türkiye’de, bireysel ve kurumsal düzeyde birkaç girişim dışında çeviride intihal olgusu deneysel verilere dayandırılarak incelenmemiştir ve elimizde intihali tespit etmek için hazır bir model ya da yöntem bulunmamaktadır.

Yeniden çeviri çalışmalarında intihal vurgusu çok sık yer almamasına rağmen çeviride intihal olgusu Avrupa’da da çeviribilimcilerin, dilbilimcilerin ve adli dilbilimcilerin dikkatini çekmiştir. Jiří Levý (Levý, 1963) ve Anton Popovič (Popovič, 1976) bu olguyu 1960’larda ve 1970’lerde ilk dile getirenlerden olmuştur. Jiří Levý (Levý, 1963) yaklaşık yarım yüzyıl önce:

Genellikle, bir yeniden üretimin sanatsal bir edim olduğu söylenebilir ancak bunun şartı çevirinin önceki versiyonların intihali değil bir bütün olarak bir sonraki çevirmenin kendi eseri olmasıdır. Çeviride intihal çok sıklıkla karşımıza çıkıyor ve bunu saptamak özgün edebiyattaki intihali saptamaktan daha zordur. Muhtemel alternatif çevirilerin çeşitliliği ne kadar genişse, intihali ortaya çıkarmak o kadar kolaydır. Nazım çevirisinde ya da edebiyatta en kolaydır ve metnin tarihsel koşullanması o kadar özgüldür ki çevirmen özgün çeviri çözümleri aramak zorundadır. (Çeviri: Mehmet Şahin)¹

demiş ve intihal çalışmalarının hassasiyetine vurgu yapmıştır. Bir başka Çek bilim insanı olan Popovič (1976) tarafından “Üstmetinlerin Tipolojisi”² başlığı altında dile getirilen çeviride intihal olgusu dönem dönem çeviribilimcilerin ilgisini çekmiş ve bu konuda kısıtlı da olsa farklı ülkelerde çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

¹ In general one can say that a new reproduction is an artistic act only if the translation as a whole is the work of a subsequent translator and not a plagiarism of previous versions. Plagiarism is much more common in translation practice, and more difficult to identify, than in original literature. The broader the range of possible alternative translations, the easier it is to uncover plagiarism. It is easiest in verse translation or in literature where the language and the historical conditioning of the text are so specific that the translator is obliged to seek original translation solutions.

² Typology of Metatexts

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Çeviride intihal olgusunun ilk kaynağı doğal olarak ve ne yazık ki yeniden çevirilerdir. Öz olarak çeviribilim alanını geliştirmeye, yaratıcılığı teşvik ve teşhir etmeye, dili güncellemeye, okuyucuya farklı sesler sunmaya yol açması beklenen yeniden çeviriler son yıllarda intihal olgusuyla birlikte anılmaya başlamıştır. Yeniden çevirinin gerekçeleri birçok bilim insanı tarafından dile getirilmiştir. Bellos (Bellos, 2011, s. 295) “1945 yılı (ya da Rus Devriminden hemen sonra, Maksim Gorki’nin “Dünya Edebiyatı” yayın evini kurduğu zaman) gibi özel anların” haricinde “yeniden çeviri hemen hemen her zaman tamamıyla ticari bir iş” argümanını ortaya atar. Ancak yeniden çevirinin “ticari bir iş”ten çok uzak olduğu birçok durum vardır. Örneğin, Gürçağlar (2009, s. 233-236)’da aktarıldığı üzere, Berman (1990) ilk çevirilerin eksik (kaynak metne çok yakın olmamaları anlamında eksik) çalışmalar olduğunu ve bu eksikliğin daha sonraki çevirilerle giderilebileceğini ileri sürer.

Gambier (1994, s. 413-417) de ilk çevirilerin genellikle okunabilirlik uğruna birçok üslupsal özelliği dikkate almadıkları konusunda hemfikirdir. Ancak yeniden çevirilerin daha iyiye doğru yol alan bir çizgi izlediği konusunda tüm kuramcıların aynı fikirde olduğunu söylemek mümkün değildir. Son zamanlarda yeniden çevirilerin gerekliliği konusunda ortaya atılan argümanlar çeviri bağlamını göz önünde bulundurmaktadır ve “ilerleme” fikrinin yerini daha çok “yenilik” almaktadır. Bu da her yeniden çevirinin önceki çeviri(ler)den illa ki daha iyi olmadığı fakat “yenilik” getirdiği anlamına gelmektedir. Ancak bu tür bir kuramsal yaklaşım yeniden çeviri konusundaki sağlam ve pragmatik bir argümanı değiştirmemektedir: Uygulamada her yeniden çevirinin öncekilerin üstüne yeni bir anlayış ve yaklaşım koyması beklenmektedir ve dolayısıyla öncekilere bir meydan okuma olarak görülebilir. Dolayısıyla, bu işe girişmeden önce çevirmenin kendi çeviri becerileri ve yeniden çeviri yapma gerekçeleri konusunda net bir fikre sahip olması gerekmektedir; özellikle de önceki çeviri iyi bir çeviri olarak görülüyorsa (Jianzhong, 2003, s. 194).

Monti (2011), yeniden çevirilerin yapılmasını teşvik eden faktörleri sıralamaktadır:

1. Önceki çevirinin çıkarılan ve değiştirilen bölümler yüzünden tatmin edici olmamasından dolayı kaynak metne metinsel bütünlüğünü yeniden kazandırmak. Örneğin, sansür nedeniyle çıkarılan bölümler. 2005 yılında, Dostoyevski’nin *Karamazov Kardeşler*’inin bazı çevirilerinde sansür uygulandığı ortaya çıkmıştır. Rusça çevirmeni Ergin Altay çeviriden bazı paragrafları attığını ve daha sonra bu atılan bölümleri ekleyip çevirisini yenilediğini kabul etmiştir³.
2. Kaynak metinle, daha önceki çeviride (ara çeviri) yitirilmiş olabilecek olan bağı yeniden sağlamak. Herhangi bir dilin *lingua franca* (ortak dil) statüsünü kazanması sonucunda ara çeviriler ortaya çıkabilmektedir. Örneğin Rus klasiklerinin İngilizce çevirilerinden

³ <http://ceviribilim.com/?p=432> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

yola çıkılarak Türkçeye aktarılması bir ara çeviridir. 20. yüzyılda Rusça çevirmenlerinin sayısının az olması nedeniyle Türkiye’de birçok ara çeviri örneği ortaya çıkmıştır. Mihail Bulgakov’un *Üstat ve Margarita* adlı eseri 1968 yılında Fransızcadan Türkçeye kazandırılmıştır. Rusça aslından çevirisi ise neredeyse yarım yüzyıl sonra, 2012 yılında Sabri Gürses tarafından gerçekleştirilmiştir (Gürses 2012). Çin Halk Cumhuriyeti’nde de birçok dünya klasiği Rusça, Arapça, Fransızca ve Sanskritçe asılları yerine Çin’de daha çok bilinen diller olan İngilizce ya da Japonca versiyonlarından çevrilmiştir (Jianzhong 2003: 196-197).

3. Eskiyen çevirileri yeniden canlandırmak. Buna örnek olarak Charles Dickens’ın *Antikacı Dükkânı* eserinin çevirisini gösterebiliriz. İlk çevirisi 1955 yılında yapılan bu eser, bir derece arkaik kalan dilinden dolayı 30 yıl kadar sonra Azize Bergin tarafından modern Türkçeye tekrar çevrilmiştir.
4. Günümüz çevirmenlerinin “eski” çevirmenlerin sahip olduğu araçlarla kıyaslanamayacak ölçüde çok araca sahip olduğunu ve dil yetkinliğinin de artmasıyla çevirmenlik mesleğinin daha profesyonel hale gelmesini göz önünde bulundurarak yeni sözlük ve araştırma araçları yardımıyla önceki çevirileri geliştirmek. Bu genelde editörleri ilgilendiren bir iştir ve çoğu durumda editörler eski çevirilerle uğraştıktan sonra yeni bir çeviriye ihtiyaç olduğuna karar verirler. Bu noktada şunu da not etmekte fayda vardır: Editöryal çalışmalarla bir eski çevirinin yeniden çeviri özellikleri edinmesi de söz konusu olabilir.
5. Metne yeni bir perspektif kazandırmak. Şüphesiz, memnuniyetsizlik genellikle kaynak metnin bazı boyutlarının önceki çevirilerde yeterince göz önünde bulundurulmadığına olan inancın arkasında gizlidir. Buna örnek olarak Jane Austin’in *Emma*’sının Çinceye yeniden çevirisi verilebilir. İlk çeviri 1984 yılında Zhang Jinghao tarafından gerçekleştirilmişti ancak aynı kişi 14 yıl sonra kendi çevirisini yeniledi. Sonraki çevirisi daha akıcı, canlı ve orijinal metne daha yakındı (Jianzhong, 2003, s. 194). Bir başka örnek de Adam Thorpe’nin *Madame Bovary* yeniden çevirisidir. Eserin İngilizceye yapılan bu on dokuzuncu çevirisi o “dönemin diline” daha yakınlaşmayı hedeflemektedir (Thorpe, 2011).
6. Mevcut çevirinin yeni baskısını çıkarmak yerine daha çok kâr elde etmek amacıyla yeniden çeviri ortaya çıkarmak.

Görüldüğü üzere, yukarıda sıralanan motivasyonların çoğu çeviribilim ve edebiyat açısından olumlu adımlardır ve hemen hemen hepsi metne yeni bir ses katma amacını taşımaktadır. Bununla birlikte, intihal olgusu da 1990’lı yıllardan itibaren yeniden karşımıza çıkmaktadır. Leighton (1994) *Bakır Atlı: Aleksandr Puşkin’den Seçme Şiirler* adlı eserin farklı çevirilerini inceler ve Karlinsky’den alıntı yapar ve D. M. Thomas’ın çevirisinin % 60’ını önceki çevirilerden

aldığından “onları [önceki çevirmenleri] en azından ortak çevirmen olarak belirtmeliydi” (Karlinsky, 1982, s. 24) diyerek aksi bir durumun intihalle sonuçlanacağına dikkat çeker ve “Değiştirilmiş metin, hatta büyük ölçüde değiştirilmiş metin yeni bir çeviri değil, yeni geliştirilmiş ya da gözden geçirilmiş versiyondur⁴” der (Leighton, 1994, s. 81). Bir başka deyişle çevirmen yeni çeviriye kendi “ses”ini katamadığı takdirde yeni bir çeviri yaratmış sayılmamaktadır.

2.1 Çevirmenin Sesi

Yukarıda sıralanan motivasyonların çoğunda çevirmenler doğal olarak yeni oluşturdukları eserlere kendi seslerini vererek, görünür ve ayırt edilebilir olmayı isterler. Bununla birlikte, çeviri tarihine baktığımızda çevirmenin görünürlüğü her zaman tanınan ve takdir edilen bir olgu olmamıştır. Venuti (1995) çevirinin kalitesinin uzun süre “doğal” ve “sanki çeviri değilmiş gibi” olmasıyla değerlendirildiğini ileri sürer. Bu bakımdan çevirmen, yazarın gölgesinde, ikinci plandadır. Dolayısıyla, çevirmen kendini yazarla özdeşleştirmeli ve “görünmez” olmalıdır. Okuyucu açısından da çevirmenin varlığı ele alınmaz. Çeviri kuramında Venuti’nin (1995, s. 8) ve (1998, s. 244) deyişimiyle bu tür bir öz-yokedişe karşı çıkışlar yaşanması kendisinin 1995 yılında ortaya attığı “çevirmenin sesi” terimiyle başlar.

Jiang’ın (2012) da belirttiği gibi çevirmenin sesi terimi farklı bilim insanları tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. Yine Jiang’da (2012, s. 369) alıntılanıldığı üzere Shiavi’ye (1996) göre çevirmenin sesi eserin orijinal anlatımına getirilen yorumdur ama Shiavi’nin bu konudaki duruşu daha çok çevirmenin söylemsel varlığının okuyucu tarafından kavramsallaştırılmasına odaklanır. Baker (2000) ise çevirmenin sesi kavramını çevirmenin üslubu ile ilintili olarak tanımlar. Çevirmenin sesini tanımlamaya çalışırken Baker çeviri metnin nicel üslup analizine dayanır ve bu analiz ortalama cümle uzunluğu, çeşit / örnekçe oranı (type / token ratio), metinler arası çeşitlilik, belirli kelimelerin görülme sıklığı gibi bazı yapısal özelliklere dayalı bir analizdir. (Baker’ın bu ölçme birimlerini üzerinde çalışılması gereken prototip bir model olarak sunduğunu belirtmek gerekir. Dolayısıyla, bu tür nicel bir yöntemi zenginleştirmek için yeni yapısal birimler eklenmelidir.).

Çevirmenin sesi kavramına edimbilimsel yaklaşımlar da vardır ve bunların bazıları, Jiang’ın (2012) da belirttiği gibi Zhu (1996), Robinson (2003) ve bizzat Jiang (2012) tarafından dile getirilmiştir. Zhu (1996) söz eylem kuramıyla açıklar çevirmenin sesi kavramını. Ona göre çevirmenin sesi çevirmenin metni edimbilimsel olarak nasıl anladığında ve çeviri sürecinde yaptığı edimbilimsel seçimlerde yatar. Bu bakımdan her çeviri süreci çevirmenin çeviriye olan özgün yaklaşımını taşır ve bağlamla da yakından ilişkilidir. Robinson’a (2003) göre ise çevirmenin sesi çevirmenin yazarın niyetini açığa çıkardığı ve iletiyi hedef dilde en yakın

⁴ A changed text, even an extensively changed one, is not a new translation, it is a newly improved or revised version

şekilde aktarmaya çalıştığı o dar alana tekabül eder. Çevirmen ne kadar denerse denesin çok az da olsa göreceli olarak yeni bir şey üretmekten kurtulamaz.

Jiang (2012, s. 374-375) çevirmenin çeviri metindeki varlığının iki yöntemle anlaşılabileceğini ileri sürer: metin temelli yöntem ve yan-metin temelli yöntem. Metin temelli yöntem “kaynak metin ve hedef metin arasındaki diller arası ve metinler arası karşılaştırmaları ve aynı eserin farklı çevirilerinin karşılaştırılmasını” içerir. Yukarıda belirtildiği gibi, Jiang kaynak ve hedef metinlerin analizinde edimbilimsel bir yaklaşım benimser ve yalnızca çevirilerin ortaya çıkardığı “etki söz eylem” etkisini göz önünde bulundurur. Yan metin temelli yöntem de çevirmenin önsözdeki ya da çeviri metindeki dipnotlardaki ya da çeviri süreciyle ilgili röportajlardaki varlığını inceler.

Çevirmenin sesi kavramı ile ilgili farklı yaklaşımlar, tanımlar ve anlayışlar olsa da çeviride intihal bağlamında ele alındığında çevirmenin sesinin anlamı çok açıktır. Her ne açıdan bakarsak bakalım, klasik bir eseri özgün olarak çevirme teşebbüsünde çevirmenin kendine has üslubunu, çeviribilimsel yaklaşımını ya da söz eylemsel niyetini ortaya koyması beklenir. Yeniden çeviriler söz konusu olduğunda her bir çeviri farklı bir ses yaratır ya da yaratmalıdır, en azından kuramsal olarak.

2.2 Önceki Çevirilere Bakmak

Hedef metinlere yeni bir ses katma teşebbüsünde yeniden çeviri yapan çevirmen büyük bir soru işaretiyle karşı karşıyadır: önceki çevirilere bakmak. Bellos (2011, s. 296) modern klasikleri yeniden çevirirken çevirmenlerin pek de kıskanılır bir konumda olmadıklarına inanır çünkü onlar “kasıtsız intihal ve gereksiz değişiklik arasındaki uçurumun kenarındaki yolda yürümek zorundadırlar”. Yeniden çeviri yapan kişi kendi versiyonunda önceki çevirinin eksiklerini tamamlamak durumundadır. Bu da tahmin edilebileceği üzere önceki çeviri ya da çevirilerin ayrıntılı olarak incelenmesini gerektirir. Bu durumda çeviride intihal konusunda bizi çok hayati bir noktaya taşır. Eğer yeni çevirmen önceki çeviri ya da çevirileri incelerse onlardan etkilenmesi kaçınılmaz gibi görünmektedir (Leighton, 1994, s. 69). Özellikle de nesirde, yeniden çevirilerdeki etki derecesini belirlemek gerek kısmen karmaşık bir konu olmasından dolayı gerekse konunun hassasiyetinden dolayı göz ardı edilen bir konu olagelmiştir.

Çeviride intihal konusunda daha önce yapılan tartışmalarda bazı kuramcılar ya da uygulamacılar konuya çok hoşgörülü bir yaklaşım sergilerken bazıları da bunu intihalin başka bir biçimi olarak gördüler. Örneğin, Leighton’un (1994, s. 70) aktardığına göre aktif çevirmenlik yapan ve çok sayıda dil bilen akademisyen Michael Heim çevirinin taklitten başka bir şey olmadığını iddia eder ve dolayısıyla çevirmenin yeniden çeviriyi yapmak için gerekçesini tesis etmesi için önceki çevirilere bakmanın kaçınılmaz olduğunu savunur (Heim, 1982). Bununla birlikte, 1970’lerin başlarında Heim, Borges’in (1973) önceki çevirinin bir kısmının daha güzel olduğu düşünülerek kullanılması da dâhil olmak üzere önceki çevirileri benimsemesinin etik

olmadığını savunduğunu belirtmiştir. Ama her durumda yeniden çeviri yapan çevirmenlerin önceki çalışmaları dikkate almaları gerektiği çok açık görünmektedir. Burada önemli olan, Leighton'un (1994, s. 71) ifadesiyle, daha iyi bir yeni versiyonu oluşturmak için mevcut çevirilerin ne kadarının kullanılmasının hoş görülebilir ne kadarının hoş görülemez olduğunu" belirlemektir.

Önceki çevirilerin incelenmesi sorunu kolaylıkla çözülebilecek gibi görünmese de kuramcılar tarafından bazı çözümler öne sürülmüştür. Bunların biri kuramcı ve edebî çevirmen olan ve etik, düzgün ve özgün yeniden çevirinin ilkelerini ortaya koyan Leighton'da (1994, s. 81) belirtildiği üzere Pyman'dır (1965). Pyman önceki çevirilerin yeniden çeviri yapılması sürecinde çok ayrıntılı incelenmemesi gerektiğini savunur. Çok ayrıntılı yapılan bir incelemenin yeni çeviriye etkisi kaçınılmaz olacaktır ve böyle bir etki sadece etik açıdan değil üslup açısından da arzu edilmemektedir.

Farklı çevirmenlerin farklı üslupsal ve yöntemsel yaklaşımlarını birleştiren bir çeviri, çeviriyi kendi içinde bağdaşık kılan özden uzaklaşır ve Pyman'ın (1965) ifadesiyle "bir üslupsal anormallik" (Leighton, 1994, s. 81) ortaya çıkabilir. Pyman (1965) ikinci bir ilke daha ekler: Yeni çeviriyi daha iyi kılmak adına önceki çeviri ya da çevirileri kullanma konusunda manevi aklamayı yapmak için çevirmenin sağduyusunu kullanması. Önceki çeviriler çevirinin üslubunu ve yöntemini etkilemeyecek şekilde dikkate alınmalıdır. Bu gözlemin ölçüsü ve şekli Pyman'ın (1965) çevirmenin "sağduyusu" dediği şeye bağlıdır (Leighton, 1994, s. 81).

Son olarak, yeniden çeviri sürecinde önceki çevirilerin incelenmesi sorununu bir de "ses" kavramından yola çıkarak ele alabiliriz. Yeniden çeviri yapan çevirmen bir eseri yeniden çevirme teşebbüsüne yol açan nedeni ortaya koyamadığı ya da aynı dilde yeniden üretilen metne çevirmen olarak kendi "ses"ini veremediği takdirde, intihal tartışmasına konu olma riskini taşıdığını söylemek mümkündür.

2.3 Yeniden Çeviride İntihal

Turell (2004, s. 7) çeviride iki tür intihal tanımlar. Birincisi çeviri metnin başka bir dilde orijinal eser olarak sunulmasıdır. İkincisi ise hâlihazırda çevirisi yapılmış bir metnin başka bir çevirmen tarafından yeniden çeviri olarak yayınlanmasıdır ve bu ikinci intihal türü bu çalışmanın konusudur. Turell (2004) çeviride intihal olgusunu fikrî mülkiyet haklarının ihlal edilmesi olarak alır ve intihal normları, sınırları ve anlayışının kültüre göre değiştiğini yani her kültürün (yeniden çevrilmiş ya da orijinal eser olsun) edebî bir eserin orijinal mi yoksa intihal mi olduğuna karar vermekte kendi normlarına göre hareket ettiğini ileri sürer. Bunun nedeni olarak da bazı kültürlerin fikirleri eşleştirmeyi, ödünç almayı ya da kopyalamayı hoş görürken bazılarının tam tersi olduğunu ileri sürer. Bununla birlikte, hukuki açıdan bakacak olursak intihal bir suçtur ve fikrî mülkiyet haklarının sömürülmesi konusunda hâlihazırda bir hukuki literatür de mevcuttur.

Hukuki açıdan bakıldığında çeviride intihal bazı ilkeler etrafında tanımlanır. Turell (2004, s. 14) savcılık uzman raporundan bir davaya atıfta bulunarak özgün bir yeniden çeviri için şu noktaları tanımlar: Bir yeniden çeviri çevirmenin söz konusu edebî eseri yorumlamasıyla ve kişisel yaklaşımıyla edebiyata katkı yapma taahhüdüdür. Yeniden çeviri yapan çevirmenin başlangıç noktası kaynak metin ve beraberinde kullandığı sözlükler ve kişisel çeviri uzmanlığıdır; kesinlikle önceki çeviriler değildir. Eğer yeniden çeviri yapan çevirmen önceki çevirilerin bazı sözcüksel, söz dizimsel ya da üslupsal birimlerini alıyorsa bu girişim açıkça intihal oluşturur. Gerekçelendirmek gerektiğinde, Turell'e (2004) göre, intihalin tespiti ve kovuşturulması için bazı analitik araçlara gerek vardır. Kanıtlar nitel ya da nicel olabilir ve örtüşen sözcükler, bir kez kullanıldığı halde diğer eserlerde görülen sözcükler/öbekler, kişiye özgü sözcük kullanımı ve söz oyunlarına yaklaşım gibi sözcük düzeyinde kanıtlar olabilir. Söz dizimsel düzeydeki kanıtlar "aynen aktarılmış söz dizimsel yapılar"dan, üslup düzeyinde kanıtlar ise çevirmen tarafından özellikle seçilen çeviri yaklaşımından gelebilir.

Hukuki bakımdan bir suç olmasının yanı sıra, çeviride intihal konusunda başka argümanlar da vardır (Gürses, 2011). Örneğin, intihal çeviriler çeviri tarihine zarar vermekte ve her bir eserin tarihinin izini sürmeyi imkânsız hale getirmektedir. Ayrıca, intihal çevirilerin özel ya da kamuya ait kütüphanelerde mevcut olmalarından dolayı saygın eserler olarak öne çıkma ve genel olarak çevirmen kimliğini zedeleme ihtimali de vardır. Bu bakımdan intihal çeviriler edebî bir eserin farklı çevirilerinin kalitesini gölgede bırakmakta ve kamuoyunun çevirinin değerini takdir etmesinin önünde bir engel oluşturmaktadır. İntihal çeviri alanındaki emek ücretini de olumsuz etkileyen faktörlerden biridir. Son olarak, Gürses'e (2011) göre en olumsuz etki de intihalin toplumda kültürel bir norm haline gelmesi ve özgün ve gerçek eserlerin daha az takdir edilmesi ve daha az ödüllendirilmesidir.

2.4 İntihal Yeniden Çeviriler Nasıl Tespit Edilir

Bir yeniden çevirinin intihal unsuru içerip içermediğini tespit etmenin farklı yolları vardır. İntihalin ilk ve en bariz biçimi önceki çevirinin tıpatıp kopyalanması yoludur ve bu tür bir intihal iki metnin elle ya da elektronik olarak karşılaştırılması yoluyla kolaylıkla tespit edilebilir. Diğer yandan, intihal her zaman tıpatıp kopyalama gibi açıkça ortaya çıkmamaktadır. Çeviri intihalcileri, gerçekleştirdikleri habis eylemin açığa çıkmasını zorlaştıracak ince yollar bulabilmektedirler. Bu yollar aşağıdaki gibidir:

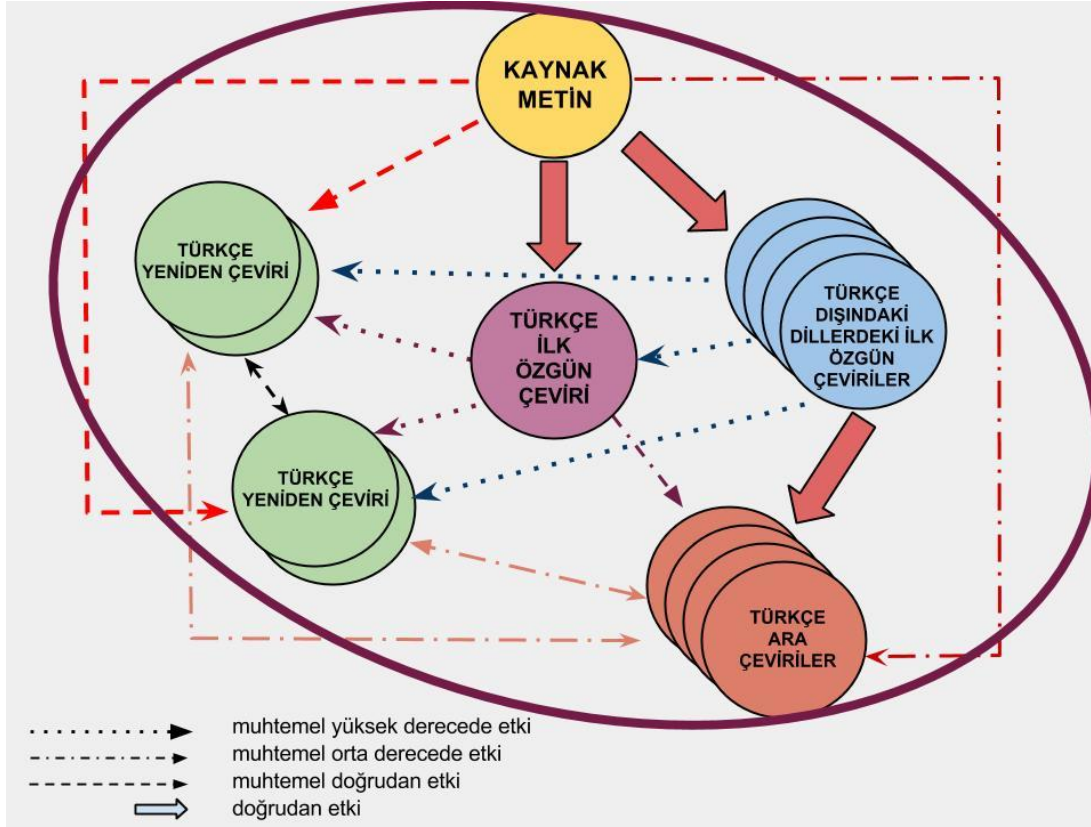
- a) önceki çeviriler üzerinde bazı sözcük ve söz dizimi değişiklikleri gerçekleştirme,
- b) önceki iki veya ikiden fazla çevirinin rasgele ya da belirli bölümlerini birleştirerek "yeni" bir ürün yaratma,
- c) mevcut çeviriye "üslup" ekleyerek yeniden çeviri oluşturma,

- d) bazı rasgele ya da belirli bölümleri çıkararak ya da dipnot, çevirmenin önsözü gibi yan metin unsurlarını çıkararak görece daha uzun bir metnin kısaltılmış versiyonunu oluşturma,
- e) kısmi bir yeniden çeviriye genellikle orta bölümleri ağırlıklı olmak üzere önceki çevirilerden bölümler ekleyerek yeniden çeviri oluşturma,
- f) son olarak ve belki de intihalin en kötü biçimlerinden biri olarak; büyük ihtimalle birbirini tanımayan farklı çevirmenler tarafından çevrilmiş bir eserin farklı bölümlerini birleştirerek bir çeviri ürünü oluşturma. Bu son biçimde genç “çevirmenler”den deneme çevirisi adı altında belirli bölümler talep edilebilmekte ve daha sonra reddedilebilmektedir.

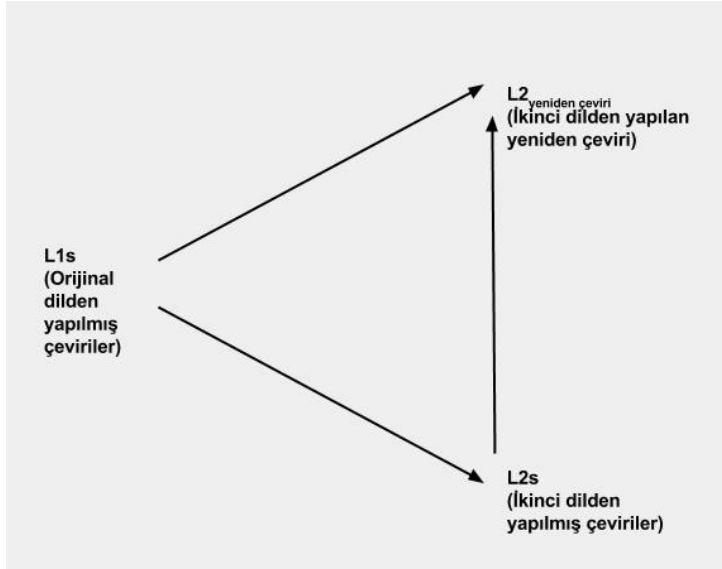
Gürses (2011), intihalin yeni bir çeviri yaratmak suretiyle de gerçekleşebileceğini belirtir ve bu “yeni çeviri”nin, yayınevinin editörlerinin metinde gerekli değişiklikleri yaparak “yeni” metni eski ve makbul çeviriye benzetmesi ya da aynı eserin bir başka dilde yapılmış çevirisini temel alarak metne müdahale edilmesi yoluyla ortaya çıktığını ortaya koyar. Buna örnek olarak da Rusçadan yapılan çevirilerin genellikle İngilizce ya da Fransızca çeviri metinler temel alınarak düzeltildiğini gösterir.

Bir yeniden çeviri üretirken çevirmen birçok kaynaktan yararlanabilmektedir. Bunların en başında doğal olarak kaynak metin gelmektedir. Bir kaynak metnin hedef dile aktarılması her zaman doğrudan kaynak metin kullanılarak gerçekleşmeyebilmektedir. Örneğin bir Rusça romanın Türkçeye çevirisi eserin İngilizce ya da Fransızca çevirisi kullanılarak yapılabilmektedir. Bu tür çeviriler “ara çeviri” olarak adlandırılmaktadır. Bir eser kaynak metin kullanılarak ya da diğer dillerdeki çevirisi kullanılarak hedef dile aktarıldıktan sonra gerçekleşen yeniden çevirilerin etkilenebileceği kaynaklar proje ekibimiz tarafından oluşturulan Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Çeviride intihal unsurlarının muhtemel kaynakları

Mevcut çalışmanın pilot çalışması yapılırken oluşturulan bu şemanın daha küçük ölçeklisi daha sonra Washbourne (2013) tarafından da ortaya konmuştur (Şekil 2). Washbourne'un sunduğu şema intihal araştırmaları amaçlı olmadığı için ve yalnızca ikinci dilden yapılan yeniden çevirilere yönelik olduğu için mevcut çalışma için yetersiz kalmaktadır. Şekil 1'de çizdiğimiz tabloya göre Türkçe üretilecek bir yeniden çeviri doğrudan kaynak metinden faydalanabilir. İdeal bir yeniden çevirinin kaynak metni birincil çıkış noktası olarak kullanması gerekmektedir. İlk özgün çevirinin bir yeniden çeviri üzerinde yüksek derecede etkili olması beklenmektedir. Yukarıdaki bölümlerde de tartışıldığı üzere yeniden çeviri yapacak çevirmenler özgünlüklerini ve motivasyonlarını ortaya koymak açısından önceki çeviriyi incelemek durumundadırlar. Yeniden çeviri üzerinden yüksek derecede etkisi olabilecek bir diğer faktör ise kaynak metnin Türkçe dışındaki dillere yapılmış olan çevirileridir. Çok dilli çevirmenlerin bu çevirileri incelemesi muhtemeldir. Türkçeye yapılan ara çeviriler – ki bu ara çeviriler kaynak metnin Türkçede yayınlanmış ilk hali de olabilmektedir – hiç kuşkusuz yeniden çeviriye etki edebilmektedir. Son olarak bir yeniden çeviri aynı dilde üretilmiş bir diğer yeniden çevirinin de etkisi altında kalabilmektedir.

Şekil 2. İkinci Dilden Yapılan Yeniden Çeviri (Washbourne, 2013, s. 619) (Çeviri: Mehmet Şahin)

Tüm bunları dikkate aldığımızda bir çeviri eserde intihal unsurlarını belirlemenin ne kadar karmaşık bir yapıya sahip olduğunu görmek mümkündür. Bu nedenle intihal tespit etme çalışmaları kapsamlı ve güvenilir analiz yöntemleri gerektirmektedir. Bu konuda yukarıdaki bölümlerde bahsedilen ve Türkiye yerelinde yapılan çalışmalardan birkaç sene önce, 2004 yılında Teresa Turell'in (2004) yapmış olduğu ve intihal tespiti konusunda çığır açan çalışması çok büyük önem taşımaktadır.

Turell (2004) *CopyCatch* adlı analitik bir araç kullanarak edebî çeviride orijinal olmayan bölümleri tespit etmeye çalışmıştır. Edebî bir eserin iki çevirisinden ve bunlardan intihal edilmiş bir çeviriden ve tartışmalı diğer bir çeviriden oluşan bir bütüncü oluşturarak Turell (2004, s. 3) iki soruya yanıt bulmayı amaçlamıştır: "Çeviriler arası intihali diğer intihal türlerinden farklı ve dolayısıyla keşfedilmesi zor kılan şeyler nelerdir?" ve "Bir çeviri metnin diğer çeviri metin ya da metinlerden intihal yoluyla oluşturulmuş olduğuna karar verebilmek için ne derecede benzerlik taşıması gerekmektedir?". Turell aynı zamanda önceden benzeri görülmemiş bir yol sunar: intihali tespit etmek için bir belge karşılaştırma aracı. Bu araç "intihal çevirilerin dilbilimsel analizine içsel ve dışsal geçerlilik ve güvenilirlik unsurları" katar (s. 3-4). Bu ampirik yaklaşımda intihalin tespiti için ilk ve en önde gelen kıstası "örtüşen sözcükler"dir ve % 35'lik bir örtüşme normal karşılanırken % 50'ye yaklaştıkça olağan olmayan bir durum söz konusu olmaktadır. Turell'in iddiasına göre % 50'nin ötesinde bir örtüşme metinler arasındaki ödünç alma ilişkisine işaret edebilmektedir. Turell, bağlaç, ilgeç, adıl ve tanımlığı içeren işlevsel sözcüklerle ad, sıfat, eylem ve belirteçten oluşan anlamsal sözcükler arasında bir ayırım yaparak, çözümlenmeye sadece anlamsal sözcükleri dâhil etmiştir. Turell'in dört çeviriyi karşılaştırma analizi (tartışmalı çeviri hepsinden daha çok olmak üzere) dört çevirinin de % 50'den fazla bir sözcük örtüşmesi sergilediğini göstermiştir ve mutlak bir kanıt sunamamıştır. Buna istinaden Turell (2004)

analize farklı bileşenler dâhil etmiştir. Bunların arasında bir kez kullanıldığı halde diğer eserlerde görülen sözcükler/öbekler ve kişiye özgü sözcük kullanımı vardır. Aynı edebî eserler nitel bir yaklaşımla bir uzman tarafından değerlendirilmiştir ve nitel yaklaşımda tekil metin bölümleri analiz edilmiştir. Uzman raporu “birkaç taksonomi (tek sözcük öykünmesi, birden fazla sözcük öykünmesi, metin bölümlerinin öykünmesi, birkaç metin bölümü dizisinin öykünmesi, ekleme, çıkarma, çeviri değişiklikleri ve yeniden üretme)” önermiştir ancak bu sözdizimsel yapıların ya da sözcüklerin ne sıklıkla görüldüğüne dair bilgi içermemiştir” (Turell, 2004, s. 20).

Eski çevirilere ince müdahaleler yapılması yukarıda bahsedilen yöntemleri kullanarak intihal unsurlarını tespit etmeyi daha zor hale getirmektedir. Bu durumda farklı bir yaklaşım benimsenebilir: Baker (2000)’in önerdiği “üslupsal adli dilbilim”. Bir bütüncede toplanmış metinlerin üslup bakımından analizi yoluyla Baker (2000, s. 248) “bir edebî çevirmenin dil diğer seçeneklerin kullanılmasına olanak sağlamasına rağmen belirli anlamsal parçaları, sözdizimsel örgüleri, metni bağlaşık kılma araçlarını ya da noktalama üslubu kullanmaya yönelik yapabileceği tutarlı tercihleri” keşfetmeyi amaçlamıştır.

Baker’ın (2000, s. 248) çalışmasında incelenen temel sorunlar şunlardır: “(a) Çevirmenin belirli dilbilimsel seçenekleri tercih etmesi kaynak metin yazarının üslubundan bağımsız mıdır?, (b) Bu, kaynak dilin genel tercihlerinden ve muhtemelen belirli bir toplumsal değişkenin (sociolect) normları ya da şiir sanatından (poetics) bağımsız mıdır?; (c) İki sorunun da yanıtı evet ise bu tercihleri bireysel çevirmenin toplumsal, kültürel ya da ideolojik konumlanışı bakımından açıklamak mümkün müdür?” Söz konusu çalışmada iki farklı çevirmen tarafından gerçekleştirilen çeviriler nicel yöntemler kullanılarak karşılaştırılmış ve Baker (2000) bu tür verilerle çevirmenlerin üsluplarının ayırt edilebileceği sonucuna varmıştır. Bir başka sonuç olarak ise Baker (2000, s. 261) mevcut çalışmamız için uygun bir soruyu ortaya atmaktadır: “Aynı çevirmen tarafından oluşturulan farklı çevirileri analiz etmek yerine, belki de aynı kaynak metnin aynı hedef dile aktarılmış farklı çevirilerini mi karşılaştırmalıyız? Bunu yaparak yazar ve kaynak metin değişkenlerini sabit tutabiliriz.”

Turell (2004) ve Baker (2000) tarafından ortaya atılan yöntemler çeviride intihal unsurlarını tespit etme teşebbüsümüzde bizlere yol gösteren yöntemler olacaktır. Bunların yanında, eserlerin incelenmesi aşamasının sonlarına doğru kendi katkılarımızı da yapacak konuma gelebileceğiz. Söz konusu iki çalışmadaki yöntemleri uygulamadan önce gerçekleştirdiğimiz pilot çalışmanın sonuçları Türkiye’de intihal olgusunun ne kadar güncel olduğunu ve bu olguya karşı kamuoyunun bilinçlendirilmesi gerektiğinin ne kadar zaruri ve ivedi olduğunu bir kez daha göstermiştir. Türkiye’de çeviride intihal olgusu özellikle 2000’li yılların hemen başında gözle görülür hale gelmiş ve çevirmenlerin, çeviribilimcilerin ve ilgili kurum ve kuruluşların bu konuya

dikkat çekmelerini tetiklemiştir. Türkiye yapılan intihal çalışmalarına geçmeden önce klasik eser yayıncılığının kısa tarihine bakmak gerekir.

2.5 Türkiye’de Klasik Edebî Eser Yayıncılığı ve İntihal Çalışmaları

Çeviri, tarih boyunca kimlik oluşturmak ve tanımlamak üzere kullanılmıştır, çünkü çeviri bize başkasını tanıttığı, taşıdığı ölçüde bize kendimizi hatırlatır ve kendi kimliğimizi birçok kez yeniden inşa etmemize yardımcı olur. Yabancı bir kültürden öğelerin bizim kültürümüze taşınma çabası, birçok kez kayıplarla, eksiklerle gerçekleşir; çeviri ve aktarım sırasında birçok şey kaybolur, ama aynı zamanda birçok şey eklenir, ortaya çıkar. Çoğu kez, yabancı olana bakar, onu kendimize ait olan bir şeyin içine aktararak sahipleniriz. Edebiyat çevirisi de böyledir, başka bir dilin ve kültürün edebiyatına bakmanın, onu kendimize ait dilin içine aktararak sahiplenmenin bir aracıdır.

Klasik edebî eser yayıncılığı her yerde olduğu gibi Türkiye’de de kitap yayıncılığının önemli bir bileşenidir. Klasik edebî eserler bir ülkenin edebî kanonunda temel yeri oluştururlar; hem genel okur için sürekli okuma kaynakları olur, hem de ulusal eğitimin başlıca referansları olurlar. Bu eserler, bu açıdan ulusal edebiyatın gelişmesinde de başlıca etkenler arasında yer alır: onların dil ve üslup olanakları ulusal edebiyatın yenilikçi eğilimlerine bir başlangıç noktası oluşturur.

Temel okuma ve referans kaynağı olan klasik edebî eserler, bu özellikleriyle, yayıncılık ekonomisinin başlıca girdilerinden olur ve bir bakıma sürekli çoksatar (bestseller) niteliği kazanırlar. Güncel edebiyattan farklı olarak, bu eserlerin yabancılik özellikleri genel hatlarıyla silinir; onların telif ya da çeviri olması farklı bir önem taşır. Klasik eser kanonu içinde Balzac, Dostoyevski, Goethe birbirine “yabancı” edebiyatçılar olarak değil, genel edebiyat kavramını oluşturan öğeler olarak yer alır. Bu yüzden, bir ülkenin klasik edebî eser kanonu içinde yer alan bütün eserlerin dil ve üslup özellikleri önemli hale gelir ve telif ile çeviri arasında her zamankinden daha büyük bir yakınlık belirir. Klasik kanon içindeki ulusal telif eserlerin dil ve üslup özellikleri gibi, çeviri eserlerin dil ve üslup özellikleri de klasik kanon bütünü açısından büyük önem taşır.

Bu çerçevede “klasik” kavramı ve bunun edebiyattaki örnekleri uluslararası kesin bir tanıma kavuşmasa da, yaygın bir standart tanım oluşmuştur. Günümüzde ulusal ve küresel büyük yayınevlerinin hemen hepsinin yayın programlarında bu çerçevede birer dizi bulunmakta, bu diziler içinde telif ve çeviri eserlere yer verilmektedir. Klasikler Türkiye’nin yayıncılık tarihinde de temel bir yere sahiptir. Türkçe açısından bakılacak olursa, “klasik” kavramı ve fikrinin geç denebilecek bir tarihte, 19. yüzyıl sonunda, Avrupalılaşıma ve modernleşme süreci içinde şekillendiği görülür. Türkiye’de modern, baskı makinesiyle yapılan yayıncılığın çok geç bir tarihte, 18. yüzyıl sonunda başlamış olmasının da etkisiyle, klasik eser kanonu da geç bir tarihte belirmiştir. Bu konuda özel yayınevlerinin bazı girişimleri olsa da, derli toplu ve daha sonraki yayınları belirleyecek olan en önemli girişimin 1939 yılında Türkiye Cumhuriyeti

devletinin Maarif Bakanlığı bünyesinde başlattığı Dünya Klasikleri dizisi olduğu söylenebilir. 1939 yılında toplanan 1. Yayıncılık Kongresi'nde bir Tercüme Bürosu kurulması ve bu büro tarafından hazırlanan bir Dünya Klasikleri yayın dizisinin çevrilerek yayınlanması kararı alındı. Bu çerçevede 1940-1966 arasında 1247 klasik eser yayımlandı. Bunların neredeyse hepsi Türkçeye ilk kez çevrilerek yayımlanmıştı.

1950'li yılların ortalarında devletin klasik yayıncılığı yavaşladı; fakat bu süreçte yayınlanan kitaplar ülkenin bütün okul ve semt kütüphanelerine dağıtılmış, birçok il merkezindeki kitapçılar aracılığıyla halk arasında yaygınlaştırılmıştı. Maarif Bakanlığı'nın Dünya Klasikleri dizisi, özel yayıncılığın çok gelişmemiş olduğu Türkiye'de çok önemli bir işlev gördü. Bakanlık bu diziyi sayıca gitgide azaltarak da olsa 1990'lara dek yayımladı.

Özel yayıncılar bakanlığın bu dizisini model aldılar; genellikle bu dizideki yazarların başka eserlerini yayımlayarak, bazen de farklı çevirilerini yayımlayarak onun periferisinde etkinlik gösterdiler. Bunun ilginç bir örneği, Tercüme Bürosu'nda da çalışan çevirmen ve editör Yaşar Nabi Nayır'ın 1946 yılında kurduğu Varlık adlı yayınevidir. Varlık Yayınevi'nin klasik eserler dizisinde "Dünya Klasikleri" dizisinin çevirmenlerine hem yeni çevirileriyle hem de bakanlığın yayımlamayı bıraktığı çevirileriyle yer verilmiştir. Varlık Yayınevi gibi uzun yıllar sürdürülen klasik dizileri oluşturan başka yayınevleri de oldu. Devlet yayıncılığı piyasaya olumlu bir model sundu.

Fakat özellikle 1950'li yıllardan itibaren klasik eserler ve bunların seçimi ciddi ideolojik tartışmaların konusu oldu. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde okullarda okutulan çeviri klasik eserlerin seçimiyle ilgili öneriler verildiği, bu seçimlerin ideolojik açıdan sorgulandığı çeşitli örnekler bulunmaktadır. Örneğin Soğuk Savaş döneminde Rus Klasiklerinin okutulması, söz konusu olan 19. yüzyıl yazarları olsa bile tartışma konusu olabilmektedir. Devletin klasik eser yayıncılığını zaman içinde durdurması büyük olasılıkla bu tip ideolojik tartışmaların sonucunda olmuştur.

Türkiye'de klasik eser yayıncılığı, 2004 yılında, yine Milli Eğitim Bakanlığı'nın bir hamlesiyle yeniden hareketlendi. Değişik alanlardan edebiyat uzmanlarını bir araya getiren Bakanlık, onların önerdiği eserler arasından bir "100 Temel Eser" listesi oluşturdu. Burada "temel eser" kavramı anlam olarak "klasik" kavramına karşılık geliyordu. Listenin yarısı telif yarısı çeviri eserleri içeriyordu ve bu eserlerin ilk ve orta öğrenimde tavsiye edilmesi tasarlanmıştı. Bakanlık bu eserlerin basımını üstlenmeyecek, fakat çeşitli yayınlarla tanıtılmalarını destekleyecekti.

Ortaya çıkarılan "100 Temel Eser" listesini, listenin danışma kurulunu oluşturan uzmanlar resmî olarak onaylamadılar ve liste sıkça eleştirildi. Fakat liste müfredatta kullanılmaya başlandı ve bu "100 Temel Eser" listesi kısa sürede hem köklü yayınevlerinin hem de bu eserleri yayınlamak üzere kurulan yeni yayınevlerinin yayın programında yer aldı. Birkaç yıl içinde aynı dünya klasiklerinin farklı birçok yayınevinden yayınlandığı görüldü. Aynı kitaplar

için rekabet eden bir piyasada farklı çevirmen isimleriyle aynı kitapların çok sayıda yeniden çevirisi ortaya çıktı.

Normal sıklıkta gerçekleşen, kendini belli gerekçelerle açıklayan, farklı çevirilerle kendini tanıtmış çevirmenlerin yaptığı özgün yeniden çevirilerden farklı olarak büyük kısmı tanınmamış, ismi ilk kez duyulan kişilere ait bu kitaplar kısa sürede sadece kitapçılarla sınırlı kalmayıp hipermarketlerin kitap reyonlarına kadar girdi. Belki yine çok dikkat çekmeyecek ve sadece yaygın olarak kullanıldıkları eğitim alanında kullanılacaklardı, fakat gazetelerin de bu kitapların dağıtımına aracı olarak çeşitli kitap kampanyaları düzenlemeleri dikkatleri onlara çekti. 2000'li yıllarda çeşitli gazeteler yayınevleriyle anlaşarak okurlarına kupon toplayarak ya da fazladan ücret ödeyerek klasik eser sahibi olma olanağı sundu. Bu dağıtılan kitapların büyük kısmı "100 Temel Eser" listesi içinde yer alıyordu, ama bunun dışında olan kitaplar da vardı.

Çeviribilimciler "100 Temel Eser" listesi ve bu liste çevresinde yapılan yayınları bu dönemde incelemeye başlamıştı, fakat gazetelerin klasik eser kampanyaları ilgiyi farklı boyutlara sürükledi. İlk gazete kampanyasında özgün yeniden çeviri olarak dağıtılan kitaplar arasında özgün olmayıp eski çevirilerden yapılmış intihallerin yer aldığı, hatta bazı kitaplara var olmayan çevirmen isimlerinin bulunduğu fark edilmesi, yeniden çeviri olarak ortaya konan kitapların intihal açısından incelenmesi gerektiği şüphesine yol açtı.

2004-2013 arasında üç gazete altıdan fazla çeviri kitap seti kampanyası yaptı. Setlerin her biri en az on klasik eser içeriyordu. Bu eserler ülkenin dört bir yanında özel ve kurumsal kütüphanelere dağıldı. Ayrıca, bu tip kitapları kitapçılarda da yaygın olarak bulmak mümkündü. Diğer yandan, farklı yayınevlerinin markasıyla her birinin on adetten fazla baskısı olan onlarca klasik eser satışta bulunuyor. Örneğin, Nisan 2013 itibarıyla Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza* adlı kitabının ondan fazla sayıda farklı örneği satışta bulunmaktadır.

Böylece, genel olarak kültür, özel olarak çeviri ve daha net olarak "klasik eser çevirisi" alanına dışarıdan yapılan, 1939 ve 2002 yıllarındaki iki farklı biçimdeki devlet müdahalesinin birbirinden çok farklı sonuçlar doğurduğu gözlenmektedir. 1939 müdahalesinin birçok klasiğin ilk çevirilerini ortaya çıkardığını gözlüyoruz, bunların yeniden çevirileri çok seyrek olarak ve uzun aralıklarla yapılmıştır. 2004 müdahalesiyse herhangi bir klasiğin ilk kez çevirisine yol açmadığı gibi, yeniden çeviri görünümü metinlerin sayısının çok kısa bir zaman diliminde çok şiddetli bir şekilde artmasına yol açmıştır. Bu metinlerin eğitim sürecinde kullanılması, çok sayıda yayınevi tarafından farklı çevirmen isimleriyle, bazen setler halinde piyasaya sürülmesi, ayrıca gazete kampanyaları aracılığıyla dağıtılması bu metinlerin eleştirel ve çeviribilimsel gözle incelenmesini, metin özelliklerinin değerlendirilmesini zorunlu ve acil kılmıştır.

2006 yılında itibaren bilim insanları ve örgütler çeviride intihal konusunda çalışmalarına başlamışlardır. İlk, İnternet üzerinden yayınlanan çeviribilim dergisi olan Çeviribilim (ceviribilim.com) sitesinde intihal vakaları ile ilgili yazılar yayınlanmıştır. Ardından edebiyat

dergilerinde makaleler yayınlanmış, sempozyumlarda konu ele alınmıştır [(Parlak, 2007) (Gürses, 2007), (Evirgen, 2007), (Çelik, 2007) ve (Oral, 2011)]. Türkiye Yayıncılar Birliği ve Türkiye Çevirmenler Derneği tarafından başlatılan ortak bir projeye klasik eserlerin farklı çevirmenler tarafından çıkarılan farklı çevirileri intihal yönünden incelenmiş ve yayınlanan bir raporla intihalin varlığı teyit edilmiş ve rapor 2008 yılında kamuoyuna duyurulmuştur (ÇEVBİR, 2008). Beşinci Ulusal Yayın Kongresinde de “ulusal bir intihal inceleme komisyonu” kurulması yönünde öneri sunulmuştur⁵ (SabitFikir, 2009).

2.6 Ulusal Kimliğin Kuruluşunda Çeviri

Neredeyse bütün ulusal kimlikler karmaşık çeviri süreçleriyle ortaya çıkmıştır. İngiliz, Fransız, Alman vb. kültür ve kimliklerinin ilk oluşum sürecinde Latince'den yapılan çeviriler önemli yer tutarken, Çin, Japon, Rus vb. kültür ve kimliklerin oluşumunda da yakın temasta oldukları kültür dünyalarından yapılan çevirilerin ağırlıklı olduğunu görüyoruz. Sanayileşme ve uluslaşma sürecine daha geç giren ve bağımsızlıklarını geç elde eden uluslarda da çeviri temel bir rol oynamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti için de Batı dillerinden yapılan çeviriler temel bir rol oynadı. Türkiye Türkçesinin çeviri ihtiyacı, Osmanlı Devleti döneminde, matbaa aracılığıyla Türkçe kitap yayıncılığının başladığı dönemde, çağdaş bilgi üretimi için yayın bulma ihtiyacıyla birlikte doğmuştu. 18. yüzyıldan itibaren, Batı dillerinden, öncelikle sanayi alanında kullanılmak üzere teknik çeviriler ve bununla birlikte edebi çeviriler yoğun bir şekilde başlamıştı.

Kitap yayıncılığı büyüdüğü ölçüde bu çevirilerin niceliği ve niteliği de arttı. Tek tük kişisel girişimler olarak başlayan çeviri süreci, yayınevlerinin ortaya çıkmasıyla gelişti. Bu alanda yer yer devlet desteği söz konusu oldu. Fakat yine de, Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923 yılında kurulmasına dek Türkçe yayıncılığın yerleştiğini ve köklü bir devlet desteği aldığını söylemek zor. Bunun kökenini, 19. yüzyıl sonunda, Osmanlı döneminde, devletin sürekli olarak bir rejim değişikliği tehdidi altında olması, dönemin bilgi ve yayın akışı karşısında sansürü öncelikli bir alan olarak görmesinde bulabiliriz. Buna karşılık yeni bir rejim kurulan bir dönemde de, Türkiye Cumhuriyeti'nin planlı bir kültür alanı kurma ihtiyacı ortaya çıkmıştı.

2.6.1 Telif

Telif, çeviri için, özellikle Batı dillerinden yapılan çeviriler için temel bir konudur. İlk kez 1886 yılında Bern'de yapılan konvansiyondan sonra uluslararası yürürlüğe bağlanan telif ve patent düzenlemeleri, farklı ulusların birbirlerinin diline aktardıkları eserlerin sahiplerinin yazarlık haklarını korumayı hedefliyordu. Bu tarihten sonra, telif ve patent düzenlemeleri uluslararası anlaşmaların bir maddesi hâline geldi.

⁵ <http://www.basyaybir.org/v-ulusal-yayin-kongresi-sonuc-bildirisi-cn94.html> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

TÜBİTAK

19. yüzyılın sonunda Osmanlı döneminde çeşitli telif düzenlemeleri yapılmıştı ve bu İslam hukukundan Batı Roma hukukuna geçiş çerçevesinde önemli bir değişiklikti, çünkü İslam hukukunda edebiyat eserlerindeki mülkiyet haklarının sürekliliği ve aidiyeti çağdaş hukukla çelişiyordu. Fakat bu telif düzenlemeleri yeterli değildi ve sürekli yenilenme ihtiyacı duyuluyordu. Telif ve patent konusunun önemi, bunlarla ilgili düzenlemelerin hem Mondros hem de Lozan antlaşmalarında yer almasından anlaşılabilir.

Türkiye, 1952 yılına kadar uluslararası Bern Anlaşması'na imza atmayarak ve 1995 yılına kadar uluslararası kabul gören telif süresini kabul etmeyerek çeviri yayıncılığının özel bir şekilde desteklenmesini sağladı. Çeviri ihtiyacı, daha en başından beri temel bir kültürel ihtiyaç olarak, büyük ölçüde de devlet desteğine gerek duyan bir ihtiyaç olarak tanımlanmıştı. Bunun açık bir ifadesini I. Yayıncılık Kongresi'nden sonra alınan kararda, yani piyasada yetersiz ve dağınık örnekleri bulunan klasik eserlerin devlet tarafından yayınlanması, bu eserleri belirlemek için bir liste hazırlanması kararında görebiliriz. Bu kararın uygulamaya konması için listeyi hazırlayacak uzmanların yanı sıra, eserleri çevirecek çevirmenlere de ihtiyaç vardı. 1940 yılında kurulan Tercüme Bürosu da bu eksiği tamamlayacaktı.

Tercüme Bürosu, Türkiye'de çevirmen kimliğinin tanımlanması ve görünür olması için çok temel bir kurum olmuştur. Bir yandan piyasada dağınık olarak çalışan çevirmenleri bir proje için bir araya getirmiş, diğer yandan yayınladığı Tercüme Dergisi gibi yayınlarla özellikle edebi çevirinin niteliğinin, çeviri eleştirisinin gelişmesine ve çevirmenlerin daha görünür olmasına katkıda bulunmuştur.

Bu yayın girişiminin en temel özelliği, devletin yeni kültürel kimlik tanımı çerçevesinde, Avrupa merkezli bir kültür programı belirlemesi ve bunun için genel olarak klasik eserlerin, özel olarak Avrupa klasiklerinin Türkçeleştirilmesine duyulan ihtiyaca işaret etmesidir. Bu çerçevede belirlenen, Latineden Rusçaya, Fransızcadan Arapçaya dek çok farklı dillerden klasik eserler çevrildi ve bu kitaplar ülkenin her yerine, bütün okullarına dağıtılarak milli müfredatın bir parçası haline getirildi. Bunun en temel etkisi, sonraki kuşakların hem klasik eserlerin genel bir bilgisiyle donanması, hem de çevirmen kimliği hakkında bir fikir edinmesi oldu. Bu projede yer alan klasik eserler daha sonra başka çevirmenler tarafından çevrildiği zaman bu temel çevirilerle kıyaslandılar, başarıları onlara göre ölçüldü.

Bu girişim 70 yıla yakın bir zaman sonra, Türkiye'de bugün de çevirmen kimliğinin tanımlanması, hatta ölçülmesi için temel bir referans noktası olmaktadır. Birçok klasik eserin çevirisi, yazarlarından çok çevirmenlerinin isimleriyle anılmaktadır: Sabahattin Eyüboğlu'nun *Oblovov'u*, Sabri Esat Siyavuşgil'in *Cyrano de Bergerac'ı*, Nihal Yalaza Taluy'un *Diriliş'i* gibi. Bu çevirmen kimliğinin çerçevesinde çevirinin niteliği konusunda temel ve standart çeviri beklentileri yer alıyordu:

1. asla sadakat,

2. metinde eksiltme yapmama,
3. yazarın üslubunu koruma,
4. kendine has bir üsluba sahip olma vb.

Dolayısıyla hem çeviri niteliği hem de çevirmen kimliği konusundaki standartların büyük ölçüde bu dönemde şekillendiğini söylemek mümkündür. Devletin yayıncılık alanına katkısı, dönemin piyasası için güç olan (sistemli klasik eser yayıncılığı gibi) yayınları üstlenmesi, yayıncılık piyasasının büyümesi, telif hakkı fikrinin yerleşmesi çevirmenliğin bir meslek ve kimlik olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. 19. yüzyılda Türkçe edebiyat çevirmeni sayıca azken ve bu çeviri türü büyük ölçüde edebiyatçıların özel uğraşı olarak yapılırken, 20. yüzyılın ortalarında sayının arttığını ve genel olarak çevirmenliğin, özel olarak edebiyat çevirmenliğinin meslek olarak yerleştiğini söylemek mümkündür. Bu meslekleşme süreci edebiyat çevirmenlerinin önce Yazarlar Birliği bünyesinde, daha sonra da ayrı çevirmen örgütlerinde, Çevirmenler Birliği ve Çeviri Derneği gibi örgütlerde bir araya gelmesiyle devam etmiştir.

2.6.2 Sistemli Çeviri İntihali

Fakat bu mesleki kimlik son yıllarda çok ağır bir tahribata uğramaktadır. Türkiye'de özellikle 1990'ların başından itibaren, sistemli çeviri intihali denen bir olgu, çevirmen kimliği üzerinde ağır tahribat yapmaktadır. Çeviri intihali bütün dillerde ve kültürlerde görünen yer yer karşılaşılan bir durumdur, bir çevirmenin çevirisini daha önce yapılmış bir örneğe bakarak, onu değişen oranlarda kopyalayarak iş yapmasının çeşitli örnekleri olmuştur. Fakat Türkiye'de 1990'lardan sonra, klasik eserler alanında karşılaşılan sistemli çeviri intihali bu örneklerden ayrı olarak değerlendirilmeyi hak ediyor.

Bu çeviri intihali tipinde, ilk başta dikkat çeken şey tek klasik eserlerde yeniden çeviri ve çevirmen sayısının aşırı şekilde artmış olmasıdır. Sözelimi *Suç ve Ceza*'nın çevirilerini ele aldığımız zaman, son on yıl içinde ortaya çıkmış ondan fazla yayınevinin bu kitabı yayınladığını görebiliyoruz. Diğer yandan bu kitapların çevirmenlerini incelediğimiz zaman, birkaç çevirmen ismi dışındakilerin biyografisi ya da mesleki görünürlüğü konusunda bir bulgu elde edemiyoruz. Bu isimlerin başka çeviri çalışmalarını bulduğumuz zaman, bunların yine klasik alanında olduğunu, ama farklı dillerden ve çok sayıda olduğunu gözlütüyoruz. Sözelimi Celal Öner ya da Mustafa Bahar gibi isimler üzerine kayıtlı olan elli ila yüz arası çeviri bulunmaktadır ve bu çeviriler birkaç farklı dildedir. Bu noktada bu isimlerin daha önce yapılmamış bir çeviriye imza atmamış olmaları, hep yeniden çeviriler yapmış olmaları düşündürücü bir konu oluyor.

Bu ilk gözlemlerin ardından, metin analizine ve karşılaştırmasına geçince, şüpheler farklı bir somutluk kazanmaktadır. Tanınmış ya da çevirmen olarak görünürlükleri, mesleki kimlikleri olan çevirmenlere ait eserler dışında kalan örneklere baktığımızda bunların metinlerinin

birbirleri aralarında birebir örtüşmeden kısmi örtüşmelere dek uzanan bir yelpazede kopyalama işleminden geçtiği anlaşılmaktadır. Bu intihaller şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. bire bir kopyalama: hiçbir değişiklik yapılmamıştır.
2. kısmî kopyalama: yer yer değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler
 - a. sözcük değişikliği
 - b. tümce düzeni değişikliği
3. dağınık kopyalama: farklı kaynaklardan intihal yapılmış, ya da bir intihalden intihal yapılmıştır.
4. redaksiyon kopyalaması: mevcut bir çevirinin orijinal metinle karşılaştırma yapılarak düzeltilmesi yoluyla elde edilmiştir.

2.6.3 Tarihçe

Eğer bu örnekler tesadüfen, dış etkenden yoksun olarak ortaya çıkmış olsaydı, belki de bu kadar derin bir önem kazanmayacaktı. Her koşulda, çevirmen kimliğini tahrip eden çeviri olguları olacaktı, fakat onları tekil intihal örnekleri olarak saptamak ve yalıtım mümkün olacaktı. 1990-2000 arasında olgunun bu özelliği sergilediğini, öne çıkan sayılı birkaç örneğin söz konusu olduğunu söyleyebiliriz.

Fakat 2000'den sonra bu olgu çok şiddetli ve keskin bir şekilde çoğaldı. Bunun başlıca sebebi de, devletin 2004-5 yılları arasında bir danışman kadrosu oluşturarak yerli ve yabancı klasik eserlerden seçilmiş iki adet 100 Temel Eser listesi oluşturması oldu. Bu iki liste orta ve lise öğretiminde kullanılacak şekilde hazırlandı ve dolayısıyla, alıcı kitlesi daha en baştan belirlenmiş oldu. Ardından, çok kısa bir süre içinde bu listede yer alan eserlerin piyasadaki kitap sayısı artmaya başladı. Bu listelerdeki kitapları yayınlayanlar sadece müfredat kitaplarını yayınlamalarıyla desteklenmedi, aynı zamanda büyük ölçekli gazete kampanyaları yapıldı, gazeteler bu kitapları yayınevlerinden alarak kupon karşılığında dağıttılar.

Fakat burada hiçbir ölçüt söz konusu olmadı: Ne çevirmen kimliği, ne çeviri niteliği seçim için öncelikli konu haline geldi. Dolayısıyla, bir 10 yıl içinde bu şekilde, 100 Temel Eser listesi kapsamında üretim yapan, çeviri ürün ortaya koyan yayınevinin, çok sayıda ürünle kültür hayatının hemen her noktasına girdiğini gördük. Bu kitaplar öğrencilerin ev kitaplıklarına girdiler, okul kütüphanelerine girdiler, devlet kütüphanelerine, sahaflara girdiler. 100 Temel Eser listesi fikri 2010'lu yıllarda esnetildi, okullarda uygulama geriye çekildi; ama bunları üreten yayınevleri daha yeni ürünlerle piyasadaki yerlerini korumaktadırlar.

Ama projenin başlaması, gazete kampanyaları haline gelmesiyle birlikte bu yayınların büyük bir erozyona yol açacağı belli oldu. Bu kapsamda yayınlanan bazı çeviri kitap örneklerinin incelenmesi onların intihal yoluyla üretildiğini ortaya koymuştu. Bunun başlıca nedeni, büyük olasılıkla, çok sayıda basılan çevirilerin çeviri maliyetinden, çevirmen ücretlerinden kurtulmaktı;

bu yüzden piyasayı kaplayan bu kitaplar çoğunlukla daha önce yayınlanmış gerçek çevirilerden kopyalanmış, intihal edilmiş kitaplar oldu.

2.6.4 Kimlik Krizi

Çevirmen kimliği, bu süreçten kesin ve onarılması çok güç bir zarar gördü. Bugün bir kitapçıdan klasik eser çevirisi satın almak isteyen bir okur birçok seçenekle karşı karşıya; fakat bunların büyük kısmı diğer kitaplardan intihal yoluyla oluşturulmuş kitaplar olduğu için, farkında olmadan bunlardan birini alabiliyor. Herhangi bir dilden çevrilmiş bir klasik eserin hangi çevirmen tarafından yapılmış hangi çevirisinin daha nitelikli olduğunu soran bir okura, kesin emin olunan çevirmenlerden bir öneri getirmek mümkün, fakat bir kitabın intihal olduğunu söylemek yasal olarak kanıtlanıncaya kadar mümkün değil. Ayrıca birçok intihal sahte, var olmayan isimlerin imzasını taşıyor. Dolayısıyla gerçek çevirmenlerin sahte, intihalciler ve var olmayan çevirmenlerle yan yana geldiği bir ortamdayız. Çeviri tarihi açısından bu tam bir kriz: Sözelimi *Suç ve Ceza*'nın Rusçadan yapılmış 3, İngilizceden yapılmış 1 tane gerçek çevirisi var, bunun dışında 10 taneye yakın intihal baskısı var. Bunları birbirinden ayırmayınca, intihalleri ayıklamayınca, bütün hepsi orijinal çeviri olarak kayda geçiriliyor. Ayrıca yeni baskılarla bu sorun daha da içinden çıkılmaz bir hal alıyor, çünkü bazen yayınevi metni başka bir yayınevine devrediyor ve farklı bir çevirmen ismiyle ama aynı çeviri intihali yayınlanabiliyor. Dostoyevski'nin çevirmenleri diyemediğimiz ya da gerçek çevirmenleri/sahte çevirmenleri diye ayırım yapmamız gereken bir okuma sistemi bir kültür dünyası için tahrip edici olduğu gibi, çevirmenin mesleki ve imgesel kimliğine zarar vermektedir. Bu da en temel ifadesiyle, çevirmen kimliğindeki sürekliliğin ve tutarlılığın zarar görmesi anlamına geliyor ve edebiyat sistemine de zarar veriyor. Günümüzde birçok edebi denemenin, bilimsel makalenin farkında olmadan intihal çevirilerden yararlanarak yazıldığı, onları referans gösterdiği düşünülürse kimlik bozulmasının derecesi daha iyi anlaşılır.

Çevirmen kimliği, bir ülkenin edebiyat dili ve ortak kültürü aracılığıyla oluşturulan, onlarla birlikte yaşayan bir kimliktir. Yapay ya da sahte örnekleriyle değiştirildiği zaman, sadece kendisi değil, bütün bir dil ailesinin kültürü ve edebiyatı zarar görür. İntihal çevirmenin kimliğini tarihsel olarak bozan bir olgu, tekil örneklerde onarılması mümkün olabilir; fakat sistemli ve yoğun bir şekilde yapıldığı zaman çevirmen kimliği üzerinde daha kalıcı zararlar bırakıyor.

Bu çerçevede Türkiye'nin geç dönemde, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde oluşturduğu çevirmen kimliğinin, özellikle klasik çevirmenliği alanında, son on yılda yapılan sistemli intihallerle ağır tahribata uğradığını söylemek mümkündür. Bunu onarmanın yollarını arama ihtiyacı acil bir sorun haline gelmiştir.

2.7 100 Temel Eser İntihal Çalışmaları Kronolojisi

Türkiye’de 100 Temel Eser kapsamında gerçekleştirilen intihal çalışmaları kronolojisi aşağıda sunulmuştur.

Ağustos 2004: 100 Temel Eser çalışması kamuoyuna ilk kez duyuruldu. Milli Eğitim Bakanlığı internet sitesinde yayınlanan bir açıklamada şöyle söyleniyordu:

“Eğitim kurumlarımızdaki öğrencilerin okumaları için çeşitli sivil toplum kuruluşları, kültür ve bilim adamları ve gazetecilerin katkıları ile Bakanlıkça, Türk ve dünya edebiyatından "100 Eser" belirlenmiş bulunmaktadır.

Bu amaca yönelik olarak;

Belirlenen 100 Eserin sosyal ve kültürel etkinliklerde yararlanmak, boş zamanlarını olumlu uğraşlarla değerlendirmek üzere, öğrencilerin öncelikle baş vurabilecekleri kaynak eserler olarak tavsiye edilmesi,

Bu eserlerin tavsiyesinin, öğrencilerin sınıf seviyeleri ve öğretim programları dikkate alınarak zümre öğretmenler kurulunca yapılması,

Bu 100 Eserin ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı dersi müfredat programı ile ilişkilendirilip okutulması,

Bu 100 Eserden en çok kitap okuyan öğrencinin Bayrak Törenlerinde bütün öğrenciler önünde ödüllendirilmesi,

Bu 100 Eserin tanıtımı ile bu eserlerin konularını içeren münazara ve dinleti programlarının düzenlenmesi, dramalar hazırlanması ve başarılı öğrencilerin ödüllendirilmesi,

Okul kütüphanelerinin öğrencilerin severek, isteyerek, kendiliklerinden gelebilecekleri sıcak bir ortama kavuşturulması,

gereklidir.⁶

Bu kitapların büyük bir kısmı piyasada vardır ve bunların bakanlık tarafından öğrencilere ücretsiz olarak dağıtımı söz konusu değildir.

Piyasada mevcudu olmayan ve hazırlanması gereken eserler konusunda Bakanlık gerekli tedbirleri en kısa sürede alacaktır.

İlköğretim okulları için de böyle bir eser listesi ayrıca hazırlanıp yayımlanacaktır."⁷

Ocak 2005: İlköğretimde kullanılacak '100 kitap' listesi açıklandı. “Yayımlar Dairesi Başkanlığı bünyesinde oluşturulan Çocuk Yayınları Danışma Kurulu, 'İlköğretimde 100 Temel Eser' ile

⁶ <http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular/100temeleser/100temelesergenelge.htm> (Erişim tarihi: 30 Ekim 2014)

⁷ <http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular/100TemelEser/100TemelEserGenelge.htm> (Erişim tarihi: 30 Ekim 2014)

TÜBİTAK

ilgili çalışmasını tamamladı. Yazar Mustafa Ruhi Şirin'in başkanlığındaki kurul, Türk ve Dünya edebiyatından seçtiği 120 kitaplık listeyi Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik'e sundu. Bakan Çelik'in listeden 20 kitabı, Müsteşar Necat Birinci ile birlikte yapacağı son bir değerlendirmeye eleyeceği ve kitap sayısını 100'e düşüreceği bildirildi." (Yeni Şafak, 4 Ocak 2005⁸)

Kuruldakilerin kimliği basında açıklandı: "Mustafa Ruhi Şirin, Gülten Dayıoğlu, Fatih Erdoğan, Mevláná İdris Zengin, Prof. Dr. Nilüfer Tuncer, Prof. Dr. Mübeccel Gönen, Hasan Gülerüz."⁹

Haziran 2005: Milli Eğitim Bakanlığı, Ortaöğretim'den sonra İlköğretim için de "100 Temel Eser" belirledi¹⁰.

Eylül 2005: "Radikal Kitap'ın 12 Eylül sayısında Oğlak Yayınları tarafından verilen ilanda başkalarının çevirdiği kitapları, küçük değişikliklerle yeniden yayımlayan yayınevlerine işaret ediliyordu."¹¹

30 Eylül 2005: Eleştirmen Semih Gümüş, çok sayıda 100 Temel Eser klasiğini kısa süre içinde yayınlayan İskele Yayınevi hakkında bir eleştiri yazısı yayınladı: "yeni kurulmuş, taptaze bir yayınevi olduğunu gördüğüm ve yayıncılık dünyası içinde hakkında hemen hiçbir şey öğrenemediğim İskele Yayıncılık, 2005'in Temmuz ayında, yalnızca bir ay içinde elli beş büyük klasik yapıt yayımlamış." (Radikal, 30.09.2005)¹²

Semih Gümüş'ün konu ettiği yayınevini soruşturan gazete ilgililerden bir yanıt alamadı. (Radikal, 1 Ekim 2005)¹³

Nisan-Mayıs -Temmuz 2006: Bir gazete 100 Temel Eser'de yer alan kitapların promosyon olarak dağıtımına başladı. Yayınlanan kitapların eser sahipleri konusunda şüpheler ortaya çıktı. Çeviribilim dergisinde bu konuda ilk yazılar yayınlandı¹⁴.

4 Mayıs 2006: "Korsandan Beter," Ali Haydar Haksal¹⁵

Ağustos 2006: 100 Temel Eser kurulu istifa etti. "Kurul, 100 Temel Eser listesinin, 'sadece hayatta olmayan sanatkârların eserlerinden oluşturulacaktır' prensibini benimsemediğinden dolayı istifa etmiştir." (Hürriyet, 25.08.2006)¹⁶.

⁸ <http://yenisafak.com.tr/arsiv/2005/ocak/04/g10.html> (Erişim tarihi: 17 Haziran 2007)

⁹ <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4957911&yazarid=4> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

¹⁰ <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/330334.asp> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

¹¹ <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=165529> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

¹² http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=ktp&haberno=4399 (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

¹³ <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=165572> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

¹⁴ (1) <http://ceviribilim.com/?p=135> (2) <http://ceviribilim.com/?p=148> (3) <http://ceviribilim.com/?p=143> (4) <http://ceviribilim.com/?p=215> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

¹⁵ http://www.milligazete.com.tr/koseyazisi/Korsandan_Beter/5413#.VTqgySHtlBc (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

¹⁶ <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=4976209> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

“Şubat 2004-29 Kasım 2005 tarihleri arasında Millî Eğitim Bakanlığı Çocuk Yayınları Danışma ve Yayın Kurulu Başkanlığı döneminde, 100 Temel Eser konusunda Bakanlıkla yaşanan görüş ayrılığı sonrasında, 8 kurul üyesiyle birlikte bu görevden istifa etti.”¹⁷

Ağustos-Eylül 2006: 100 Temel Eser konusu çeşitli yayınlarda tartışıldı.

Köşe Yazıları (24 Ağustos-5 Eylül)¹⁸ “Sabah Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik aradı. Radikal'in günlerdir manşetlerinden sergilediği Milli Eğitim Bakanlığı'nın açıkladığı '100 Temel Eser'in çeşitli yayınevlerinden çıkmış versiyonlarıyla ilgili yayınlarımızı konuştuk. Bakan Çelik haklı olarak kitapların 'devlet destekli' veya 'Bakanlık destekli' olarak görülmesinden rahatsız. "Evet ama" dedim, "Maalesef kitap kapaklarında 'MEB Tavsiyeli' diye yazıyor.”

Ağustos 2006: [M.E.B. Klasiklerini Halka Geri Verin](#)

Ağustos 2006: [Damla Damla İdeolojik Çeviri!](#)

Ağustos 2006: [Ve Çeviribilimciler 100 Temel Eser'e El Koydu](#)

Ağustos 2006: Tek sahtekârlık çeviri değil, Doğan Hızlan¹⁹

Eylül 2006: [M.E.B. Klasikleri Nerede?](#)

Aralık 2006: İstanbul Üniversitesi'nde düzenlenen Çeviri Etiği Toplantısı'nda “Çeşitli Örneklerle Çeviri İntihalleri” başlıklı bir oturum yapıldı. Bu oturumda çeviribilimciler intihal çeviriler üzerine incelemelerini sundular. Betül Parlak, Özge Çelik, Şilan Evirgen, Sabri Gürses imzalı bu sunumlar Mart 2007'de Varlık dergisinde “Çeviri korsanlığı: hayali çevirmenler, kopya çeviriler” başlıklı bir dosya içinde yayınlandı, daha sonra geliştirilerek, 2008 yılında “Çeviri ve Çevirmenliğin Etik Sorunları” adlı İstanbul Üniversitesi 2008 yayınında derlendi²⁰.

Mart 2007- Mart 2008: ÇEVBİR-YAYBİR, ortak bir İntihal İnceleme Komisyonu kurdu. Komisyon çalışmalarını bir rapora dönüştürerek MEB'e gönderdi. “..kamuoyunun dikkatini de çekebilmek için başlangıç olarak 10 klasik eserin incelenmesine karar verilmiştir. Dikkat çekilmek istenen aksaklığın en çok Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen “100 temel eser” arasında görüldüğü de göz önünde bulundurularak, eserler bu listeden seçilmiştir.” (Rapordan) “Kitap Çevirmenleri Meslek Birliği (ÇEVBİR) ve Yayıncılar Meslek Birliği (YAYBİR) '100 Temel Eser' listesindeki klasikleri inceleyip çeviri korsanlıklarını tespit etti. Çeviribilimci ve çevirmenlerden oluşan 'İntihal İnceleme Komisyonu', listede yer alan 10 eserin, 50 yayınevi tarafından yayımlanmış 154 basımını inceledi.” (Radikal, 27.03.2008)

Ocak 2009: 100 Temel Eser listesinin iptal edilmesi gündeme geldi. “Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Burhan Felek Konferans Salonu'nda gerçekleştirilen “100 Temel Eser-Yaklaşım,

¹⁷ <http://www.cocukvakfi.org.tr/icerik.aspx?id=45> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

¹⁸ <http://ceviribilim.com/?p=305> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

¹⁹ <http://hursiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4957911&yazarid=4> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

²⁰ <http://www.sakine-eruz.com/printable/ceviribilimsel-kaynaklar-sakine-eruz-esen/derleme-yayinlar-sakine-eruz-esen/index.php> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

Uygulamalar ve Öneriler” konulu panelin sonuç bildirgesi, Türkiye Eğitim Yayıncıları Derneği Basın Yayın Sekreteri Celal Musaoğlu tarafından okundu. Çocuk Vakfı Başkanı Mustafa Ruhi Şirin, seçti projesinin oluşum süreci boyunca, okuma programı hazırlanmadan kitap listesi hazırlanmaması gerektiğini belirterek, Millî Eğitim Bakanlığının “100 Temel Eser Genelgesi”ni iptal etmesini önerdi.” (16.01.2009, Yeni Asya)²¹.

Aralık 2009: Beşinci Ulusal Yayın Kongresi’nin sonuç bildirisinde, Çeviri Politikaları komisyonunun önerdiği (aslında uzun zamandır [gündemde](#) olan) İntihal İnceleme Kurulu için çalışmaların başlatılması yolunda karar alındı: “Yayın piyasasında günümüzde çok yaygın olarak işlenen intihal suçuna karşı acil önlem alınması için meslek birlikleri teknik-bilim kurulu üyeleri, Milli Eğitim Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkilileri ve üniversitelerin çeviri bölümü öğretim elemanlarından oluşacak sürekli bir “intihal inceleme kurulu” oluşturulmalı ve kurulun çalışma giderleri fikri hakların güçlendirilmesine ilişkin kaynaklardan karşılanmalıdır.” (Kongre Raporu, s. 189)²².

Mart 2013: “Son yıllarda sık sık gündeme gelen ve giderek yaygınlaşan çeviri intihali olgusu, sonunda TÜBİTAK destekli bir çeviribilim araştırma projesinin konusu oldu²³. İki yıl sürecek projenin temel amaçları arasında, piyasada “yeniden çeviri” maskesi altında görülen sahte çevirileri olabildiğince saptamak, gerçek ve sahte yeniden çevirinin yapılma gerekçelerini tespit etmek ve geçerliliklerini tartışmak, yeniden çevirideki intihal unsurlarını ortaya çıkarmak ve özgün yeniden çevirinin belirleyici özelliklerini araştırmak yer alıyor.” (15.03.2013)

Mayıs 2013: 112K388 no’lu TÜBİTAK projesi kapsamında gerçekleştirilen pilot çalışma Yıldız Teknik Üniversitesi tarafından 8-10 Mayıs 2013 tarihlerinde İstanbul’da düzenlenen Üçüncü Uluslararası Çeviri Konferansında “Kidnapped Voices: The big business of plagiarism in (re)translation” (Kaçırılan Sesler: (Yeniden) Çeviride Büyük İntihal Piyasası) başlığıyla Mehmet Şahin, Sabri Gürses, Derya Duman, Merve Avşaroğlu tarafından İngilizce olarak sunulmuş ve bildiri özeti özet kitapçığında basılmıştır.

Aralık 2013: 112K388 no’lu TÜBİTAK projesinde araştırmacı olarak görev yapan Sabri Gürses, Boğaziçi Üniversitesi’nde 12-13 Aralık 2014 tarihlerinde düzenlenen Retranslation in Context adlı konferansta “Imaginary Tolstoys in Turkish” (Türkçedeki Hayalî Tolstoy’lar) başlıklı bir bildiri sunmuş ve bildirisinde çeviride intihal olgusuna da değinmiştir.

Mayıs 2014: 112K388 no’lu TÜBİTAK projesi kapsamında yürütülen çalışmaların bir derlemesini sunmak ve çevirmen kimliğine vurgu yapmak amacıyla, 26-28 Mayıs 2014, Bakü, Azerbaycan’da düzenlenen “21. Yüzyıl Penceresinden Kültür ve Kimlik” başlıklı uluslararası

²¹ <http://www.yeniasya.com.tr/2009/01/16/kultur/butun.htm> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

²² <http://www.ulusal-yayinkongresi.gov.tr/kongre/5/5-ulusal-yayin-kongresi.pdf> (Erişim tarihi: 24 Aralık 2014)

²³ <http://www.cihan.com.tr/news/Ceviri-intihaline-karsi-TUBITAK-destekli-proje-baslatildi-CHOTcyNjY5LzE> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

çokdisiplinli sempozyumda “Çevirmen Kimliği ve Çeviri İntihalinin Tehlikeleri” bildirisi sunulmuştur. Bu bildiri de çevirinin kimlik oluşturma sürecindeki önemine ve çeviri intihallerinin bu sürece nasıl zarar verdiğine değinilmiştir.

Haziran 2014: 16-18 Haziran 2014 tarihlerinde İngiltere’de düzenlenen The 6th International Integrity & Plagiarism Conference başlıklı konferansa Sabri Gürses, Mehmet Şahin, Derya Duman ve Damla Kaleş tarafından “Lost in Plagiarism: Retranslation vs. Reproduction” başlıklı bir bildiri sunulmuş ve çok olumlu eleştiriler alınmıştır.

24-25 Ağustos 2014: Yasnaya Polyana Uluslararası Rusça Çevirmenleri Sempozyumu’nda Sabri Gürses tarafından konuyla ilgili bir tebliğ sunuldu.

4-7 Eylül 2014: Moskova’da, Çeviri Enstitüsü’nün (İnstitut Perevoda) düzenlediği III. Uluslararası Edebiyat Çevirmenleri Kongresi’nde Sabri Gürses tarafından konuyla ilgili bir tebliğ sunuldu.

Ekim 2014: 15-17 Ekim 2014 tarihlerinde İzmir’de yapılan 14. Uluslararası Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu’na Sabri Gürses, Mehmet Şahin, Derya Duman ve Damla Kaleş tarafından kaleme alınan “Çeviride İntihalin Tespiti: Yeni Bir Yaklaşım” başlıklı bir bildiri sunulmuştur.

2.8 Dünya üzerinde diğer güncel çalışmalar

Turell (2004)’in yapmış olduğu çeviri yoluyla intihal ve çeviride intihal ayrımını dikkate aldığımızda mevcut çalışmanın ele aldığı şekliyle çeviride intihali inceleyen çalışma sayısı dünya üzerinde de oldukça azdır. Çeviride İntihal projemizin başlama tarihi olan Mart 2013’ten hemen bir ay sonra ne yazık ki erken yaşta aramızdan ayrılan çok değerli adli dilbilimci Maria Teresa Turell’in 2004 çalışması bu konuda çığır açmıştır. Turell’in ekibinde yer alan Rui Sousa-Silva çalışmalarını intihal üzerinde yoğunlaştırmış ancak daha çok kendisinin “translingual plagiarism” (Sousa-Silva, 2013) (dillerarası intihal) olarak adlandırdığı olguya, yani bir eserin başka bir dile çevrilerek sahiplenilmesine odaklanmıştır. Bu intihal türünün özellikle akademik dünyada daha çok gündeme gelmesiyle *Turnitin* şirketi 2012 yılı başlarında çeviri yoluyla yapılmış intihalleri tespit etmek için yeni bir özellik sunmaya başlamıştır²⁴. Dünya çapında her iki senede bir sadece intihal olgusuna yönelik toplanan ve eğitim, medya, tasarım, müzik, reklamcılık gibi çok farklı alanlarda intihal unsurlarını inceleyen çalışmaların paylaşıldığı Uluslararası Dürüstlük ve İntihal Konferansında (International Integrity & Plagiarism Conference) çeviri yoluyla intihal konusuna ilk kez reklam amaçlı olarak 2010 yılında²⁵,

²⁴ <https://www.plagiarismtoday.com/2012/01/12/paradigms-introduces-translated-plagiarism-detection/> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

²⁵ <http://www.plagiarismadvice.org/research-papers/item/translated-and-paraphrased-plagiarism> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

akademik çalışma olarak da 2012 yılında değinilmiştir²⁶. Çeviride intihal olgusu söz konusu konferansta ilk kez 2014 yılında ekibimiz tarafından tartışmaya açılmıştır²⁷.

Çeviride intihalin en çarpıcı örneklerinden biri de Brezilya'da yaşanmaktadır. Gürses (2011)'de de dile getirilen bu örnek için en kapsamlı kaynak *Não gosto de plágio* (İntihali Sevmiyorum) başlıklı blogtur²⁸. Denise Bottmann bu konuyu 2009 yılından bu yana çok ayrıntılı bir şekilde işlemiş ve intihal meselesi Brezilya'da bir sosyal kampanyanın konusu haline gelmiştir.²⁹ Edebi Çevirmenler Dernekleri Avrupa Konseyi (European Council of Literary Translators' Associations) tarafından Denise Bottmann'a verilen destekte³⁰ Bern Anlaşması'na gönderme yapılmıştır ve Brezilya'nın söz konusu anlaşmayı 1922 yılında imzaladığı belirtilmiştir. Türkiye söz konusu anlaşmayı 27 Ekim 1951'de imzalamış ve anlaşma 1 Ocak 1952 itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Anlaşmanın tam metninin Türkçeye çevrilmiş hali³¹ Telif Hakları Genel Müdürlüğü'nün sayfasında mevcuttur. Anlaşmanın 2. maddesinin üçüncü bendi şöyledir:

Çeviriler, işlenmeler, müzik düzenlemeleri ve edebiyat ve sanat eserlerindeki diğer değişimler, özgün eser üzerindeki haklara zarar vermeksizin, özgün eser olarak korunur.

Aynı maddenin birinci bendinde ise ““Edebiyat ve Sanat Eserleri” deyimi, ifade şekli ne olursa olsun, edebiyat, bilim ve sanat alanındaki kitaplar, dergiler ve diğer yazılar; [...] gibi bütün ürünleri içerecektir.” denerek bir edebi eserin başka bir dilde ifade edilmesinin yani çevirisinin de koruma altında olduğu belirtilir. 1995 yılında Türkiye'nin Bern Anlaşması'na koyduğu tüm çekincelerin de kaldırılmasıyla klasik eserlerin çevirisinde yeni bir döneme girilmiştir. Eser sahibinin ölümünden 70 yıl sonra telif haklarının ortadan kalkması birçok klasik eserin telif hakkı ödenmeden çevirisinin yayınlanmasına olanak tanımıştır. Bu gelişme çeviride intihalin artmasına da neden olmuştur (Gürses, 2011).

Brezilya'daki intihal olgusu aynı zamanda Rónai (2012)'nin kaleme aldığı, Tom Moore'un İngilizceye kazandırdığı makalenin konusu olmuştur. Rónai (2012) alışılmışın dışında bir intihal yönteminin ana hatlarını şöyle çizer:

[...] çoğunlukla, vicdansız profesyoneller Fransızca değil, İngilizce de değil, Portekizceyi ara dil olarak seçmişlerdir. Yayıncı tarafından klasik bir romanı çevirmeleri istendiğinde, bu profesyoneller genellikle, Portekiz'de yapılmış bir

²⁶<http://www.plagiarismadvice.org/research-papers/item/a-new-approach-for-searching-translated-plagiarism> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

²⁷<http://www.plagiarismadvice.org/research-papers/item/lost-in-plagiarism-retranslation-vs-reproduction-2> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

²⁸ <http://naogostodeplagio.blogspot.com.tr/> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

²⁹ <https://translatorleaks.wordpress.com/2010/03/02/support-denise-bottmann/> sayfasında Denise Bottmann intihal karşıtı mücadelesi için bir imza kampanyası başlatılmıştır. (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

³⁰ <http://www.ceatl.eu/ceatl-supports-denise-bottmann> (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

³¹ http://www.telifhaklari.gov.tr/kaynaklar/bolum_dosyalar/2012_03_18_349175.pdf (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

çeviriyi kütüphanelerde ya da kitabevelerinde bulurlar. Yapacakları iş bu şekilde oldukça kolaylaşır: Tek yapmaları gereken adılların yerini değiştirmek, imlâda Portekiz kurallarından kaçınmak, Portekiz’de kullanılan sözdizimsel alışkanlıkların bazılarını Brezilya’daki muadilleriyle değiştirmek ve üç-beş Portekizce sözcüğün Brezilya’daki eşdeğerini kullanmak. Kim bilir kaç çeviri bu şekilde yapıldı. İşin mantığa aykırı olan tarafıysa, intihal yapan çevirmen selefinin harika bir iş çıkardığını kabul etmesi ve kaygısızca yağmasına devam etmesi, ama aynı zamanda, önceki çevirmenin ismini vermeyerek, söz konusu işin saygı duyulması gerekmeyen bir iş olduğu izlenimini vermesidir. Bu şekilde çok kitap basılmıştır; kapak sayfasında yazarın adının altında “... tarafından gözden geçirilmiş çeviri” diye yazar. Bununla birlikte, Portekiz’de bile cahil ya da aceleci çevirmenlerin işi yetiştirmek amacıyla ya da yoksulluktan telaşa kapılıp zor bölümleri çevirmediği de olur.³² (s. 51) (Çeviri: Mehmet Şahin)

Rónai (2012)’nin dikkatleri çektiği husus bir bakıma Türkiye’yi de ilgilendirmektedir, çünkü Türkçeye çevirisi yapılmış klasik eserlerin Azerbaycan gibi Türkçenin görece olarak daha kolay anlaşıldığı ülkelerde referans olarak kullanılması ve benzer bir intihal girişiminin kaynağı olması muhtemeldir. Rónai (2012)’nin vurguladığı bir diğer nokta da klasik eserlerin gereksiz yere kısaltılması, basitleştirilmesi veya uyarlanmasıdır. Bu da bu eserlerin orijinal dilde sahip oldukları edebi ağırlığın yitirilmesi sonucunu doğurmaktadır.

“Doğrusal Olmayan Anlatımlar: Dolaylı ve Ara Çevirinin Patikaları” başlıklı makalesinde Washbourne (2013) çeviri intihali konusuna doğrudan değinirse de bu konuda önemli uyarılarda bulunmaktadır. Washbourne, özellikle ikinci dillerden yapılan yeniden çevirilerden söz ederken, *kıyaslama-gözden geçirme/yeniden çeviri*³³ karışımı olarak adlandırdığı bir ürünün kullandığı metodolojiyi şöyle açıklar:

en başarılı bölümler tutulur, daha zayıf bölümler desteklenir. Bu sanat, bu durumda, *çeviri-düzeltilme*³⁴ içermektedir. Üzerinde düşünülmüş bir deney yapsak

³² [...] frequently, less-than-scrupulous professionals have chosen as an intermediary language not French, nor even English, but Portuguese. Invited by a publisher to translate a classic novel, it is common for them to search in libraries or antiquarian bookshops for a translation done in Portugal. And so the task is made considerably easier: all one needs is to change the placement of the pronouns, avoid Lusitanian practice in spelling, replace some Portuguese habits of syntax with Brazilian ones, and a half-dozen Portuguese words with their Brazilian equivalents. God knows how many such translations there have been. Paradoxically, the plagiarizing translator admits that his predecessor did excellent work, and thus goes ahead with his pillage without concern, and at the same time gives the impression that this work is unworthy of respect, since he fails to give the name of the previous translator. And thus volumes appear in which on the title page, beneath the name of the author, one simply reads: “Translation revised by So and So.” It happens, however, that even in Portugal there have been ignorant or hurried translators, who in the haste imposed by a deadline or by poverty, have simply chosen to leave out those passages with an above-average level of difficulty.

³³ *comparison-revision/retranslation* terimlerinin karşılığı olarak kullanılmıştır.

³⁴ *trans-editing* teriminin karşılığı olarak kullanılmıştır.

ve tüm edebiyatın bir anda telif hakkından kurtulduğunu hayal edersek, böyle bir modelin ve neticelerinin yaygın hale geldiğini görebiliriz: Çeviri edebi eserler kırkyamalar haline gelerek belki de böylelikle geçmişin ve günümüzün en iyi çeviri birikimini yeniden üretebilir, ancak iç ahengini yitirir; tıpkı farklı çevirmelerin oluşturduğu çeviri belleklerinde geri dönüştürülen metin gibi, yani *toplama çeviri*³⁵ gibi, ya da Brian Mossop'un deyimıyla "*kolaj çeviri*" [(Mossop, 2006, s. 790) (Rodrigo, 2008, s. 15) içinde]. Günümüzdeki telif hakları çevirmenleri bireysel sınırlara hapsediyor ve bu da genellikle yeni çevirilerin örneğin edebiyat eleştirmenlerinin yaptığı gibi önceki başarıların üzerine inşa edemediği anlamına geliyor; örneğin edebi çevirmenler yaptıkları çevirilerde rasgele olmayan sözcük dizilerinin en küçüklerinin ötesinde önceki çevirileri referans gösteremezler. (s. 619) (Çeviri: Mehmet Şahin)

Yukarıdaki alıntı hiç şüphesiz bir tür kolektif çabanın, en iyi çeviriye ulaşmak için önceki çevirilerin kullanılması ve geliştirilmesi çabasının habercisidir ve adı "yeniden çeviri" değildir. Üstelik böyle bir çabanın sonucunun çeviribilim ve edebiyat açısından tercih edilecek bir ürün olması demek edebi çeviri alanının özgünlükten ve ahenkten uzak, tekdüze ve otomatik bir uğraş haline gelmesi demek olur.

Monti ve Schnyder (2011) tarafından derlenen ve 2009 yılının sonlarında Avrupa Dil ve Edebiyatları Araştırma Enstitüsü'nün (ILLE – EA 4363) düzenlediği uluslararası ve çokdisiplinli bir kolokyumdaki katkılarının yer aldığı *Autour de la Retraduction (Yeniden Çevirinin Etrafında)* başlıklı eserde çeviride "intihal" olgusuna özel bir yer ayrılmamıştır. Bununla birlikte bu konuya dolaylı olarak değinen yazılar da kitapta yer almaktadır. Gambier (2011) "bir eserin aynı hedef dile birden çok kez çevrilmesinin "revize edilmiş versiyon", "gözden geçirilmiş ve düzeltilmiş [versiyon]" ile bir ilişki tesis ettiği inkâr edilemez" olduğunu belirtirken bu revizyon, gözden geçirme ve düzeltme işleminin "önceki bir çeviriden intihal olmakla suçlanmayacak kadar" olması gerektiğini de vurgular (s. 53). Yine aynı eserde "Ölümsüz bir çeviri yaratmak mümkün müdür?" sorusuna değinen yazısında Wuilmart (2011) Theodor Fontane'nin *Effi Briest* adlı eserinin Fransızcaya üç çevirisini incelerken her bir yeniden çevirinin hangi nedenle ortaya çıktığını belirtir: metinsel bağdaşıklığı güçlendirmek. Söz konusu eserden son örnek olarak, Paprocka (2011, s. 419-433) *Küçük Prens* adlı eserin 62 yılda 12 kez Polonyacaya çevrildiğinin nedenlerini araştırmış ve şu üç nedeni tespit etmiştir:

1. Polonya'daki yayıncılık pazarında 1989 yılından sonraki değişim,
2. söz konusu kitabın bakanlık tarafından yayınlanan tüm Polonyalı öğrencilerin okuması gereken kitap listesine eklenmesi,
3. 1994 yılında yasal korumayı 50 yıla uzatan yeni bir telif hakkı yasasının yürürlüğe girmesi.

³⁵ *cento translation*

Yazar, intihal olgusuna hiç değinmemesine rağmen yazısının sonunda 12 eser arasındaki farkların küçük düzeltmeler ve önemsiz değişikliklerden mi ibaret olduğu sorusunu sormaktan kendini alamaz ve söz konusu eserleri ayrıntılı olarak incelemeyeği için bu soru yanıtsız kalır.

Çeviribilim alanında, edebiyat alanında yeniden çevirilerin doğal olarak heyecanla karşılanması, özenle incelenmesi ve eleştirilmesi gerekir. Yeniden çeviri eylemine girenlerin bunu hangi motivasyonlarla yaptığını dergi ya da gazete yazılarında, bloglarında ya da tanıtım yazılarında değilse bile önsözlerinde açıklaması sağlıklı işleyen bir çeviri döngüsünün göstergesi olabilir. Örneğin Geoffrey Wall (2004)'un *Madame Bovary*'yi neden yeniden çevirdiğini anlatması ya da James Wood (2010)'un *Madame Bovary*'nin o kadar çevirisi arasında neden Lydia Davis'in çevirisini tercih ettiğini açıklaması ya da Barnes (2010)'ın *Madame Bovary*'nin farklı çevirilerindeki ayrıntıları ve hataları eleştirmesi bu alandaki iç denetim mekanizmasının sağlıklı işlemesi için gerekenlerin sadece birkaç yansımasıdır.

Wall (2004) *Madam Bovary* eserini 1992 yılında yeniden İngilizceye kazandırırken yazmış olduğu önsözüne ek olarak bir yazı daha kaleme almış ve şöyle demiştir: “Çeviri, özellikle de yeniden çeviri akıl almaz bir iştir, bir tür deliliktir. Müsrif, beyhude ama harikulade³⁶.” (s. 93) (Çeviri: Mehmet Şahin). Wall'un bu ifadesi elbette ki çeviri uğraşını yüceltir, sonuçta kendisi de *Madam Bovary* çevirisi için dört senesini vermiştir. Metindeki ayrıntılar, örüntüler, şekiller, Flaubert'in üslubunun dayanılmaz cazibesinin kendisini hâlihazırda çevirisi yapılmış bir eser için bu kadar emek vermeye sevk ettiğini belirtir. Üsluba ilişkin yapılan değişikliklerin ve önceki çevirilerden farklı olarak seçilen sözcüklerin açıklamasını sunar.

Klasik eserlerin yeniden çevirileri için Türkiye'deki çevirmenlerin de en az Geoffrey Wall kadar emek harcadıklarını ve fedakârlık gösterdiklerini rahatlıkla söylemek mümkündür. Çeviri ve yayıncılık sektörünün Türkiye'deki genel durumu da göz önüne alındığında gerçek anlamda girilen ve yukarıda sıralanan meşru motivasyonlar doğrultusunda tetiklenen yeniden çeviri uğraşlarının da çok daha idealist adımlar olduğu iddia edilebilir. Ancak ne yazık ki Türkiye'de önsözle çıkan yeniden çeviri sayısı ile edebiyat ve çeviribilim çevrelerince hakkında eleştiriler yazılan yeniden çeviri sayısı oldukça kısıtlıdır. Tüm bunlara ek olarak, piyasaya yeniden çevirmiş gibi sürülen çalıntı çeviriler bu idealist uğraşın değerini genel okuyucu gözünde görünmez kılabilmektedir. Bu tür intihal çevirilerin bilimsel bir yöntemle ve deneysel verilerle ortaya çıkarılması gerçek yeniden çeviri uğraşının hak ettiği yeri almasına büyük katkıda bulunacaktır.

³⁶ Translation, especially retranslation, is an extravagant activity, a species of folly. Wasteful, futile and yet glorious.

Çeviri intihalini belirlemek için nicel ve nitel analizler içeren karma bir araştırma yöntemi izlenmiştir [(Creswell, 2003) ve (Creswell & Clark, 2007)]. Çeviri metinlerin analiz kapsamına girebilmesi için tam metin olması yani kaynak metnin tamamını hedef dile aktarmış olması şartı aranmıştır. Başlangıç ve bitiş bölümlerine bakılarak tam metin olarak nitelendirilmesine rağmen, bazı çeviri metinlerinin belirli bölümleri keyfi olarak atladığı tespit edilmiş, ancak analizden çıkarılmamıştır. Nicel analiz için çeviri metinlerin tümce düzeyinde benzerlik yüzdeleri çıkarılmıştır. Nitel analiz için, çeviribilim alanında günümüze kadar ortaya atılmış olan çeviri stratejileri, yöntemleri ve teknikleri değerlendirilerek ve mevcut çalışmada incelenen metinlerin ve intihalin özel durumu göz önünde bulundurularak bir intihal tespit modeli oluşturulmuştur. *Robinson Crusoe* ilk model kullanılarak, *Madam Bovary* ise geliştirilmiş ikinci model kullanılarak analiz edilmiştir. *Savaş ve Barış* eserinin hacmi göz önünde bulundurularak daha bütünsel bir analiz gerçekleştirilmiş ve analiz örnek metinlerle desteklenmiştir. Son olarak da tüm çeviriler için belgeye dayalı araştırma gerçekleştirilmiş; yanmetinlere, yayınevlerine, çevirmenlere ilişkin bilgi toplanmıştır. Tüm bu çalışmalar öncesinde bir pilot çalışma gerçekleştirilmiştir.

3.1 Pilot Çalışma

Proje çerçevesinde incelenmesi öngörülen eserlerin listesinin çıkarılması ve konuyla ilgili literatür çalışması sırasında yürüttüğümüz pilot çalışmamızda Ocak 2013'te ulusal bir gazete tarafından 29 kupon karşılığında ücretsiz olarak dağıtılan iki kitap seti incelenmiştir. Her bir set 20 kitaptan oluşmakta ve "Çok Satanlar" ve "Dünya Klasikleri" olarak sunulmaktadır. Kitapların tam listesi EK 1'tedir. Tüm kitaplar *Kenta Yayıncılık* tarafından ISBN'li (Uluslararası Standart Kitap Numaralı) şekilde basılmıştır.

3.1.1. Analiz

İki kitap setinin ön analizi için, yani intihal iddiasına geçerli sebep olup olmadığını belirlemek için aşağıdaki işlemler gerçekleştirilmiştir:

1. setlerdeki her bir eserin yeniden çevirilerinin envanteri çıkarılmıştır,
2. bir maliyet analizi (mevcut setlerin fiyatı ile setteki eserlerin özgün ya da orijinal çevirilerinin fiyatları) hazırlanmıştır,
3. çevirmenlerin geçmişleri araştırılmıştır,
4. dipnotlar ve çevirmenin önsözü gibi yan metinler incelenmiştir.

Ayrıntılı ve karşılaştırmalı analiz için 40 kitap arasından 3 kitap seçilmiş ve intihal yönünden incelenmiştir:

Honore de Balzac - *Le Père Goriot* (*Goriot Baba*)

Charles Dickens - *The Old Curiosity Shop* (*Antikacı Dükkânı*)

TÜBİTAK

Fyodor Dostoyevski - *Записки из подполья* (*Yer Altından Notlar*)

Söz konusu kitapların ayrıntılı analizi için eserlerin ilk (orijinal) ve özgün olduğuna inanılan çevirileri satın alınmıştır. Kitapların baş, orta ve son bölümlerinden 5'er sayfa incelenmiştir. Ayrıntılı ve karşılaştırmalı analize dâhil edilen unsurlar çevirmenlerin geçmişi, kapak tasarımı, eklemeler ve çıkarmalar, diğer çevirilerle örtüşmeler ve sözcük ve sözdizimi düzeyinde (örneğin eş anlamlı sözcük kullanma, söz dizimini değiştirme gibi) yapılan değişiklikler olmuştur.

3.1.2 Pilot Çalışma Bulguları

Yapılan incelemeler sonucunda *Kamelyalı Kadın* [*La Dame aux camélias* (*The Lady of the Camellias*)], *Siyah Lale* [*La Tulipe Noire* (*The Black Tulip*)], *Acımak* [*Ungeduld des Herzens* (*Beware of Pity*)], *Diriliş* [*Воскресение* (*Resurrection*)], *Kırmızı ve Siyah* [*Le Rouge et le Noir* (*The Red and the Black*)] and *Budala* [*Идиот* (*Idiot*)] kitaplarının ilk sayfalarındaki tümcelerde Kenta ve Akvaryum yayınevlerinin kitaplarında mutlak bir örtüşme tespit edilmiştir. Bir başka çarpıcı bulgu ise Akvaryum Yayınevi tarafından basılan bütün eserlerin çevirmeninin tek bir kişi – Sevil İnan – olmasıdır. Akvaryum tarafından 2011 yılında basılan *Siyah Lale* adlı eser hariç, tüm kitaplar 2012 basılmıştır ve Kenta'nın kitapları da aynı yılda basılmıştır.

Kenta'nın basmış olduğu kitaplarla örtüşme gösteren tek yayınevi Akvaryum değildir. Sette yer alan üç kitaptaki – *Parma Manastırı* [*La Chartreuse de Parme* (*The Charterhouse of Parma*)], *Düşünür* ve *St. Barbaralı Balıkçıların İsyanı* [*Aufstand der Fischer von St. Barbara* (*Revolt of the Fishermen of Santa Barbara*)] – metinler sırasıyla Kumsaati, B-T ve Eflatun yayınevlerinin basmış olduğu kitaplardaki metinlerle birebir örtüşme sergilemiştir.

Yukarıdaki bulgular daha kapsamlı bir inceleme için önemli soruları öne çıkarmaktadır: Akvaryum Yayınevi tarafından basılan kitaplar da mı intihal ürünüdür? Kenta ve Akvaryum'un kitapları aynı senede bastığı bilgisine dayanarak iki yayınevi arasında önemli bir bağ var mıdır? Aynı mantık yürütme Kumsaati, B-T ve Eflatun yayınevleri için de geçerli olabilir mi? Kenta Yayıncılık tarafından basılan kitap setleri intihal yoluyla oluşturulmuş kitapların intihali midir? Kitap analizleri, “sözde çevirmenlerin” geçmişine yönelik yapılan araştırma ve ülkedeki genel durum şunu göstermektedir: Pilot çalışma çerçevesinde incelenen eserlerin hiçbiri “yeniden çeviri” ya da “çeviri” olarak nitelendirilemez. Bu ürünlerin oluşturulmasının ardında Monti (2011) tarafından özetlenen motivasyonların hiçbiri yoktur.

İlk kitap olan Honore de Balzac'ın *Goriot Baba* [*Le Père Goriot* (*Old Goriot*)] adlı eserinde; eserin önceki çevirileriyle yeni “çevirileri” karşılaştırılmış ve eserin Türkçe çevirisi olarak sunulan ürünün Amfora Yayıncılık tarafından basılan ve Sevim Özgür tarafından çevirisi yapılan kitabın kısmi örtüşme tespit edilmiştir. Amfora Yayıncılık'ın bastığı kitap da, ayrıca, eserin ilk Türkçe çevirisi olan ve 1992 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yeniden basımı yapılan Nihad Sırrı Örik çevirisiyle kısmi örtüşme olduğu görülmüştür. Hakkında internet

ortamında ya da çevirmen derneklerinde hiçbir bilgi yer almayan Sevim Özgür adlı kişinin söz dizimine dokunmadan orijinal çevirideki bazı sözcükleri değiştirerek, bazı paragrafları bölerek ve sözcüklerin daha güncel karşılıklarını kullanarak ürünü oluşturduğu tespit edilmiştir. Sevim Özgür “çevirisi” için önsöz yazmamış ve hiçbir dipnot kullanmamıştır. Söz konusu çeviri 2006 yılında basılmıştır. Bu da çeviri piyasasındaki intihallerin bu tarihten önce başladığını göstermektedir; EK 2’de sunulan zaman çizelgesinde de 2000 yılından itibaren “yeniden çeviri” sayısında çok belirgin bir artış görülmektedir. Pilot çalışmada incelediğimiz ürün Amfora Yayıncılık tarafından basılan ürünün hemen hemen aynısıdır; Amfora ürününde bazı eksiltmeler yapılmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken bir başka nokta da iki ürün arasındaki örtüşmenin daha çok metnin orta bölümlerinde görülmesidir. Bu da, tesadüf değilse, intihali gizlemeye çalışmanın bir yöntemi olarak düşünülebilir.

İncelenen ikinci metin Charles Dickens’ın *The Old Curiosity Shop [Antikacı Dükkânı]* adlı eserinin sözde çevirmen Elif Zincirkıran imzalı çevirisidir. Yine bu kişi hakkında hiçbir kaynaktan bilgi edinilememiştir. Çeviri olarak sunulan metin orijinal kitabın kısaltılmış ve 1970 yılında Hayat Neşriyat (ilk baskı 1955’te Maarif Yayınları tarafından çıkarılmıştır) tarafından basılan ve Azize Bergin tarafından yapılan çeviri metnin intihal edilmiş versiyonudur. İntihal izleri o kadar açıktır ki sözde çevirmen ya bazı sözcükleri ya da sözcük sırasını değiştirmiştir ama sözdizimsel yapıya dokunmamıştır. Bununla birlikte birçok bölüm çıkarılmıştır; orijinal çevirinin yaklaşık 2/3’ü atılmıştır. Metnin ilk sayfalarındaki benzerlikler asgari düzeydeyken son bölümlerde eşanlı sözcüklerin kullanılması, sözcük sırası değişikliklerine rastlanmamaktadır. EK 3’te iki metin arasındaki benzerlikler sunulmaktadır. Sarı ile işaretli bölümler örtüşen bölümlerdir ve işaretli olmayan bölümler de ya çıkarılmış ya da değiştirilmiştir. Örtüşmeler, tartışma götürmez bir şekilde, ortaya koyulan benzerliklerin hiçbir şekilde tesadüf olmadığına işaret etmektedir.

Orijinal çevirinin nasıl değiştirildiğinin örnekleri aşağıdadır:

Eşanlı sözcüklerin kullanılması:

(1)

Orijinal çeviri (Azize Bergin, Hayat Neşriyat, 1970):

...bütün gün kırlarda, sokaklarda dolaşırım...

all day in fields in lanes I roam

İntihal çeviri (Elif Zincirkıran, Kenta Yayıncılık, 2012):

...bütün gün kırlarda, sokaklarda **gezerim**...

all day in fields in lanes I roam

Orijinal tümce: “(I) roam about fields and lanes all day.”

Söz dizimini aynı tutarak sözcük sırası değiştirilmiştir:

(2)

Orijinal çeviri (Azize Bergin, Hayat Neşriyat, 1970):

...**günlerce**, **haftalarca** ortalıkta gözükmem.

for days for weeks around I do not appear

İntihal çeviri (Elif Zincirkıran, Kenta Yayıncılık, 2012):

...**haftalarca**, **günlerce** ortalıkta gözükmem.

for weeks for days around I do not appear

Orijinal tümce: “... even escape for days or weeks together.”

Yukarıdaki tümce ile ilgili bir diğer nokta da şudur: İlk çevirmen Azize Bergen tümceyi birebir çevirmekten kaçınmış ve ilk anlamı “kaçmak” olan “escape” fiili için “ortalıkta gözükmemek” karşılığını kullanmıştır. Kenta'nın yayınladığı kitapta da bu tercih aynen yansıtılmıştır ve intihal için güçlü bir kanıttır.

Tümce türleri de değiştirilmiştir:

(3)

Orijinal çeviri (Azize Bergin, Hayat Neşriyat, 1970):

Bu sırada bir soruyla karşı karşıya kaldım ki

At this moment a question I faced with that

bunun anlamını birdenbire kavrayamamıştım.

its meaning suddenly I had not comprehended

İntihal çeviri (Elif Zincirkıran, Kenta Yayıncılık, 2012):

Bu sırada anlamını birden kavrayamadığım

At this moment its meaning suddenly that I couldn't comprehended

bir soruyla karşılaşmıştım.

with a question I had faced with

Orijinal tümce: “...I was arrested by an inquiry, the purport of which did not reach me.”

Sırf tümceleri değiştirmek adına suni eklemeler yapılmıştır. Aşağıdaki örnekte “size” adlı eklenmiştir. Bir diğer nokta da orijinal çeviride “firmly” belirteci çevrilmemiş ve intihal çeviride de bu tercih aynen aktarılmıştır:

(4)

Orijinal çeviri:

Çocuk “İşte bunu söyleyemem” dedi.

The child “that this I cannot tell “ (he/she) said

İntihal çeviri (Elif Zincirkıran, Kenta Yayıncılık, 2012):

Çocuk “İşte bunu size söyleyemem” dedi.

The child that this to you I cannot tell said

Orijinal tümce: “‘That, I must not tell,’ said the child firmly.”

Üçüncü ve son eser Fyodor Dostoyevski'nin *Yeraltından Notlar* (*Записки из подполья - Notes from the Underground*) adlı eseridir. Bu kitabın bilinen üç özgün çevirisi mevcuttur: 1955, 1982 ve 2011 yıllarında üç ayrı ünlü çevirmen tarafından Türkçeye aktarılmıştır. Ancak bugün kitap piyasasında farklı çevirmen isimleriyle aynı eserin 20 kadar çevirisi mevcuttur ve bunların üçü ara çeviridir. Diğer tüm metinlerin intihal çeviri olmasından şüphelenilmektedir.

Her şeyden önce, pilot çalışma çerçevesinde incelenen *Yeraltından Notlar*'da çevirmenin adı yazmamaktadır. Aynı durum kitap setlerinde yer alan 11 kitap için de geçerlidir ve intihal göstergesidir. Kitapta çevirmenin ismi yoktur ancak kapak tasarımcısının adı belirtilmiştir ve hemen hemen iki setteki tüm kitapların kapak tasarımcısı aynı kişidir. Diğer bir ilginç bulgu ise aynı kişinin isminin az bilinen ve diğer klasik eserlerin yeniden çevirilerini yayınlayan yayınevlerinin kitaplarının da kapak tasarımcısı olmasıdır. Bu da söz konusu yayınevleri arasında bir bağ olduğu şüphesini yaratmaktadır.

Kenta'nın yayınladığı metinle özgün çevirilerin karşılaştırılması farklı bir metin üretme türüne işaret etmektedir. Kenta metni özgün bir çevirinin serbest stilde yazılmış versiyonu gibi görünmektedir. Rusça orijinal metinden bir hayli farklı bir metindir ve umulmadık eklemeler mevcuttur. Romanın çok bilinen ilk tümceleri iyi bir örnek olabilir. Orijinal Rusça metin şu iki tümce ile başlar:

(5)

Orijinal metin:

Я человек больной... Я злой человек.

I (am) man sick I (am) evil man

Constance Garnett tarafından İngilizceye şöyle aktarılmıştır:

I am a sick man. I am a spiteful man.

Türkçeye Mehmet Özgül tarafından aşağıdaki gibi çevrilmiştir:

Hasta biriyim ben. Huysuz adamın tekiyim.

Ancak Kenta versiyonunda (Çevirmen adı belirtilmemiştir, 2012), bu iki tümce şu şekildedir:

Ben mızımız, asabi, hastalık hastası, keçi gibi inatçı biriyim.

Metin analizi söz konusu serbest stil kullanarak yeniden yazma yönteminin tüm metinde kullanıldığını göstermektedir. Kenta versiyonu hem kaynak metinden hem de Türkçedeki özgün çevirilerden (bilinen ve tanınan Rusça çevirmenlerin gerçekleştirdiği çevirilerden) ve ayrıca standart İngilizce çeviriden farklılık gösterdiğinden serbest stil yazarak çeviri üretme yönteminin bir ürünü olarak adlandırılabilir. Bu yöntem, benzerlikler üzerinden yakalanma riskinden kurtulmanın bir yolu olarak intihalciler tarafından kullanılabilir. Bu da yukarıda Şekil 1’de sergilenen tablodaki gibi intihali tespit etmenin her zaman çok kolay olmadığını başka bir göstergesidir.

3.1.3 Pilot Çalışma Sonuçları

İki sette yer alan kitapların ön incelemesi sonucunda 40 kitabın yaklaşık yarısının çevirmen bilgisi içermediği yani isimsiz olarak yayınlandığı belirlenmiştir. Kitapların hiçbirinde çevirmenlerin özgeçmişi yer almamaktadır. Metin içerisinde de özgün çevirilerde sıkça rastlanan bir unsur olan dipnotlar yoktur. Kitaplar hakkında yapılan bir diğer gözlem de tüm kitapların kapaklarının tek bir kişi tarafından tasarlanmış olmasıdır. En çarpıcı noktalardan biri de “çoksatanlar seti”nde yer alan 11 kitabın tek bir kişi tarafından çevrilmiş olduğudur. Söz konusu çevirmen hakkında internette ya da ülkede faaliyet gösteren çeviri derneklerinin veritabanlarında hiçbir bilgi yer almamaktadır. Çevirmen bilgisi verilen kitaplarda adı geçen çevirmenlerin mesleki geçmişine yönelik yapılan belgeye dayalı araştırmada çevirmenlerin - İlker Tekiner (2 kitap), Aslı Yılmaz, Tuğba Yeşil, Mustafa Karataş, Ayşegül Sezgin, Hatice Karademirci, Leyla Demircioğlu, Kadir Türkoğlu, Elif Zincirkıran ve Sima Baktaş (11 kitap) – internette ya da çevirmen derneklerinde adlarının geçmediği görülmüştür.

Maliyet analizi internet kitapçılarındaki bilgiler temel alınarak yapılmıştır. Yukarıda adı geçen ulusal gazetenin adedi 50 kuruştur. Her bir set için okuyucuların 30 gün gazete almaları gerektiği göz önünde bulundurulursa her bir setin fiyatı gazete masraflarını “sıfır” olarak alsak bile 15 Türk Lirasına denk gelmektedir. Sonuç olarak toplam 40 kitap 30 TL karşılığında edinilebilmektedir. Bununla birlikte, aynı eserlerin özgün ya da orijinal çevirilerinin internet

kitapçıkları üzerinden alınması durumunda karşımıza çıkan toplam fiyat yaklaşık 600 TL'dir. Bir diğer ilginç nokta ise setlerde yer alan kitapların bazıları kitapçılarda mevcuttur ve adedi en az 5 TL'dir. Bu şekilde edinildiği takdirde iki setteki kitapların fiyatı yaklaşık 200 TL olacaktır.

Sonuç olarak, yürütülen pilot çalışmada ayrıntılı olarak incelenen üç eser ve genel değerlendirmesi yapılan 40 kitap, çeviride intihal konusunda deneysel kanıtlar sunmuş ve yürütmekte olduğumuz projenin ne kadar güncel ve zaruri olduğunu göstermiştir. Pilot çalışma çerçevesinde yapılan literatür araştırması bize yöntembilim açısından yol göstermiş ve proje kapsamında inceleyeceğimiz eserlerdeki intihal unsurlarını deneysel olarak kanıtlama yönünde sağlam temeller sunmuştur. Nicel ve nitel analizlerin belgeye dayalı araştırma ve yan metin analizleriyle desteklendiği bir yöntem geliştirilmiş ve bu yöntem çalışma boyunca gözden geçirilerek ve geliştirilerek çeviride intihali tespit için ideal bir yöntem sunma yolunda büyük bir adım atılmıştır.

3.2 Nicel Analiz

Klasik eserlerin aynı hedef dilde birden çok çevirisinin olması genel olarak olağan karşılanmaktadır. Ancak bir eserin onlarca farklı çevirisinin piyasada yer alması çeviribilimcilerin dikkatini çekmekte ve bu farklı çevirileri incelemeye sevk etmektedir. Eserlerin hacim olarak büyük olması çeviri metinler arasındaki benzerliklerin oranını ilk bakışta belirlemeyi zorlaştırabilmektedir. Bu nedenle söz konusu metinlerin istatistiksel bir algoritma kullanan belge karşılaştırma programlarıyla karşılaştırılmaları gerekmektedir. *Turnitin* ya da *iThenticate* gibi klasik intihal tespit programları genel olarak öğrenci ödevlerinin ya da akademik makalelerin internet üzerindeki kaynaklarla ne kadar örtüştüğünü bulmak için kullanılmaktadır. Bu programlarda, incelenen metin için verilen benzerlik/örtüşme oranının güvenilirliği tartışma konusu olabilir, çünkü söz konusu metnin tamamen internet üzerinde hâlihazırda var olan kaynaklar kullanılarak hazırlandığı varsayılmaktadır. Henüz internet ortamına aktarılmamış bir metnin kopyalanmasıyla hazırlanmış bir metnin söz konusu programlar tarafından "özgün" olarak algılanması olasıdır. Çeviri metinlerin tamamının internet ortamında yer almadığı göz önünde bulundurulduğunda akademik intihali tespit eden araçların mevcut araştırmada kullanılmasının uygun olmadığı görülmektedir. Bu nedenle mevcut araştırmada daha farklı bir program kullanılmıştır: *CopyCatch Investigator*.

David Wools tarafından Java kullanılarak geliştirilen bu program intihal ve dokümanlar arası benzerlik tespiti için en uygun programlardan biridir. Tam eşleştirme ve bulanık eşleştirme (fuzzy matching) yöntemlerini kullanarak birden fazla belgeyi birbiriyle karşılaştırabilen bu program renk kodlamalarıyla da eşleşmelerin ne düzeyde olduğunu belirtmektedir. Oldukça sade bir arayüze sahip olan program .txt uzantılı dosyalarla çalışmaktadır. Türkçe ve Türkçe karakterler metin karşılaştırmasında herhangi bir sorun teşkil etmemektedir.

CopyCatch Investigator programının kullanılabilmesi için tüm çeviri metinler elektronik ortama aktarılmıştır. Elektronik ortama aktarabilmek için de tüm kitaplar yapraklar halinde parçalanmış ve taranmıştır. Taranan belgelerdeki metinler de optik karakter tanıma programı olan *ABBYY FineReader* yazılımı kullanılarak düzenlenebilir hale getirilmiştir. Tarama konusunda proje başvurusunda öngörülemez bir problemle karşılaşmıştır. Taranacak belgelerin elle beslendiği tarama cihazları ile kitapları taramak bir hayli uzun zaman almaktadır. Bunun yerine 40-50 yapraklık destelerin tarama gözüne yerleştirilmesiyle otomatik olarak yaprakları önlü-arkalı tarayan üst model tarayıcıların kullanılması gerekmektedir. Tarama işlemleri her zaman arzu edildiği şekilde yürümektedir. Bazı durumlarda yapraklar tarayıcının silindirlere sıkışmakta, sayfa düzenleri bozulmakta ya da kâğıt kalitesinin düşük olması gibi nedenlerle tarayıcı metinleri algılayamamaktadır. Bu durumlarda tarama işlemlerinin tekrarlanması gerekmektedir. Ayrıca, tarama işlemleri optik karakter tanıma programlarının arayüzü kullanılarak yapılmalıdır. Böylelikle tarama işlemi biter bitmez optik karakter tanıma yazılımı sayesinde resim dosyası olarak kaydedilen metinler tek tek karakter bazında algılanmakta ve düzenlenebilir metin haline getirilmektedir. Elbette ki bu işlem de her zaman sorunsuz olmamaktadır. Bazı karakterler doğru tanınmamakta ve bu nedenle sözcükler elektronik ortama yanlış aktarılmaktadır. Örneğin “r” ve “ı” harfleri yan yana geldiğinde “rı” olarak değil “n” olarak aktarılabilmektedir. Bir diğer sorun ise sözcüklerin satır sonlarında hecelenerek bir diğer satırdan devam etmesidir. Tarama sonucu bu sözcükler metinler arasında paralel olmayacağından hecelerine bölünen sözcüklerin birleştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca sayfa sayılarının, her bir sayfanın üst ya da alt kısmında yer alabilecek olan kitap, yazar ya da yayınevi bilgilerinin, resimlerin de tarama işlemi sonrası silinmesi gerekmektedir. Bütün bu işlemlerin elle yapılması kaçınılmazdır. Ancak bu yolla metinleri daha sağlıklı şekilde karşılaştırmak ve daha doğru istatistiksel sonuçlar elde etmek mümkündür.

Bütün bu işlemler tamamlandıktan sonra düz metin (.txt) formatında olan çeviri metinleri *CopyCatch Investigator* (CCI) yazılımı kullanılarak karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma işleminde üç farklı yol izlenmiştir: tam metinlerin, kitap bölümlerinin ve son olarak örneklemlerin karşılaştırılması. Burada amaçlanan çeviri eserlerin benzerlik oranlarının eserin bölümleri arasında farklılık göstermediğini tespit etmektir. Kitabın başlangıç bölümlerinde özgün gibi görünen çevirilerin ilerleyen bölümlerde önceki çevirilerle benzerlik oranında artış görülmesi olası olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca nitel analizde incelenen örnek bölümlerin sayısal olarak karşılaştırılmasının da analiz sonuçlarının güvenilirliğini artırması öngörülmüştür.

CCI dört farklı karşılaştırma seçeneği sunmaktadır: değiştirilmiş tümceler, tümceler, dosya/tümceler ve dosya/dosya. CCI renk kodu olarak birebir benzeyen bölümler için kırmızı, kısmen benzeyen bölümler için mavi ve farklı bölümler için siyah renklerini kullanır.

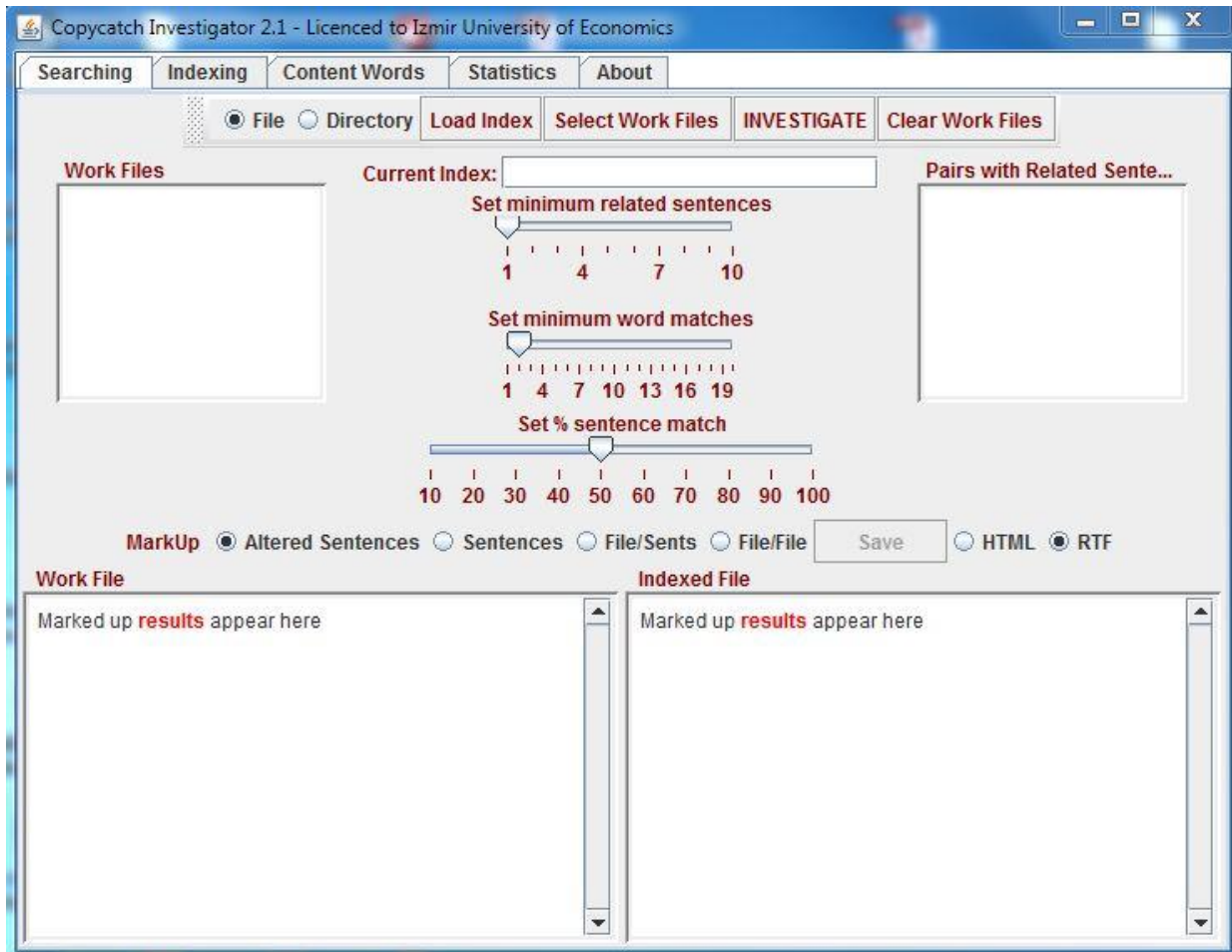
Değiştirilmiş Tümceler: Burada sadece birbiriyle benzerlik gösteren bölümler listelenir.

Tümceler: Farklı muhtemel örtüşmelerin yaşandığı tümceleri gösterir. Bir metindeki tümce diğer metindeki farklı tümcelerin farklı bölümleriyle benzerlik gösterebilir.

Dosya/Tümceler: Kısa bir metnin daha uzun bir metinle örtüşmesini araştırmak için kullanılır.

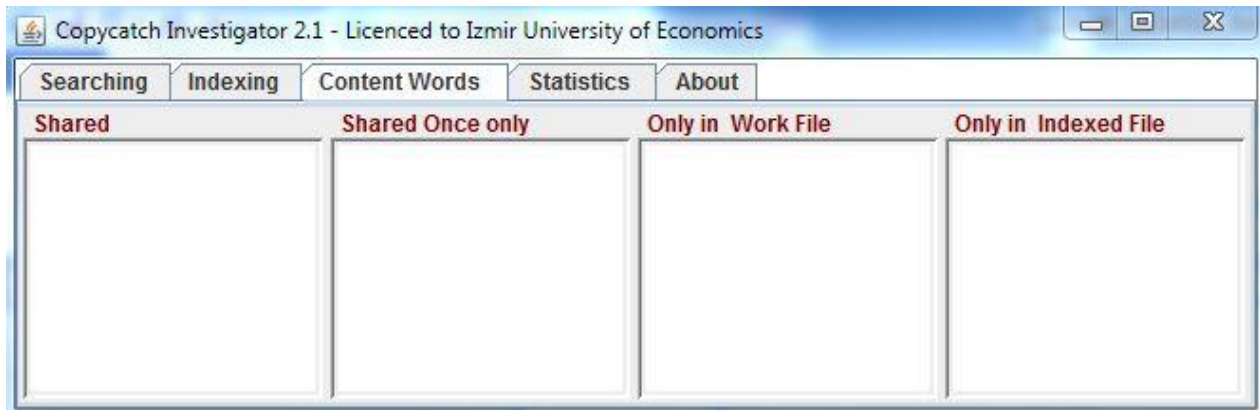
Dosya/Dosya: Her iki dosyanın tamamını tümce tümce karşılaştırır ve benzerlikleri gösterir. Metnin farklı yerlerindeki benzerlikler tekrarlanarak gösterilir.

Çalışmamızda metinlerin tamamının birbiriyle benzerlik oranını görmek için Dosya/Dosya karşılaştırılması yapılmıştır. Karşılaştırma yapmadan önce bazı ölçütlerin belirlenmesi gerekmektedir. “Tümcelerdeki benzerlik yüzdesi” önemli bir ölçüttür. Buna göre tümcenin en az seçilen yüzdeler oranda benzerlik göstermesi durumunda program benzerlik hakkında istatistiksel bilgi vermektedir. Örneğin iki tümcede benzerlik oranı %20 ise ve “Tümcelerdeki benzerlik yüzdesi” %50 olarak belirlendiyse bu iki tümce “birbiriyle benzer” olarak değerlendirilmez. Düşük yüzde oranı seçiminin daha net sonuçlar vereceği düşünülse de bir tümcedeki birkaç sözcüklük bölümün diğer metnin aynı yerindeki tümcenin bölümlerinin yanı sıra metnin diğer yerlerindeki sözcük öbekleriyle de benzerlik göstermesi ihtimali bulunduğundan ve bu benzerliğin istatistiksel bilgi olarak benzerlik oranına eklenmesinden dolayı yanıltıcı durumlar oluşabilmektedir. Bu nedenle çalışmamızda “Tümcelerdeki benzerlik oranı” %50 olarak alınmıştır (Bkz. Şekil 3).

Şekil 3. CopyCatch Investigator Yazılımının Ara Yüzü

Karşılaştırma işlemi sonucunda her bir metne bir sayısal kod verilir ve dosya adı ile birlikte diğer metinlerle benzerlik oranları, benzerlik gösteren kısımlar alt panelin sağ ve sol kısımlarında görüntülenir. Metin çiftleri üst sağ köşedeki pencerede listelenir ve her ikilinin sonucu üstüne tıklamak suretiyle yine alt bölümdeki sağ ve sol kutucuklarda görüntülenir. Karşılaştırma sonucu benzerlik oranları ve benzerlik gösteren bölümlerin işaretlenmesi dışında elde edilen bir başka veri “İçerik Sözcükleri” (Content Words) sekmesinde görüntülenir. Burada iki metnin ortak sözcükleri, sadece bir kere paylaşılan sözcüklerin listesi, sadece “Çalışma Dosyası” (Work File) içinde görülen sözcüklerin ve sadece “İndekslenmiş Dosya”nın içinde görülen sözcüklerin listesi elde edilir (Bkz. Şekil 4). Dosya karşılaştırmaları rtf ya da html formatında kaydedilebilmektedir.

Şekil 4. CopyCatch Investigator “İçerik Sözcükleri” Sekmesi

Metinlerin tamamı kullanılarak indeks oluşturulmuştur. İndekslenenecek asgari sözcük sayısı iki (2), asgari ilişkili tümce sayısı da bir (1) olarak seçilmiştir. Bu ölçütler işaretlenerek çeviri metinler programa yüklenmiş ve her bir metin birbiriyle karşılaştırılmıştır. İkinci aşamada çeviri metinler bölümlere ayrılmış (*Robinson Crusoe* 4 bölüme, *Madam Bovary* 3 bölüme) ve söz konusu bölümler de paralel hâle getirilmiştir. Bu bölümlere ayırma işlemindeki temel amaç intihal unsurlarının çevirilerin farklı bölümlerinde farklılık gösterip göstermediğini tespit etmektir. *Savaş ve Barış* eserinin sadece tam metinleri bütün olarak karşılaştırılmıştır.

3.3 Nitel Analiz

3.3.1 Birinci Model: Çeviri İntihalinin Tespitinde Çevirmen Tercihleri

Nitel analiz için bir model oluşturmadan önce genel gözlemlere, literatürdeki diğer çalışmalara ve çeviride intihale dair yapılan diğer çalışmaları göz önünde bulundurarak incelenecek eserdeki intihal unsurlarının aşağıdakilerden ibaret olacağı varsayılmıştır:

- önceki çevirilerdeki bazı sözcük ve söz dizimi değişiklikleri,
- önceki iki veya ikiden fazla çevirinin rasgele ya da belirli bölümlerini birleştirerek “yeni” bir ürün yaratma,

TÜBİTAK

- c) mevcut çeviriye “üslup” ekleyerek yeniden çeviri oluşturma,
- d) bazı rasgele ya da belirli bölümleri çıkararak ya da dipnot, çevirmenin önsözü gibi yan metin unsurlarını çıkararak görece daha uzun bir metnin kısaltılmış versiyonunu oluşturma,
- e) kısmi bir yeniden çeviriye genellikle orta bölümleri ağırlıklı olmak üzere önceki çevirilerden bölümler ekleyerek yeniden çeviri oluşturma,
- f) son olarak ve belki de intihalin en kötü biçimlerinden biri olarak; büyük ihtimalle birbirini tanımayan farklı çevirmenler tarafından çevrilmiş edebî bir eserin farklı bölümlerini birleştirerek bir çeviri ürünü oluşturma. Bu son biçimde genç “çevirmenler”den deneme çevirisi adı altında belirli bölümler talep edilebilmekte ve daha sonra reddedilebilmektedir.

Ancak metinlerin daha yakından incelenmesi sonucu yukarıda sıralanan genel kategorilerin alt başlıklara dökülmesi, çeviri metinler arasındaki farklılıkların ve benzerliklerin en ince ayrıntısına kadar tespit edilmesi ve kodlanması gereği kendini göstermiştir. Bu ilkeden hareketle Derya Duman ve Mehmet Şahin tarafından aşağıdaki model geliştirilmiştir.

Çeviri İntihalinin Tespitinde Çevirmen Tercihleri

1) Mikro düzeyde

a) Sözcük / Biçimbirim düzeyinde

i) eksiltme / ekleme

(1) sözcük ekleme

(2) sözcük eksiltme

(3) bağlı (bound) biçimbirim ekleme

(4) bağlı biçimbirim eksiltme

ii) birebir (mot-a-mot / literal) olmayan sözcük / biçimbirim karşılıkları

(1) adıl kullanma/adıl yerine ad-ad öbeği kullanma

(2) başka bir sözcük öbeği kullanma

(3) başka bir sözcük kullanma

(4) sözcük türü değiştirme

(5) sözcük yerine bağlı bir biçimbirim kullanma

iii) altanlam-üstanlam

(1) altanlam (hyponym)

(2) üstanlam (superordinate)

iv) çevirmene özgü hatalı yorumlama

v) pekiştirme

- (1) ekleme
- (2) eksiltme
- b) Öbek düzeyinde
 - i) eşdizim tercihleri
 - (1) olağan eşdizim tercihleri
 - (2) alışılmadık bağdaştırmalar
 - ii) çevirmene özgü hatalı yorumlama
 - iii) öbek ekleme / öbek çıkarma
 - (1) ekleme
 - (2) çıkarma
 - iv) öbek düzeyinde serbest çevirme
 - (1) aynı birimi koruyarak
 - (2) birimi genişleterek
 - (3) birimi daraltarak
- c) Tümce/Yan Tümce düzeyinde
 - i) karmaşık tümceleri yalınlaştırma
 - ii) sıralı/karmaşık tümceleri kırparak yalın tümce yapma
 - iii) çekimsiz yantümceyi çekimli yapma ya da tersi
 - iv) yan tümce ekleme / çıkarma
 - (1) ekleme
 - (2) çıkarma
 - v) tümceyi devrikleştirme
 - vi) çevirmene özgü hatalı yorumlama
 - vii) sıralı tümceyi karmaşık tümceye çevirme
 - viii) etkeni edilgene ya da edilgeni etkene çevirme
 - ix) bilgi yapısını değiştirme
 - x) tümce düzeyinde serbest çevirme
 - (1) aynı birimi koruyarak
 - (2) birimi genişleterek
 - (3) birimi daraltarak
 - xi) vurgu değiştirme
- d) Zaman-kiplik-görünüm
 - i) Zaman tercihleri

- ii) Görünüm tercihleri
- iii) Kiplik tercihleri
- e) Metin düzeyinde
 - i) Bağdaşıklık değişiklikleri
 - (1) Paragrafları birleştirme
 - (2) Paragrafları bölme
 - (3) Paragrafların yerlerini değiştirme
 - ii) Tümce ekleme / çıkarma
 - (1) ekleme
 - (2) çıkarma
 - iii) Bilgi yapısını değiştirme
 - iv) Doğrudan söylemi dolaylı söyleme dönüştürme
- 2) Makro düzeyde
 - a) Söylem düzeyinde
 - i) argolaştırma
 - ii) öztürkçeleştirme
 - iii) konuşma diline yaklaştırma
 - iv) ağız/şive/lehçe ekleme
 - v) güzel adlandırma kullanma
 - vi) ton değiştirme
 - b) Diğer çeviri stratejileri düzeyinde
 - i) dipnot kullanma
 - ii) belirtikleştirme
 - c) Sayfa düzeni
 - d) Önsöz
 - e) Kaynak metnin/yazarın üslubunu yansıtmama / yansıtmama
 - f) İdeolojik ton ekleme / çıkarma
- 3) Sehven yapılmış hatalar
 - a) Yazım hataları
 - b) Sesletim hataları (ünsüz uyumu, yabancı özel adlara gelen eklerin yazım tercihleri)
 - c) Anlatım hataları/ ifade yanlışları

İlk incelemelerde karşımıza en sık çıkan intihal yöntemleri ise aşağıdakiler olmuştur:

1. Noktalı virgül yerine “ve” bağlacı koyma, ya da tam tersini yapma

2. Eşanlamlı sözcükleri bulma, yerine kullanma
3. Sıralı tümceleri bölerek birkaç kısa tümceye dönüştürme
4. Artgönderimsel yapıları değiştirme: Ad yerine adıl, adıl yerine ad kullanma
5. Metindeki sözcüğü kısaltarak ya da uzatarak kullanma
6. Devrik tümceyi düzeltme, ya da devrik olmayan tümceyi devrikleştirme
7. Kaynak metindeki bir kısmı keyfi olarak çıkarma ya da kaynak metinde olmayan bir bilgiyi keyfi olarak ekleme

Yukarıdaki modeli kullanırken incelenen her bir birim renk kodlamasına tabi tutulmuştur:

Kırmızı renkli kod: İntihal şüphesi çok yüksek olan veya birebir kopyalanan tercihler

1. Abartılı uzunlukta uzun öbek ve yan tümce eksiltme ve eklemeler
2. Hataların bire bir tekrarlanması
 - a. ifade yanlışı
 - b. eşdizim yanlışı
 - c. yazım yanlışı
 - d. anlam yanlışı
3. Serbest seçimlerin bire bir aynı olması
4. Öbeklerin birebir aynı çevrilmesi, tek sözcükler değiştirilmiş olsa dahi
5. Alışılmadık bağdaştırmalar

Sarı renkli kod: İntihal şüphesi uyandıran ve özgünlük içermeyen tercihler

1. Tek sözcük ekleme, eksiltme
2. Adıl kullanma
3. Belirtikleştirme yapma
4. Alt-anlam üstanlam
5. Tümceyi yalınlaştırma, bölme
6. Zaman/görünüm/kiplik tercihleri
7. Devrikleştirme
8. Daha kısa öbeklerin çıkarılması-eklenmesi

Yeşil renkli kod: Özgün tercihler

Kodlanmayan: Kaynak metinle birebir örtüşen tercihler

Kaynak metnin çevrilmesinde kaynak metne yapı ve anlam bakımından azami düzeyde yakın, birebir yapılan çeviriler

Proje çalışmamızın ilk aşamasında *Robinson Crusoe* çevirileri yukarıdaki model kullanılarak incelenmiştir. İntihali takip ve tespit edebilmek için oluşturulan ilk modelin *Robinson Crusoe* çevirileri için uygulanmasında karşılaşılan güçlük ve kısıtlar dikkate alınarak söz konusu model

geliştirilerek ve genişletilerek ikinci ve nihai model yaratılmıştır. Bununla birlikte birinci modelin intihal tespitinde etkili olarak kullanılabileceği de açıktır.

3.3.2 İkinci Model

İkinci modelde çeviri tercihlerine daha bütünsel bakılarak Vinay ve Darbelnet (1977)'den günümüze kadar önerilmiş olan çeviri strateji, yöntem ve teknikleri tek bir modele aktarılmış ve yeni model yeni maddelerle intihal tespit ve takip sürecine uygun hâle getirilmiştir³⁷. Bu sentezleme sürecinde en çok yararlanılan kaynak Andrew Chesterman'ın *Memes of Translation*³⁸ (1997)'da ortaya koymuş olduğu stratejiler olmuştur.

3.3.2.1 Chesterman'ın Çeviri Stratejileri

Chesterman (1997) çeviri stratejilerinin dört özelliğini öne çıkarır: amaca yönelik, sorun merkezli, potansiyel olarak bilinçli ve kişisel olmaları. Bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda bir metni başka bir dile aktarırken çevirmenin yaptığı tercihlerin hepsinin belirli bir temeli ve açıklaması olmalıdır. Chesterman çeviri stratejilerini üç gruba ayırır: sözdizimsel, anlambilimsel ve edimbilimsel stratejiler.

3.3.2.1.1 Sözdizime İlişkin Çeviri Stratejileri

Kaynak metnin hedef dile aktarılması sürecinde sentaksa yani sözdizime ilişkin yapılan değişikliklerin yer aldığı bu grupta 10 ayrı strateji listelenir:

1. *Birebir çeviri*: Çevirmenin ilk başvurduğu, varsayılan çeviri stratejisidir.
2. *Ödünç alma ve öykünme*: Kaynak dilden değiştirmeden aynı şekilde alınan ifadelere *ödünç alma*, kaynak metinden bir terimi hedef dile birebir çeviri yoluyla kazandırmaya *öykünme* denir.
3. *Sözcük türü değiştirme*: İsim, sıfat, zarf, fiil gibi sözcük türleri arasında yapılan değişikliklerdir.
4. *Birim kayması*: biçimbirim, sözcük, söz öbeği, yan tümce, tümce ve paragraf bir birim olarak alındığında her iki yönde yapılan kaydırmalara *birim kayması* adı verilir.
5. *Söz öbeği düzeyinde yapısal değişiklikler*: isim dizisinde (söz öbeğinde) yapılan kişi değişiklikleri, belirli/belirsiz, tekil/çoğul değişiklikleri ve fiil dizisinde (söz öbeğinde) yapılan zaman değişiklikleri bu kapsama girer.

³⁷ Bu bölümde geçen strateji, teknik ve yöntemlerin isimleri Türkçeye Mehmet Şahin tarafından aktarılmıştır.

³⁸ *Çevirinin Kültürel Birimleri* olarak Türkçeye çevrilebilir.

6. *Yan tümce ve tümce düzeyinde yapısal değişiklikler*: etken/edilgen yapı, geçişli/geçişsiz fiil, çekimli/çekimsiz fiil geçişleri ve tümcenin öğelerinin sıralamasında yapılan değişiklikler.
7. *Tümce düzeyinde değişiklikler*: tümce yapısında ve tümce birimlerinde yapılan değişiklikler.
8. *Bağlılığına ilişkin değişiklikler*: tekrar, eksiltme, ikame gibi bağlaşıklığı etkileyen değişiklikler.
9. *Düzyer kayması*: anlamın sesbirim, biçimbirim, sözdizimi ya da sözcük düzeyinde değişiklik yapılarak farklı düzeyde aktarılması (örneğin sözdizimi değiştirmeden tonlama [sesbirim] yoluyla soru tümcesi kurma).
10. *Söylem şemasında değişiklikler*: paralellik, aliterasyon, uyak gibi öğelerin farklı şekilde aktarılması.

3.3.2.1.2 Anlama İlişkin Çeviri Stratejileri

1. *Eşanlamlılık*: Kaynak metindeki bir sözcük ya da ifadenin eş ya da yakın anlama sahip karşılığını kullanma.
2. *Zıtanlamlılık*: Kaynak metindeki bir sözcük ya da ifadenin zıtanlamını olumsuzluk ekleyerek kullanma.
3. *Altanlamlılık/Üstanlamlılık (Hyponymy)*: Kaynak metindeki bir sözcük ya da ifadenin alt ya da üst anlamını veren karşılığını kullanma.
4. *Ters anlamlılık (Converses)*: Kaynak metindeki bir sözcük ya da ifadeyi karşıt bakış açısıyla aktarma.
5. *Soyutluk-somutluğa ilişkin değişiklikler*: Kaynak metindeki bir sözcük ya da ifadeyi daha soyut ya da daha somut olarak aktarma.
6. *Dağılıma ilişkin değişiklikler (Distribution change)*: Kaynak metindeki bir sözcük ya da ifadeyi aynı anlamsal birime bağlı kalarak daha çok (genişletme) ya da daha az (daraltma) sözle aktarma.
7. *Vurguya ilişkin değişiklikler*: Kaynak metindeki bir sözcük ya da ifadenin vurgusunu azaltma ya da artırma.
8. *Açıklama (Paraphrase³⁹)*: Kaynak metni daha serbest, çoğu zaman bazı anlam birimlerini çıkararak daha az sözle hedef dile aktarma.
9. *Değişmeceye ilişkin değişiklikler (Trope change)*: Metaforları ya da söz oyunlarını farklı şekillerde aktarma.

³⁹ Chesterman (1997) *paraphrase* terimini Türkçeye *açıklama* olarak çevrilen ve genel olarak “başka sözcüklerle, açarak anlatma” anlamına gelen terim olarak değil, daha çok “anlambirimleri azaltarak çevirme” anlamında kullanılmaktadır.

10. *Diğer değişiklikler*: Anlama ilişkin diğer tüm değişiklikler.

3.3.2.1.3 Edimbilime İlişkin Çeviri Stratejileri

1. *Kültürel filtreleme*: Kaynak metindeki kültürel anlamda yüklü bir sözcük ya da ifadeyi hedef dilin kültürüne uyarlama ya da olduğu gibi yansıtma.
2. *Belirtikleştirmeye ilişkin değişiklikler*: Kaynak metindeki bir sözcük ya da ifadeyi belirtikleştirme ya da örtükleştirme.
3. *Bilgi değişikliği*: Kaynak metinde olmayan bir sözcük ya da ifade ekleme ya da kaynak metindeki bir sözcük ya da ifadeyi çıkarma.
4. *Kişiyeye dair değişiklikler*: Kaynak metindeki genel üslubu ya da havayı, yazar ve okuyucu arasındaki ilişkinin resmiyet derecesini değiştirme.
5. *Sözeyleme ilişkin değişiklikler*: Kaynak metindeki bir sözeylemi hedef metinde farklı bir sözeyleme dönüştürme.
6. *Bağdaşıklığa ilişkin değişiklikler*: Kaynak metindeki bilgilerin sırasını değiştirme.
7. *Kısmi çeviri*: Ses çevirisi ya da özet çeviri.
8. *Görünürlüğe ilişkin değişiklik*: Kaynak metnin akışına müdahale ederek kendini görünür kılma.
9. *Çeviri-düzeltilme*: Kaynak metnin kendisine müdahale ederek düzeltmeler yapma ve çeviriyi düzeltilmiş metni esas alarak yapma.
10. *Diğer değişiklikler*: Edimbilime ilişkin diğer değişiklikler.

3.3.2.2 Hurtado ve Albir'in Çeviri Teknikleri

Hurtado ve Albir (2002) Gabriel García Márquez'in *Yüz Yıllık Yalnızlık* romanının Arapçaya çevirisini inceleyerek çeviri teknikleri konusunu tekrar ele aldıkları çalışmalarında Vinay ve Darbelnet'den günümüze kadar önerilmiş olan birçok çeviri stratejisini ortaya koyar ve en sonda kendilerinin önerdiği çeviri tekniklerini sunarlar. Vardıkları sonuç aşağıdaki gibidir:

1. *Uyarlama*: Kaynak metindeki kültürel bir öğeyi hedef dilden bir öğeyle değiştirmek Vinay ve Darbelnet'nin "uyarlama", Margot'nun da "kültürel eşdeğer" adını verdiği stratejilere paraleldir.
2. *Genişletme*: Kaynak metinde dile getirilmeyen ayrıntıları verme. Vinay ve Darbelnet'nin *belirtikleştirme*, Delisle'nin (1993) *ekleme*, Margot'nun (1979) *meşru ve gayri meşru açıklama* (paraphrase), Newmark'ın (1988) *açıklayıcı açıklama* ve Delisle'nin *dolaylı anlatım* (periphrasis) ve *açıklama* stratejilerini kapsamaktadır. Dipnotlar da bir tür genişletmedir.
3. *Ödünç alma*: Bir sözcük ya da ifadeyi doğrudan diğer bir dilden alma. Saf halde (hiç değiştirmeden) ya da hedef dilin sesletimine uyarlanmış şekilde olabilir. Sırasıyla Vinay

ve Darbelnet'nin *ödünç alma* ve Newmark'ın *yerleştirme* (naturalization) stratejisine tekabül eder.

4. *Öykünme*: Yabancı bir sözcük ya da öbeğin sözcük ya da yapı düzeyinde birebir çevirisi. Vinay ve Darbelnet'nin *kabul* (acceptation) stratejisine tekabül eder.
5. *Telafi*: Kaynak metindeki bir bilginin ya da üslup etkisinin hedef metinde aynı yerde verilemediği için başka bir yerde yansıtılması. Vinay ve Darbelnet'nin *kavrama* (conception) stratejisine tekabül eder.
6. *Tanımlama*: Bir terim ya da ifadeyi biçim ve/veya işlevinin tanımıyla değiştirmek.
7. Söylem bağlamına uygun yaratıcı karşılık üretme: Bağlam dışında tahmin edilmesi imkânsız olan geçici bir eşdeğer bulma. Deslisle'in *öneri* (proposal) stratejisine benzer.
8. *Yerleşik eşdeğer*: Hedef dilde kabul edilmiş terimi ya da ifadeyi eşdeğer ifade olarak kullanma. Vinay ve Darbelnet'nin *eşdeğerlik* ve *birebir çeviri* stratejilerine tekabül eder.
9. *Genelleştirme*: Daha genel ya da nötr bir terim kullanma. Vinay ve Darbelnet'nin *kabul* (acceptation) stratejisine tekabül eder.
10. *Dilsel birimleri açma*: Dilbilimsel unsurlar ekleme.
11. *Dilsel birimleri daraltma*: Dilbilimsel unsurları hedef metinde sentezleme.
12. *Birebir çeviri*: Bir sözcük ya da ifadeyi kelimesi kelimesine çevirme. Nida'nın (1964) biçimsel eşdeğer stratejisine tekabül eder ve biçim ve anlam kesiştiğinde Vinay ve Darbelnet'nin birebir çevirisi ile aynıdır.
13. *Değiştirme*: Kaynak metindeki bakış açısını, odak noktasını ya da bilişsel kategoriyi değiştirme. Sözcük düzeyinde ya da yapısal bir değiştirme olabilir. Vinay ve Darbelnet'nin *kabul* (acceptation) stratejisine benzer.
14. *Özelleştirme*: Daha kesin ya da somut bir terim kullanma. Vinay ve Darbelnet'nin *kabul* (acceptation) stratejisine benzer.
15. *Daraltma*: Kaynak metindeki bir bilgi unsurunu ortadan kaldırma. Vinay ve Darbelnet'nin ve Deslisle'nin örtükleştirme, Deslisle'nin özetleme ve Vázquez Ayora'nın (1977) çıkarma stratejileriyle örtüşür.
16. *İkame* (dilsel, dilötesi): Dilsel unsurları dil ötesi unsurlarla (vurgulama, beden hareketleri) değiştirme ya da tam tersi.
17. *Aktarım*: Sözcük türü değiştirme.
18. *Çeşitleme*: Dilbilimsel çeşitlemenin yönlerini etkileyen dilsel ya da dil ötesi unsurları değiştirme; metnin tonunu, üslubunu, toplumsal lehçeyi, coğrafi lehçeyi, vb. değiştirme.

3.3.3 İkinci Model: İNTİHAL - TAKİP (İNTİHAL-T)

Hurtado ve Albir (2002)'de özetlendiği ve sentezlendiği şekliyle Vinay ve Darbelnet'den (1958) günümüze kadar önerilen çeviri strateji ve tekniklerinin ve Chesterman (1997)'in kapsamlı stratejilerinin intihal takibi ve tespiti amacıyla yeniden sentezlenmesi, uyarlanması ve

güncellenmesi sonucunda bir modele ulaşılmıştır. Mehmet Şahin ve Derya Duman tarafından geliştirilen ve “Çevirmen Tercihlerinin Kıyaslanması ve Hedef Metinlerin Analizi yoluyla Çeviride İntihalın Tespiti: İNTİHAL - TAKİP (İNTİHAL-T)” adını verdiğimiz nitel analiz modeli şöyledir:

1. Birebir çeviri: (A. biçimbirim, B. sözcük, C. öbek D. yantümce, E. tümce, F. paragraf [gri renk])
2. Kaynak metni yanlış yorumlama: (A. biçimbirim, B. sözcük, C. öbek D. yantümce, E. tümce, F. paragraf, G. zaman/görünüm/kip [kırmızı renk])
3. Yazım hatası [ilk kullanım mor renk, tekrarlar kırmızı renk]
4. Hedef dilin hatalı kullanımı [ilk kullanım mor renk, tekrarlar kırmızı renk]
5. Ekleme: (A. biçimbirim, B. sözcük [sarı renk], C. öbek D. yantümce, E. tümce, F. paragraf [kırmızı renk])
6. Çıkarma: (A. biçimbirim, B. sözcük, C. öbek D. yantümce, E. tümce, F. paragraf [siyah renk])
7. Birim kayması: (A. biçimbirim, B. sözcük, C. öbek D. yantümce, E. tümce, F. paragraf [kırmızı renk])
8. Birebir olmayan seçimler: A. üstanlam, B. altanlam, C. zıtanlam, D. eşanlam, E. betimleme, F. güzel adlandırma, G. eşaltanlamlık, H. metafor [kırmızı renk], I. düşük frekanslı karşılıklar [sarı renk])
9. Bağlaşıklığa ilişkin değişiklikler: (A. eksiltme, B. ikame, C. tekrar, D. bağlaç ekleme, E. bağlaç çıkarma, F. bağlaç yerine noktalama işaretleri kullanma, G. noktalama işaretleri yerine bağlaç kullanma [sarı renk], H. bağlaşıklığa ilişkin genel hatalar [kırmızı renk])
10. Sözcük türü değiştirme: (isim, fiil, sıfat, zarf, edat [sarı renk])
11. Vurguya ilişkin değişiklikler: (ekleme, çıkarma, yerini değiştirme [sarı renk])
12. İsim öbeği yapısında değişiklikler: (tekil/çoğul, belirtili/belirtisiz, kişi değişikliği [sarı renk])
13. Fiil öbeği yapısında değişiklikler: (zaman, görünüm, kip [sarı renk])
14. Tümce yapısında değişiklikler: (A. etken/edilgen, B. çekimli/çekimsiz, C. geçişli/geçişsiz, D. tümce öğelerinin sırasını değiştirme, E. basit tümceleri sıralı tümceye dönüştürme, F. sıralı tümceyi basit tümcelere bölme, G. karmaşık tümceyi basit tümcelere bölme, H. basit tümceleri karmaşık tümceye dönüştürme, I. Sıralı tümceyi karmaşık tümceye dönüştürme, J. Karmaşık tümceyi sıralı tümceye dönüştürme [kırmızı renk])
15. Başka sözcüklerle/sadeleştirerek açıklama: (öbek, yantümce, tümce [kırmızı renk])

16. Serbest çeviri: (A. sadeleştirmeden, kaynak metnin uzunluğunu koruyarak serbest çeviri (öbek, yantümce, tümce), B. kaynak metinden uzaklaşarak çevirme [kırmızı renk])
17. Bilgi yapısını değiştirme [kırmızı renk]
18. Söylem bağlamına uygun yaratıcı karşılık üretme [kırmızı renk]
19. Bağdaşıklıkla ilişkin değişiklikler (paragrafları bölme/birleştirme, yerini değiştirme [sarı renk])
20. Çevirmenin görünürlüğüne ilişkin değişiklikler [kırmızı renk]
21. Belirtikleştirme/ örtükleştirme [kırmızı renk]
22. Özel adları hedef dilin sesletimine göre yazma [sarı renk]
23. Özel adları kaynak dilin yazımındaki haliyle aktarma [sarı renk]
24. Kültürel uyarlama [kırmızı renk]
25. Dilsel birimleri açarak çevirme [kırmızı]
26. Dilsel birimleri daraltarak çevirme [kırmızı]
27. Çeşitleme/ölçünleştirme: (A. çeşitleme, B. lehçe/ağız/ton/grup dili değiştirme, C. konuşma diline yaklaştırma, D. ölçünleştirme - lehçe/ağız/argo ölçünleştirme, E. Eski sözcükler kullanma [kırmızı renk])
28. Değiştirme (A. sebep->sonuç, B. soyut->somut, C. coğrafi değişiklik, D. parça->bütün, E. sözcüklerin sıralamasını değiştirme, F. bakış açısını değiştirme G. diğer [kırmızı renk])
29. Telafi (kaynak metindeki biçimsel bir kullanımı hedef metinde başka bir yerde başka bir şekilde aktarma [kırmızı renk])
30. Sözeyleme ilişkin değişiklikler [sarı renk]
31. Kaynak dilden sözcük transferi [kırmızı renk]
32. Diğer değişiklikler [sarı/kırmızı renk]

Yukarıdaki model *Madam Bovary* çevirilerinin analizinde kullanılmış ve başarılı sonuçlar vermiştir. Her bir seçimin tekrarlanması durumunda verilen renk kodları köşeli parantez [] içerisinde belirtilmiştir.

3.4 Belgeye Dayalı Araştırma

Yan metin analizi çevirilerin nitel ve nicel olarak karşılaştırılmasının ötesinde çevirmenlerin geçmişi, deneyimleri, çevirilerde dipnot ve önsöz kullanımı, ön ve arka kapak tasarımı, yayına hazırlayan bilgisi gibi bileşenleri içermekte ve intihale ilişkin önemli ipuçları sunmaktadır. Alvstad ve Assis Rosa (2015, s. 6) “Yeniden Çeviride Ses” başlıklı yazılarında Jansen ve

Wegener (2013)'in ortaya attığı “çoklu çevirmenlik”⁴⁰ kavramına değinirler ve bu kavramı Taivalkoski-Shilov (2013)'un “durumsal ajanlar”⁴¹ kavramıyla ilişkili olduğunu altını çizerler.

Çevirmenin yanı sıra, bir çevirinin “doğum”una katkıda bulunan bireyler zincirinde edebi ajanslar, izciler, satış ajansları, editörler, düzeltmenler ve grafik tasarımcılar (aslında ilgili bireylerin sayısı yayınevinin büyüklüğü ve kapasitesine bağlıdır) yer alır. Üstelik orijinal çevirmen de çevirmenin işiyle ilgilenirse “çorbada tuzu” bulunabilir ve tiyatro çevirisinde de yönetmenler ve aktörler de süreçte yer alırlar. [(Jansen & Wegener, 2013, s. 6), (Alvstad & Assis Rosa, 2015, s. 6) içinde].⁴² (Çeviri: Mehmet Şahin)

Bu nedenle, yeniden çevirileri incelerken ve intihal konusuna odaklanırken yukarıda sıralanan faktörlerin de göz önünde bulundurulması gereklidir. Ne yazık ki, çeviri sürecinde hangi aktörün nereye ve ne kadar katkıda bulunduğunu bilmek hemen hemen imkânsızdır. Dolayısıyla, görünür olan diğer faktörlere, yani önsöz, haberler, eleştiriler, gibi unsurlara bakmak intihal analizlerinde izlenebilecek bir başka yoldur.

Alvstad ve Assis Rosa (2015) yeniden çeviri araştırmalarında 5N1K (ne, nerede, ne zaman, neden, nasıl ve kim)⁴³ yaklaşımının da kullanılabileceğini belirtmektedir. İlk etapta yeniden çevirinin “ne” olduğu ve neyin yeniden çevrildiği ya da yeniden çevrilmeye değer olduğu sorulmalıdır. İkinci olarak yeniden çeviriyi “kim” yapıyor ve kimin için yapıyor sorusu önemlidir. Yeniden çevirinin “ne zaman” ortaya çıktığı, hangi kanal ya da ortamda yani “nerede” yayınlandığı da ayrıca önemlidir. Beşinci olarak, yukarıdaki bölümlerde de ayrıntısıyla ele alındığı gibi “neden” sorusu yeniden çeviri çalışmalarında kritik bir sorudur. Son olarak, yeniden çevirinin “nasıl” yapıldığı, yani önceki çeviri ya da çevirilere ne kadar başvurulduğu, yeniden çevirinin kaynak metne ne kadar yakın olduğu da incelenmelidir. Bütün bu soruların yanıtlarını bulmak her zaman mümkün olmasa da en azından birkaçının yanıtlanmasının çeviride intihale ilişkin verilere ulaşmakta yardımcı olacağı çok muhtemeldir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Turell (2004) tarafından geliştirilen intihal tespit yöntemine nitel analizi ekleyerek ve bunu yan metin analizi ile destekleyerek intihal tespiti konusunda üç farklı kanaldan – nicel analiz, nitel analiz, yan metin analizi - kanıtlar sunarak görgül (ampirik) sonuçlara ulaştık. Bütün bu

⁴⁰ multiple translatorship (Çeviri: Mehmet Şahin)

⁴¹ situational agents (Çeviri: Mehmet Şahin)

⁴² Besides the translator, the array of individuals contributing to the “birth” of a translation may comprise literary agents, scouts, sales agents, editors, proof readers and graphic designers (indeed, the number of individuals involved depends largely on the size and the capacity of the publishing house). Moreover, the original author may also have “a finger in the pie” if he or she engages with the translator’s work and, in the case of drama translation, directors and actors are involved in the process as well. (Jansen and Wegener 2013, 6)

⁴³ İngilizcede 5W1H (what, who, where, when, why, how) olarak geçmektedir.

sonuçların Türkiye'deki klasik eser yayıncılığına, intihal çalışmalarına ve sosyo-politik duruma ilişkin analizlerin işaret ettiği durumla paralel olduğunu belirtmek gerekmektedir. Kitap Çevirmenleri Meslek Birliği (ÇEVBİR) ve Yayıncılar Meslek Birliği (YAY-BİR) yönetim kurullarının ortak talebi üzerine kurulan İntihal İnceleme Komisyonunun ve bu komisyon üyelerinin ve diğer çeviribilimcilerin yapmış olduğu çalışmaları bir adım ileri götürme amacıyla başlatılan mevcut çalışma beklenen sonuçlara ulaşmıştır.

4.1 Robınson Crusoe

Robınson Crusoe çevirilerinin incelemesinde karşımıza çıkan ilk çarpıcı sonuç bir yeniden çevirinin diğer bir yeniden çevirinin birebir kopyası olduğudur. Akvaryum Yayınları'ndan çıkan ve çevirmeni Sevil İnan Sönmez olarak belirtilen eserin Bordo Siyah Yayınevi'nden çıkan ve Pınar Güncan'ın imzasını taşıyan çeviriyle birebir aynı olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle bu "çeviri" ayrıntılı analizlerin dışında tutulmuştur.

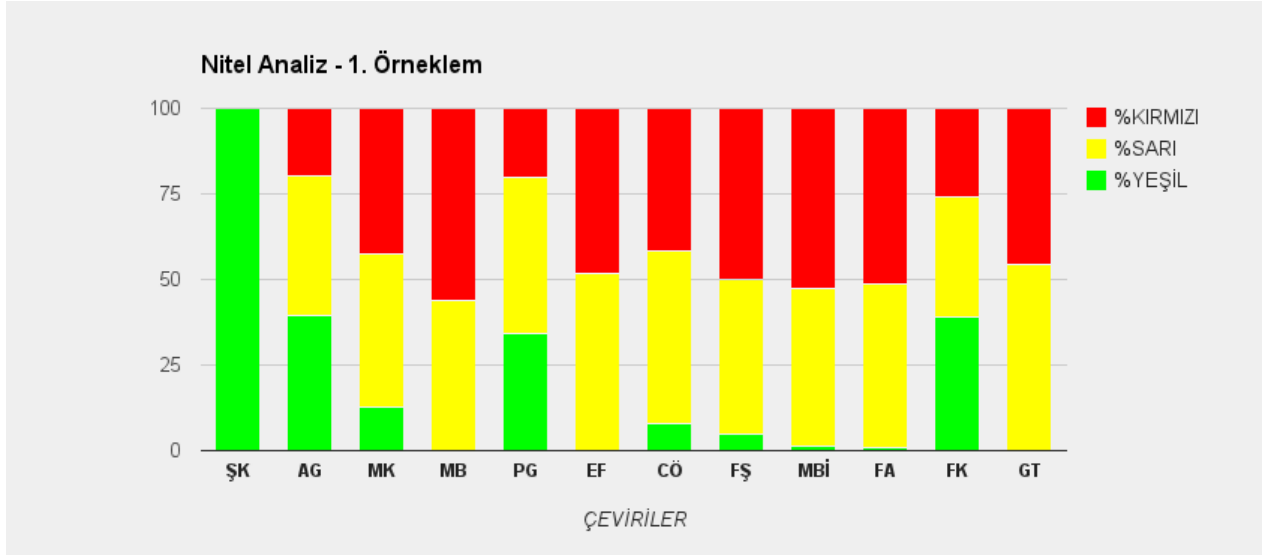
4.1.1 Nitel Analiz Sonuçları

Nitel analiz yukarıda ayrıntıları verilen birinci model uygulanarak yapılmıştır. Tüm metin parçalarına verilen kodlar sayılmış ve her bir çeviri için kırmızı, sarı ve yeşil kodların toplamı iki ayrı değerlendirici için hesaplanmıştır. İki değerlendirici arasında önemli bir fark gözlenmemiştir. İki değerlendiricinin sayılarının ortalaması alınarak ilk çeviri hariç tutulmak üzere 12 çeviri metinde intihal ya da yüksek intihal şüphesi barındıran, intihal şüphesi taşıyan ve özgün olan metin parçalarının sayısı hesaplanmıştır. Bu hesaplamadan sonra her bir örnekte incelenen toplam parça sayısı %100 alınarak yeşil, sarı ve kırmızı olarak kodlanan parçaların yüzde oranı çıkarılmıştır (Bkz. Tablo 1). Buradaki amaç, analiz edilen farklı örneklerdeki incelenen parça sayılarının simetrik olmayışıdır. Böylelikle örnekler arası bir paralellik yaratılmıştır.

ÇEVİRMEN		%YEŞİL	%SARI	%KIRMIZI
ŞK	Şükrü Kaya	100	0	0
AG	Akşit Göktürk	39.68	40.47	19.84
MK	Melike Kır	12.62	44.66	42.71
MB	Mustafa Bahar	0	43.91	56.08
PG	Pınar Güncan	34.11	45.88	20
EF	Eflatun Yayınları (İsimsiz)	0	51.64	48.35
CÖ	Celal Öner	7.82	50.43	41.73
FŞ	Fatoş Kaya	4.76	45.23	50
MBİ	Mustafa Bahar (İskele Y.)	1.29	46.10	52.59
FA	Funda Aydın	0.73	47.79	51.47
FK	Fadime Kahya	39.13	34.78	26.08
GT	Gülsün Tilkici	0	54.25	45.74

Tablo 1. Nitel Analiz – RC - Birinci Örneklemedeki Kodlamaların Yüzde Oranları

Nitel analizin birinci aşamasında Tablo 1 ve Şekil 5'te görüldüğü üzere Şükrü Kaya'nın (ŞK) ilk çevirisinden sonraki çevirilerde özgünlük oranı dört çeviri dışında %10'un altında seyretmektedir. Özgünlük oranları en yüksek olanlar sırasıyla Akşit Göktürk, Fadime Kahya, Pınar Güncan ve Melike Kır çevirileridir. Ancak Melike Kır çevirisinde sarı ve kırmızı ile kodlanan parçaların oranlarının çok yüksek oluşu ve yine Pınar Güncan çevirisinde sarı ile kodlanan parçaların oranının bir hayli yüksek oluşu bu çevirilerdeki intihal şüphesini ortadan kaldıramamıştır. Bu nedenle nitel analizin ikinci aşamasında analiz sadece beş çeviriye odaklanmıştır: Şükrü Kaya, Akşit Göktürk, Melike Kır, Pınar Güncan ve Fadime Kahya.

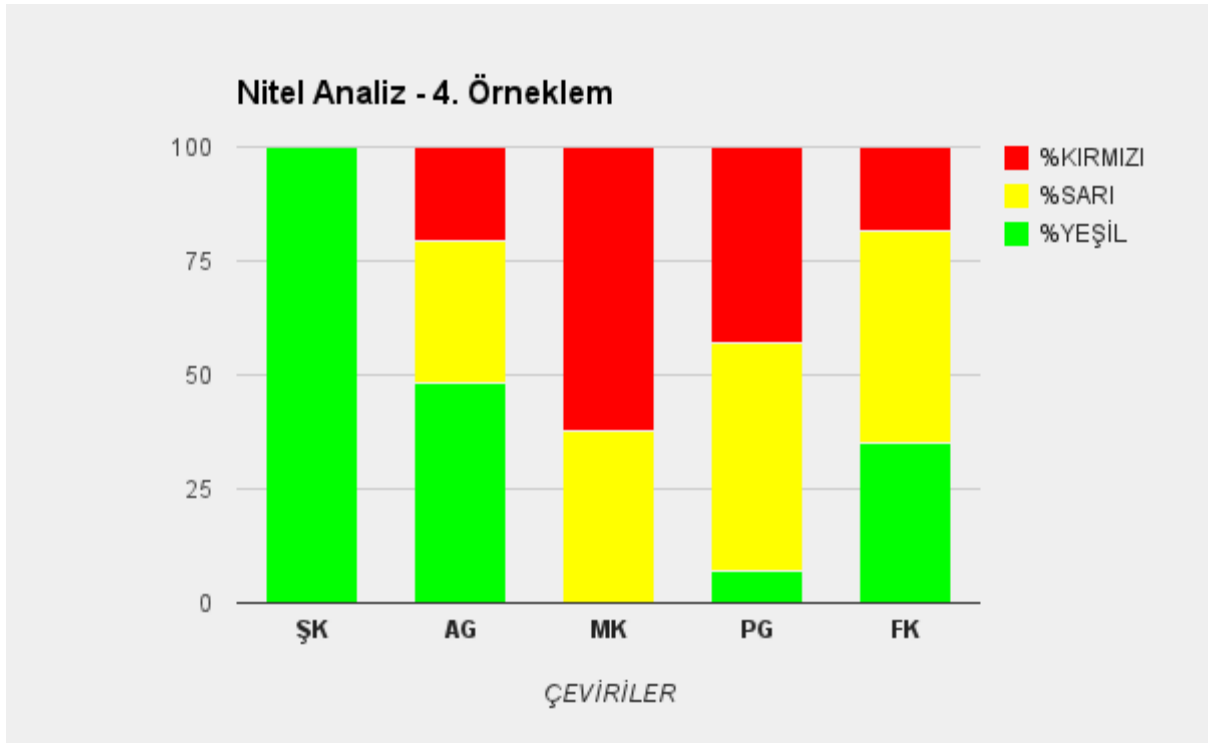

Şekil 5. Nitel Analiz – RC - Birinci Örneklemdeki Kodlamaların Yüzde Oranları

Nitel analizin ikinci aşamasında söz konusu çevirilerden kitabın dördüncü kısmından bir örneklem alınmış ve yine iki değerlendirici tarafından kodlanmıştır. *Robinson Crusoe* Nitel Analiz Örneği EK 5'te sunulmuştur. Tablo 2 ve Şekil 6'da açıkça görüldüğü üzere Melike Kır (MK) ve Pınar Güncan (PG) çevirileri özgünlükten uzaktır. İki değerlendiricinin de bağımsız olarak yaptığı kodlamalar sonucunda *Robinson Crusoe*'nun ilk özgün çevirisi olan Şükrü Kaya (ŞK) çevirisinden sonra özgünlük derecesi en yüksek olan iki çeviri Akşit Göktürk (AG) ve Fadime Kahya (FK) çevirileridir.

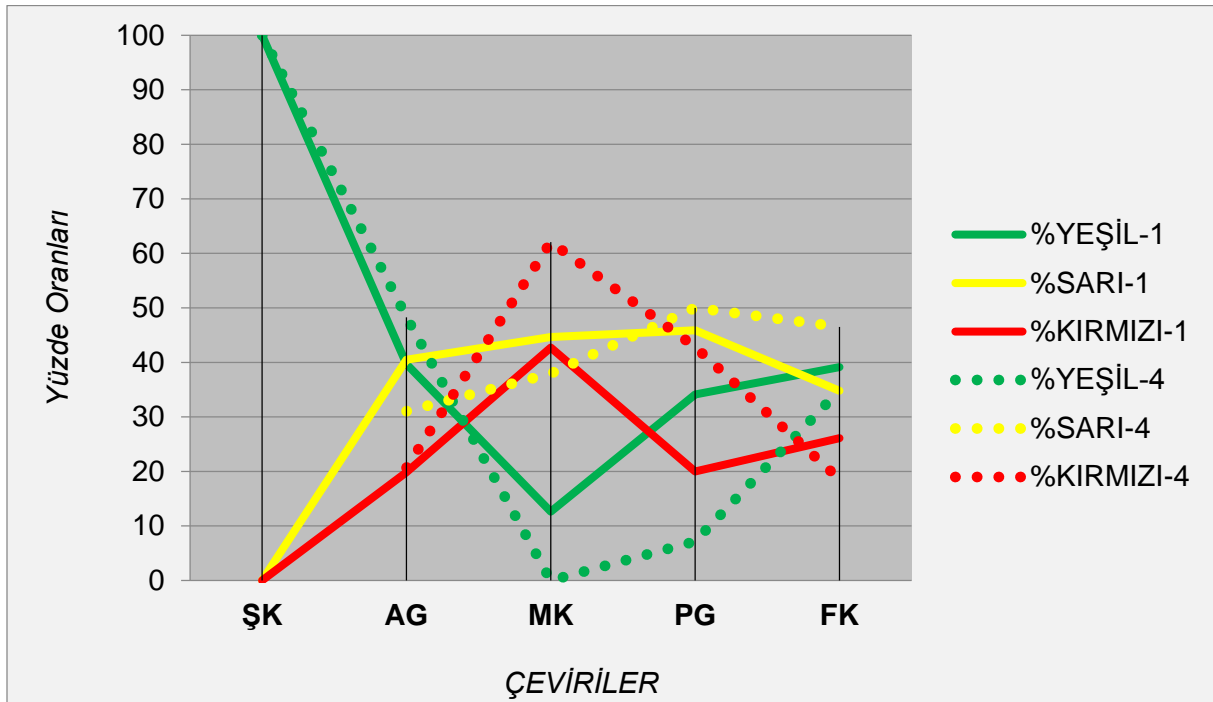
ÇEVİRMEN	%YEŞİL	%SARI	%KIRMIZI
ŞK	100		
AG	48.27	31.03	20.68
MK	0	37.93	62.06
PG	7.14	50	42.85
FK	34.88	46.51	18.60

Tablo 2. Nitel Analiz - RC - Dördüncü Örneklemdeki Kodlamaların Yüzde Oranları

Şekil 6. Nitel Analiz - RC - Dördüncü Örneklemdeki Kodlamaların Yüzde Oranları

Şekil 7'de birinci ve dördüncü örneklem arasındaki farklar sunulmuştur. Grafiğe göre AG ve FK çevirilerinde bir tutarlılık görülmekteyken MK ve PG çevirilerinde kırmızı kodlu parçaların oranında büyük bir artış, yeşil kodlu parçaların oranında ise büyük bir düşüş gözlemlenmektedir.

Şekil 7. Nitel Analiz - *Robinson Crusoe* - Birinci ve Dördüncü Örneklem Karşılaştırması

4.1.2 Nicel Analiz Sonuçları

Nicel analizde kullanılan *CopyCatch Investigator* araştırma amaçlarına uygun veriler sunmuş ve nicel analizler için de bir temel teşkil etmiştir. Nicel analiz sonuçları bir matris halinde tabloya aktarılmış ve bu tabloda her bir çevirinin diğer çeviriyle sözcük düzeyinde örtüşme oranları sunulmuştur (Bkz. Tablo 3). Tabloda %50 ve üzeri oranda olan örtüşmeler kırmızı renkle, %30-%50 arası sarı renkle ve %10 üzeri örtüşmeler ise açık yeşil renkle işaretlenmiştir. Bu tabloda nitel analiz sonuçlarıyla örtüşen bir durum söz konusudur. Akşit Göktürk (AG), Melike Kır (MK), Pınar Güncan (PG) ve Fadime Kahya (FK) çevirileri ilk özgün çeviri olan ŞK çevirisiyle ve kendilerinden önceki diğer çevirilerle en az oranda örtüşme gösteren çevirilerdir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta Tablo 3'te sunulan oranların tam metin düzeyinde örtüşme için olduğudur. Yukarıda belirtildiği üzere metin dört kısma ayrılmış ve her bir kısım arasındaki örtüşme yine CopyCatch Investigator (CCI) kullanılarak tespit edilmiştir. Dört farklı kısmın karşılaştırılmasından çıkan sonuç ise ilginçtir (Bkz. Tablo 4 ve Şekil 8). Melike Kır çevirisinde birinci kısım için AG çevirisiyle olan örtüşme oranı %20 iken bu oran ikinci kısımda %38, üçüncü kısımda %36 ve dördüncü kısımda yine %38 olarak görülmektedir. PG çevirisinin AG çevirisiyle örtüşme oranı ise dört kısım için sırasıyla %12, %14, %17 ve %18 olarak seyretmektedir. AG ve FK çevirisinin kendinden önceki çevirilerle sözcük düzeyinde örtüşme oranı ise dört kısım için de istikrarlı bir şekilde seyretmektedir. Buradan çıkarılabilecek sonuç, intihal unsurlarının yeniden çeviri adı altında yayınlanan ürünlerde ilk bölümlerde çok belirgin olmadığı ve metnin ilerleyen bölümlerde arttığıdır. Böylelikle intihal ilk bakışta anlaşılmamaktadır.

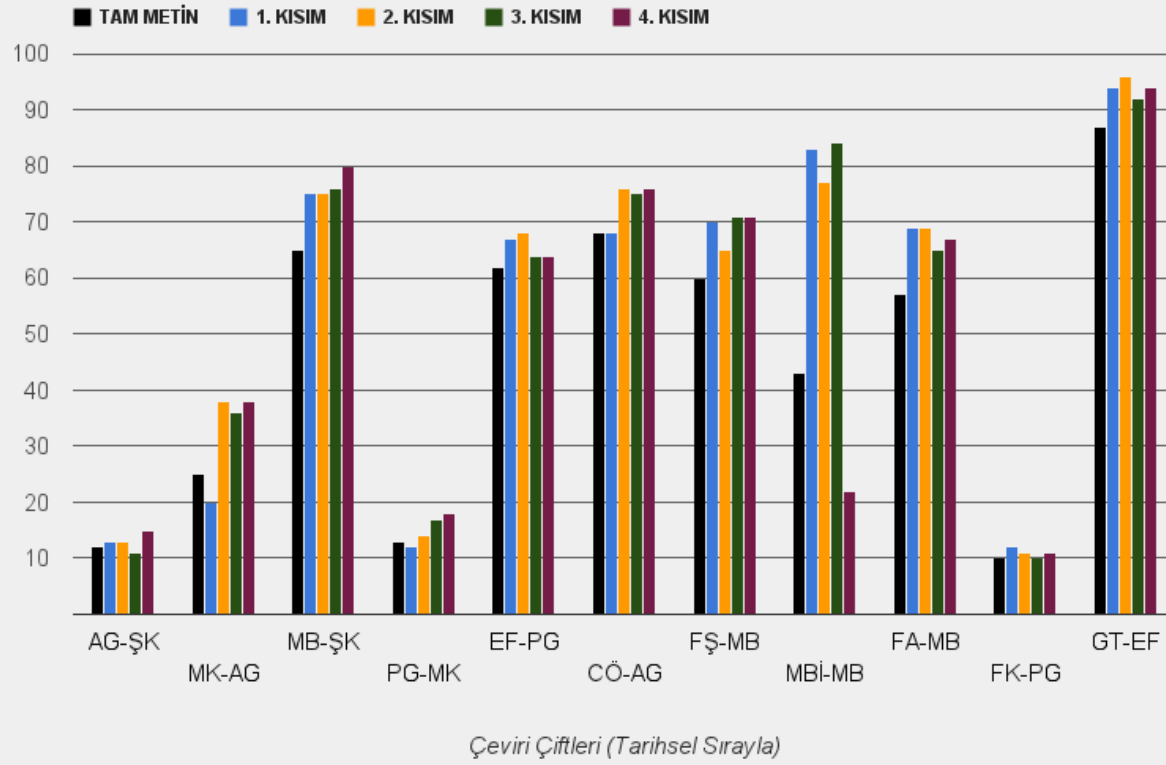
TAM METİN	ŞK	AG	MK	MB	PG	EF	CÖ	FŞ	MBİ	FA	FK	GT
ŞK	N/A	5%	8%	65%	6%	3%	4%	46%	51%	45%	1%	4%
AG	12%	N/A	28%	14%	19%	21%	66%	17%	15%	28%	4%	22%
MK	10%	25%	N/A	11%	14%	9%	15%	13%	11%	18%	2%	9%
MB	65%	7%	9%	N/A	8%	4%	4%	59%	66%	57%	1%	5%
PG	7%	9%	13%	8%	N/A	60%	7%	10%	8%	12%	4%	62%
EF	6%	16%	13%	8%	62%	N/A	12%	10%	9%	12%	6%	86%
CÖ	10%	68%	21%	11%	15%	15%	N/A	14%	12%	22%	3%	16%
FŞ	47%	9%	11%	60%	10%	5%	6%	N/A	52%	52%	2%	6%
MBİ	34%	4%	6%	43%	5%	3%	3%	34%	N/A	33%	1%	3%
FA	45%	17%	16%	57%	11%	6%	10%	51%	50%	N/A	2%	7%
FK	3%	6%	5%	4%	10%	11%	4%	6%	5%	6%	N/A	11%
GT	7%	16%	13%	8%	62%	87%	11%	10%	9%	12%	6%	N/A

Tablo 3. Nicel Karşılaştırma Sonuçları – Sözcük Düzeyin Örtüşme Oranları Matrisi

ÇEVİRİLER	TAM METİN	1. KISIM	2. KISIM	3. KISIM	4. KISIM
AG-ŞK	12	13	13	11	15
MK-AG	25	20	38	36	38
MB-ŞK	65	75	75	76	80
PG-MK	13	12	14	17	18
EF-PG	62	67	68	64	64
CÖ-AG	68	68	76	75	76
FŞ-MB	60	70	65	71	71
MBI-MB	43	83	77	84	22
FA-MB	57	69	69	65	67
FK-PG	10	12	11	10	11
GT-EF	87	94	96	92	94

Tablo 4. Çeviriler Arasında Dört Kısım İçin Sözcük Düzeyinde Örtüşme Yüzde Oranları

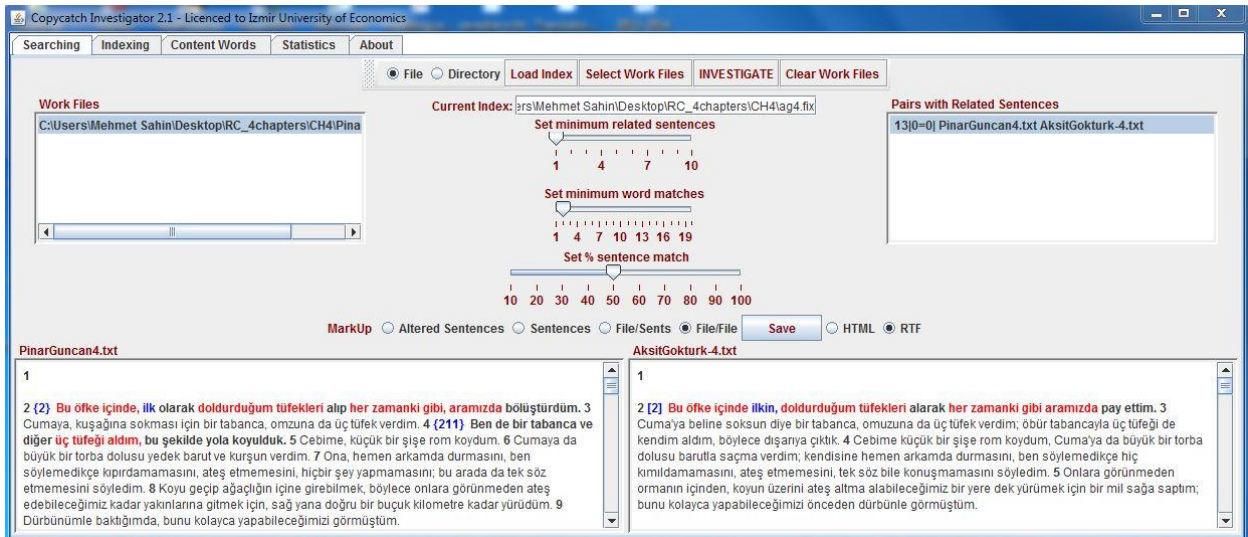
Sözcük Düzeyinde Örtüşme Yüzdesi - Dört Bölümün Karşılaştırması

Şekil 8. RC - Sözcük Düzeyinde Örtüşme Yüzdesi – Dört Bölümün Karşılaştırılması

Nicel analizde ayrıca çevirilerde paylaşılan sözcük sayısının da intihalin varlığına dair bir gösterge olduğu ortaya çıkmıştır. Paylaşılan sözcük sayısının yüksek olması intihal olasılığının da yüksek olduğunu göstermektedir. Buna örnek olarak; Şükrü Kaya ve Akşit Göktürk çevirilerinde sadece bir kez paylaşılan sözcük sayısı 2583 iken bu rakam Akşit Göktürk ve Celal Öner çevirisi için 6580'dir. Fadime Kahya-Akşit Göktürk ikilisi arasında 2321 iken, Pınar Güncan-Akşit Göktürk için 3150 ve Melike Kır-Akşit Göktürk için ise 4017'dir. Bu rakamlar yukarıdaki benzerlik yüzdeleriyle ve intihal tespitleriyle doğru orantılıdır. Sadece bir kez paylaşılan sözcük sayısı ne kadar yüksek olursa intihal olasılığı da aynı oranda yüksek olmaktadır.

Nicel analizin bir başka önemli sonucu nicel analizin – metinlerin sözcük düzeyinde örtüşmesinin tespit edilmesinin – her zaman intihalin varlığını kanıtlamakta yeterli olamayacağıdır. Bunun en vurucu kanıtı Pınar Güncan çevirisinin Akşit Göktürk çevirisi ile karşılaştırmasıdır. CCI kullanılarak yapılan karşılaştırmalarda yazılım metni nokta işaretini temel alarak tümcelere ayırmaktadır. Her tümce %50 benzerlik oranı gösterdiği takdirde benzerlik analizine dâhil edilmektedir. İntihalin temel yöntemlerinden biri olan tümceleri bölme ve birleştirme işlemi burada devreye girmekte, Pınar Güncan'ın tümceleri bölmek suretiyle yaptığı intihal CCI yazılımı tarafından tespit edilememektedir. CCI karşılaştırması ve Microsoft Word üzerinde elle yapılan karşılaştırma Şekil 9 ve Şekil 10'da sunulmaktadır. Şekil 9'da sadece kırmızı renkle işaretli bölümler benzer olarak tespit edilmiştir. Şekil 10'da ise noktalama işaretleri dikkate alınmaksızın bakıldığında iki metnin hemen hemen birbirinin aynısı olduğu görülmektedir. Mavi ile işaretli sarı renkli bölümler ise eş anlamlı sözcüklerin kullanıma işaret etmektedir. Pınar Güncan metninde özgün olarak nitelendirilebilecek tek kısım yeşil renk ile işaretli bölümlerdir.

Şekil 9. PG – AG Çevirilerinin CCI'da karşılaştırılması (4. Kısımdan bir parça)

PG - 2004	AG - 1968
<p>Bu öfke içinde, ilk olarak doldurduğum tüfekleri alıp her zamanki gibi, aramızda bölüştürdüm. Cumaya, kuşağına sokması için bir tabanca, omzuna da üç tüfek verdim. Ben de bir tabanca ve diğer üç tüfeği aldım, bu şekilde yola koyulduk. Cebime, küçük bir şişe rom koydum. Cuma'ya da büyük bir torba dolusu yedek barut ve kurşun verdim. Ona, hemen arkamda durmasını, ben söylemedikçe kıpırdamamasını, ateş etmemesini, hiçbir şey yapmamasını; bu arada da tek söz etmemesini söyledim. Koyu geçip ağaçlığın içine girebilmek, böylece onlara görünmeden ateş edebileceğimiz kadar yakınlarına gitmek için, sağ yana doğru bir buçuk kilometre kadar yürüdüm. Dürbünümle baktığımda, bunu kolayca yapabileceğimizi görmüştüm.</p> <p>Bu yürüyüş sırasında, eski düşüncelerimi anımsadığımdan, kararından caymaya başladım. Kalabalık oldukları için korkmamıştım.</p> <p>Çıplak ve silahsız oldukları için, tek başıma bile onlardan üstün olduğum kesindi.</p>	<p>Bu öfke içinde ilkin, doldurduğum tüfekleri alarak her zamanki gibi aramızda pay ettim. Cuma'ya beline soksun diye bir tabanca, omuzuna da üç tüfek verdim; öbür tabancayla üç tüfeği de kendim aldım, böylece dışarıya çıktık. Cebime küçük bir şişe rom koydum, Cuma'ya da büyük bir torba dolusu barutla saçma verdim; kendisine hemen arkamda durmasını, ben söylemedikçe hiç kıpırdamamasını, ateş etmemesini, tek söz bile konuşmamasını söyledim. Onlara görünmeden ormanın içinden, koyun üzerini ateş altına alabileceğimiz bir yere dek yürümek için bir mil sağa saptım; bunu kolayca yapabileceğimizi önceden dürbünle görmüştüm.</p> <p>Bu yürüyüş sırasında eski düşünceler kafamda gene uyandı, kararından caymaya başladım. Bu, onların çokluğundan korktuğum için değildi; çünkü hepsi de çıplak, beceriksiz herifler olduklarından tek başıma bile onlardan üstün olduğum apaçık bir şeydi.</p>

Şekil 10. PG – AG Çevirilerinin Word'de elle karşılaştırılması (4. Kısımdan bir parça)

4.1.3 Yan Metin Analiz Sonuçları

Çeviri intihali her ne kadar öncelikli olarak metin analizi yoluyla tespit edilse de yan metin de intihale ilişkin ipuçları sunabilmektedir. Özellikle kitap okuyucularında kitap hakkında ilk izlenimleri oluşturan kapak, çevirmen adı, önsöz gibi unsurlar bir çeviri eserin intihal ürünü olup olmadığını da gösterebilmektedir. Türkiye bağlamında ve belki de dünya genelinde çevirmenlerin henüz “markalaşmamış” olmaları çoğu zaman bilinçsiz okuyucuyu intihal eserlerin alıcısı haline getirebilmektedir. Elbette ki kitapların fiyatı da okuyucu için kitap seçiminde oldukça belirleyici olabilmektedir.

Yan metin analizlerinde en çarpıcı sonuç çevirmenlerin geçmişi olmuştur. Tablo 5'te de görüldüğü üzere “çevirmen”lerin çoğu birden fazla dilde çeviri yapmaktadır ve *Robinson Crusoe* çevirisinden önce hiç çeviri yapmamış olanlar vardır.

Çevirmen	Yayınevi	Yıl	Yayına Hazırlayan	Dipnot Kullanılmış mı?	Önsöz Yazılmış mı?	Diğer Çeviriler Öncesi <--> Sonrası	Kapak Tasarımı	Fiyat
Şükrü Kaya	Hilmi Kitabevi	1950	İbrahim Hilmi Çığıracan	Evet	Evet	2<- ->2 [EN] (RC-1923 [EN-OTTOMAN TR])	Belirtilmemiş	5
Akşit Göktürk	Yapı Kredi Yayınları	1968	Bedirhan Toprak	Evet	Evet	1<- ->13 (birçok dilde)	Nahide Dikel	30
Melike Kır	Şüle Yayınları	1998	A. Ali Ural	Hayır	Hayır	Belirtilmemiş	Ramazan Erkut	7
Mustafa Bahar	Kum Saati Yayınları	2002	Bilan Tat	Hayır	Hayır	3<- ->20(birçok dilde)	Salih Koca	5
Pınar Güncan	Bordo Siyah Yayınları	2004	Veysel Atayman	Evet	Hayır	1<- ->7 (EN)	Belirtilmemiş	15
Belirtilmemiş	Eflatun Yayınları	2004	Turan Dikmetaş	Hayır	Hayır	Belirtilmemiş	Türkan Karagöz	8
Celâl Öner	Oda Yayınları	2005	Belirtilmemiş	Evet	Hayır	18<- ->4 (birçok dilde)	Belirtilmemiş	20
Fatoş Kaya	Amfora Yayıncılık	2006	Esra Genç	Hayır	Hayır	0<- ->1	Salih Koca	10
Mustafa Bahar	İskele	2007	Belirtilmemiş	Hayır	Hayır	3<- ->20 (birçok dilde)	Nevruz Kıran Öksüz	9
Sevil İnan Sönmez	Akvaryum	2011	Erdal Çakıcioğlu	Hayır	Hayır	0<- ->42 (birçok dilde)	Zeynep Güleç	8
Funda Aydın	Sis Yayıncılık	2011	Belirtilmemiş	Evet	Hayır	0<- ->1 (birçok dilde)	Özgür Yurttaş	12
Fadime Kahya	İş bankası Yayınları	2012	Koray Karasulu	Evet	Hayır	1<- ->4	Birol Bayram	12
Gülsün Tilki	Bilge Kirpi	2012	Ayşegül Şahin	Hayır	Hayır	1<- ->10 (birçok dilde)	Serdar Gökmen	5

Tablo 5. RC - Yan Metin Analizi

Şüphesiz bu bulgular doğrudan intihale işaret etmemektedir ancak söz konusu çevirmenlerin internet araçları, çeviri dernekleri veritabanları kullanılarak araştırılması sonucunda çoğunun var olmadığı, gerçek kişiler olmadığı ya da çevirmen olmadıkları tespit edilmiştir. Melike Kır, Celal Öner, Mustafa Bahar, Fatoş Kaya, Sevil İnan Sönmez, Funda Aydın, Gülsün Tilkici gibi isimler hakkında bilgi mevcut değildir. Eflatun Yayınevi çevirmen ismi belirtmemiştir. İncelenen eserler arasında varlığından emin olduğumuz çevirmenler Şükrü Kaya, Akşit Göktürk, Pınar Güncan ve Fadime Kahya'dır. Hiçbir intihal eserde çevirmen önsözü mevcut değildir ve hemen hemen hiçbirinde dipnot kullanılmamıştır. Fiyat analizine baktığımızda ise fiyatların intihali tespitinde çok belirleyici olmadığı görülmektedir. Örneğin Celal Öner çevirisi 20 TL iken Fadime Kahya çevirisi 12 TL'dir. İntihal çevirilerde yayınevlerinin çevirmene ödediği ücret söz konusu olmadığından fiyatın daha düşük olması beklenmektedir ancak projemizin ilk gelişme raporunda dile getirdiğimiz gibi intihal eserler çoğu zaman daha ucuza satılırlar da bazı intihal eserler de en az özgün çeviri eser tutarında olabilmektedir.

4.1.3.1 Ek İncelemeler

Robinson Crusoe adlı eser Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açıklanan 100 Temel Eser listesinde yer aldığından, hiç şüphesiz, yukarıda ayrıntılıyla incelenen tam metin eserlerin dışında kısaltılmış versiyonlar olarak da piyasada mevcuttur. Bu kısaltılmış versiyonların 36'sı elde edilmiş ve yukarıda belirtilen analiz yöntemleri kullanılmaksızın kısaca incelenmiştir. EK 4'te yer alan tabloda da görülebileceği üzere kısaltılmış versiyon olarak sunulan kitapların bazıları birbirinin aynısıdır. Mustafa Didim çevirisi çok büyük ölçüde Şükrü Kaya çevirisinin kısaltılmış versiyonu olarak görünmekte ve Parıltı, Anonim, Kitap Zamanı, Epsilon, İskele gibi yayınevlerince basılan ve Ferit Çelgin gibi çevirmen ismi de belirtilmiş olan bazı kitaplar birbirinin tıpkısıdır. Bu kısa inceleme de yukarıdaki bulguları desteklemekte ve ek olarak intihal eserlerin ilköğretimden liseye kadar geniş bir zaman dilimine yayılarak öğrencilerin öğrenim hayatlarının bir parçası olduğunu göstermektedir. Bu da daha önce belirtildiği üzere kötü dil kullanımı ve düzensiz ve kontrolsüz metin oluşturulması sonucunda kültürel ve entelektüel anlamda bir erozyona kapı aralamaktadır.

4.2 Madam Bovary

Madam Bovary çevirilerinin incelenmesi sürecinde *Robinson Crusoe* çevirilerinde uygulanan yöntemden farklı olarak, nitel analizde yukarıda ayrıntılı olarak açıklanan ikinci model kullanılmıştır. *Madam Bovary* eserinin tam metin çevirisinin sayısı bir hayli yüksek olduğundan nitel analizde tek bir örneklem kullanılmıştır. *Robinson Crusoe* analiziyle bir başka fark ise kodlama sürecidir. İki kodlayıcının birimleri ayrı ayrı kodlaması yerine yine iki kodlayıcı birlikte çalışarak ve müzakere ederek tek bir kodlama gerçekleştirmiştir. Bunun nedenleri sırasıyla,

Robinson Crusoe analizindeki kodlamaların çok büyük oranda uyuşması, iki değerlendiricinin de kodlama sistemine eşit düzeyde hâkim olması ve analiz sürecinin hızlandırılmasıdır. Nitekim kodlama sürecinde gerçekleştirilen müzakerelerde %100'e yakın bir görüş birliği gözlemlenmiştir.

4.2.1 Nitel Analiz Sonuçları

Nitel analize toplam 28 kitap dâhil edilmiştir.

Diğer çevirilerin birebir kopyası oldukları için analize dâhil edilmeyen kitaplar Tablo 6'da sunulmuştur.

Çevirmen	Yıl	Yayınevi	Birebir kopyası
Fusun Dikmen	2013	Tutku Yayınları	Sonsuz Kitap/Yakamoz (Erdener Tunalı) (2009)
Hazırlayan: Muharrem Kelkitli	2007	Parıltı Yayınları	Kitap Zamanı (Hazırlayan Muharrem Kelkitli)
İsimsiz	2011	Duru Yayınları	Dionis Yayınları (Kaya Erarslan) 2011, Duru Yayınları (İsimsiz) 2011
Yılmaz Dağlı	2012	Anonim Yayıncılık	Goa Yayınları (Yılmaz Dağlı), Norm Yayınları (Yılmaz Dağlı)
Yılmaz Dağlı	2011	Norm Yayıncılık	Goa Yayınları (Yılmaz Dağlı), Anonim Yayıncılık (Yılmaz Dağlı)
Kaya Eraslan	2011	Dionis Yayınları	Sis Yayınları (Yadigar Şahin) 2011, Duru Yayınları (isimsiz) 2011
Şima Rondinelli	1999	Boyut Yayınları	Gözlem Yayınları (Oktay İncesu) 1997
Hazırlayan: Yıldız Özkan	2006	Kare Yayınları	Neşriyat (Nesrin Altınova) 1970
Celal Öner	1999	Oda Yayınları	Alkım yayınları (Celal Öner) 2006
Nejla Polat	2004	Karınca Yayınları	Karaca Yayınları (Can Civan Karaderili) 2014

Tablo 6. Birebir kopya olan *Madam Bovary* çevirileri

Burada dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de aynı ismin farklı yayınevlerinden farklı tarihlerde çıkan çeviriler için kullanılmasıdır. Diğer bir husus, isimsiz olarak yayınlanan çevirilerdir. Yukarıda Sonsuz Kitap tarafından isimsiz olarak listelenen çeviri D&R sitesinde bu

şekilde sunulmaktadır. Ancak kitap çevrimiçi olarak Nisan 2015'te 2.90 TL karşılığında e-kitap olarak satın alındığında aslında kitabın Erdener Tunalı adında biri tarafından Türkçeye çevrildiği bilgisi vardır. Kısa bir inceleme sonrası bu kitabın Şima Rondinelli adıyla yayınlanan Boyut Yayınları versiyonuyla birebir aynı olduğu görülmektedir. Bu kitap da Gözlem Yayınları'ndan çıkan Oktay İncesu çevirisiyle birebir aynıdır. Bildiğimiz ve keşfedebildiğimiz kadarıyla Yılmaz Dağlı'nın çevirisi üç farklı yayınevinden (Anonim, Goa ve Norm) çıkmıştır ve bunlar da birbirlerinin kopyalarıdır. Alkım Yayınları'ndan 2006 yılında çıkan Celal Öner çevirisi çok küçük değişiklikler hariç Aden Yayıncılık'tan 2005 yılında çıkan Zuhal Ermişoğlu çevirisinin hemen hemen aynısıdır.

Temin edilemeyen kitaplar ise şunlardır:

1. Oda Yayınları (Metin Celâl)
2. Oda Yayınları (Fatoş Kaya)
3. Athena Yayınları (Ayça Çakırcı)
4. Alfa Yayınları (Nuriye Yiğitler)

Metin Celâl ve Fatoş Kaya çevirileri piyasada mevcut olmamakla birlikte bu isimde çevirmen olduğuna dair herhangi bir bilgi de yoktur. Ayça Çakırcı için yapılan araştırmalarda bu çevirmenin hiçbir kitabının baskıda olmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Türkiye'nin en büyük sanal kitap mağazalarından olan idefix.com sitesinde Ayça Çakırcı'ya ait olduğu iddia edilen beş çeviri kitap (*Vadideki Zambak, Madam Bovary, Julius Caesar, Diriliş, Sefiller*) "Tükendi" olarak işaretlenmiştir.⁴⁴ Üç farklı dilde çeviri yaptığı iddia edilen bir çevirmen hakkında hiçbir bilgiye ulaşılamamıştır. Yukarıdaki listelerde dikkati çeken diğer bir nokta da Oda Yayınları'nın mevcut çalışmada nitel analize dâhil edilen Gökçe Çatan çevirisini de sayarsak dört farklı isim de (Celal Öner, Metin Celâl, Fatoş Kaya ve Gökçe Çatan) haklarında hiçbir bilgiye ulaşılamayan isimlerdir. Alfa Yayınları'ndan 2003 yılında çıkan Nuriye Yiğitler çevirisinin tamamen tükendiğini ve yayınevinde de çevirinin kopyasının bulunmadığı tespit edilmiştir. Kısa bir piyasa araştırması yapıldığında Nuriye Yiğitler imzası altında İngilizce, Fransızca ve Rusçadan çeşitli klasiklerin çevirisinin bir dönem yayınlandığını ancak şu anda piyasa bulunmadığını gözlemlemek mümkündür. Bu da yukarıda açıklanan Ayça Çakırcı vakası ile paralel bir görüntü oluşturmaktadır. ÇEVBİR ve YAYBİR'in girişimiyle oluşturulmuş olan İntihal İnceleme Komisyonu (2008) Nuriye Yiğitler çevirisine ulaşmış ve çevirinin Nurullah Ataç - Sabri Esat Siyavuşgil çevirisinden kopyalandığı sonucuna varmıştı.

Kitap bilgilerine ulaşmak için kullanılan kaynaklar şunlardır:

1. Milli Kütüphane veritabanı

⁴⁴ http://www.idefix.com/kitap/ayca-cakirci/urun_liste.asp?kid=176745 Erişim tarihi: 6 Nisan 2015

2. Kitabevleri
3. Sahaflar
4. Sanal kitabevleri (idefix.com, dr.com.tr, kabalci.com.tr, kitapyurdu.com, pandora.com.tr v.b.)
5. Sanal sahaflar (nadirkitap.com gibi)
6. Kütüphaneler
7. Worldcat.org (dünya çapında kütüphane içerikleri ağı)
8. Gazete kampanyalarıyla dağıtılan kitaplar

Nitel analiz için kitabın ilk sayfalarından yaklaşık 200 sözcük uzunluğunda bir metin kullanılmıştır. Bu metin, Gustave Flaubert'in romanın başkahramanlarından Charles Bovary'nin ("Şarl Bovari" olarak okunur) sınıfa gelişini ve başındaki şeyi büyük ustalıkla anlattığı ve tasvir ettiği bölümdür. Charles Bovary'nin kasketi birçok akademik çalışmaya konu olmuştur ((Boujut, 2002), (Philippot, 1994). Görselliğin, hareketin ve ironinin bir araya geldiği bu bölümde çevirmenlerin kullandığı stratejilerin olası intihal unsurlarını açığa çıkarmakta daha belirleyici olacağı varsayımıyla seçilmiş olan metin ikinci model kullanılarak kodlanmıştır. Bu bölümdeki sonuçların geçerliliğini kontrol etmek amacıyla kitabın son bölümlerinden ikinci bir örneklem alınmış ancak bu ikinci örneklem kodlanmamış, sadece ilk örneklem sonuçlarıyla paralellik taşıyıp taşımadığına bakılmıştır.

Rouen Üniversitesi'nin Flaubert Merkezi'nde erişime açık olan *Madame Bovary: Mœurs de province*⁴⁵ romanının ilk bölümünden alınan örneklem şöyledir:

Mais, soit qu'il n'eût pas remarqué cette manœuvre ou qu'il n'eut osé s'y soumettre, la prière était finie que le nouveau tenait encore sa casquette sur ses deux genoux.

C'était une de ces coiffures d'ordre composite, où l'on retrouve les éléments du bonnet à poil, du chapska, du chapeau rond, de la casquette de loutre et du bonnet de coton, une de ces pauvres choses, enfin, dont la laideur muette a des profondeurs d'expression comme le visage d'un imbécile.

Ovoïde et renflée de baleines, elle commençait par trois boudins circulaires; puis s'alternaient, séparés par une bande rouge, des losanges de velours et de poils de lapin; venait ensuite une façon de sac qui se terminait par un polygone cartonné, couvert d'une broderie en soutache compliquée, et d'où pendait, au bout d'un long cordon trop mince, un petit croisillon de fils d'or, en manière de gland. Elle était neuve; la visière brillait.

⁴⁵ http://flaubert.univ-rouen.fr/bovary/bovary_6/doc0/roman.html

— Levez-vous, dit le professeur.

Il se leva; sa casquette tomba. Toute la classe se mit à rire.

Il se baissa pour la reprendre. Un voisin la fit tomber d'un coup de coude, il la ramassa encore une fois.

— Débarrassez-vous donc de votre casque, dit le professeur, qui était un homme d'esprit.

Il y eut un rire éclatant des écoliers qui décontenança le pauvre garçon, si bien qu'il ne savait s'il fallait garder sa casquette à la main, la laisser par terre ou la mettre sur sa tête. Il se rassit et la posa sur ses genoux.

Örnekleme, kaynak metin temel alınarak dört parçaya bölünmüş ve tablolama programına aktarılmıştır. Çeviri metinlerde ilgili bölümlerin karşılıkları bulunmuş ve her bir çeviri yatay olarak kaynak metin sırasına kronolojik olarak yerleştirilmiştir. *Robinson Crusoe* analizinden farklı olarak her bir çeviri yatay olarak değil dikey olarak sıralanmış ve böylelikle her bir birim için bulunan çeviri çözümleri yan yana görüntülenebilmiştir (Bkz. Şekil 11)

1	KAYNAK METİN	Mustafa Bahar - 2007 / İskele Y.	Serpil Kapsız - 2007/ Morpa Y.	Misten Ermiş - 2008/ Martı Y.	Gökçe Çatan - 2009 / Oda Y.	
2	Ovoide et renflée de baleines, elle commençait par trois boudins circulaires; puis s'alternaient, séparés par une bande rouge, des losanges de velours et de poils de lapin; venait ensuite une façon de sac qui se terminait par un polygone cartonné, couvert d'une broderie en soutache compliquée, et d'où pendait, au bout d'un long cordon trop mince, un petit croisillon de fils d'or, en manière de gland. Elle était neuve; la visière brillait.	Yumurta biçimindeydi, balenlerle kabartılmıştı; halka biçiminde üç bükümle başlıyor, sonra kırmızı bir şeritle birbirinden ayrılan, kadifeden, tavşan tüyünden eşkenar dörtgenler yükseliyordu; arkasından karışık şeritlerden meydana gelmiş nakışlarla kaplı, kartonlu bir çokgenle biten bir çeşit torba geliyor, buradan da, pek ince uzun bir kaytanın ucunda, sırma tellerden bir küçük püskül sarkıyordu. Yeniydi; siperliği parlıyordu.	Yumurta biçiminde, balina desenleriyle kabartılmış, tüylü, pamuklu takke; yuvarlak samur şapka bozması bir şeydi bu. Halka biçiminde üç bükümle başlıyor, kırmızı bir şeritle birbirinden ayrılan kadife ve tavşan tüyünden eşkenar dörtgenlerle yükseliyordu. Arkasında karışık şeritlerden oluşan nakışlarla kaplı, kartonlu bir çokgenle biten bir çeşit torbayı andıran şekil geliyor ve aşağıya doğru küçük bir püskül sarkıyordu. Yeni şapkanın siperliği de parlıyordu.	Şapka yumurta biçimindeydi. Tepesinden, ucunda püskül gibi bir şey taşıyan küçücük bir haç aşağı doğru sarkıyordu. Telayla kabartılmış çepeçevre üç helezon telle sarılmıştı. Sonra da birbirlerinden kırmızı bir şeritle ayrılmış olan, kadife, tavşan tüyü, eşkenar dörtgenler geliyordu. Bu torba gibi kısmın üzeri, karışık bir şerit işlemeyle kaplıydı. Şapka yeniydi. Güneşliği pırlı pırlı.	Bu kep ovaldı, kabartma balinaları vardı, çevresi üç halkalıydı. Sonra da birbirlerinden kırmızı bir şeritle ayrılan kadife, tavşan tüyü, eşkenar dörtgenler geliyordu. Bunun ardından bir çeşit torba geliyordu ki, içi kartondan yapılmış bir çokgenle bitimleniyordu. Bu torba benzeri bölümün üzeri, karışık bir şerit işlemeyle kaplanmış, tepesinde ise, ince bir kordonun ucunda sarı sırma bir püskül vardı. Yeniydi kep, siperliği parlıyordu.	Yumurta kabartılı başlıyor şeritle eşkenar bir çeşit kartonlu gibi kısmı kaplıydı sarı sırma Kasket
3	Ovoide et renflée de baleines, ->	Yumurta biçimindeydi, balenlerle kabartılmıştı;	Yumurta biçiminde, balina desenleriyle kabartılmış, (1)	Şapka yumurta biçimindeydi. (...) Telayla kabartılmış [bilgi sırasını değiştirme] (17) CT	Bu kep ovaldı, kabartma balinaları vardı, (1)	Yumurta kabartılı
4	birim kayması	biçimindeydi ... kabartılmıştı -> 7 (öbek -> yan tümce) TV/ST/SES/İY/CT	Yumurta biçiminde, balina desenleriyle kabartılmış, (birim kayması yok)	biçimindeydi. -> 7 (öbek -> yan tümce) TV/ST/SES/İY/CT/MB	ovaldı ... vardı -> 7 (öbek -> yan tümce) TV/ST/SES/İY/CT/MB/ME	biçimim tümce)
5	Ovoide	1	1	1	1	1
6	"et" bağlacı	9F	9F	9E	9F	9F
7	baleine	balen -> 1	balina desenleriyle (2)	Telayla kabartılmış (2) CT	kabartma balinaları -> 2	iki tel ç
8	elle	gizli özne (1)	bu (1)	şapka (9C)	bu kep (9C) AKA	gizli özn
9	commençait par	-le başlıyor,	-le başlıyor,	6C OI/ÇB/CT	6C OI/ÇB/CT/ME	-la başl
10	trois boudins circulaires;	halka biçiminde üç büküm (4) TV/İY	halka biçiminde üç büküm (4) TV/İY/MB	çepeçevre üç helezon (4) ST/ZE/CT	çevresi üç halkalıydı (2)	çepeçev

Şekil 11. Madam Bovary Nitel Analiz Düzeni

Nitel analizde ilk göze çarpan nokta, çevirilerin kronolojik dağılımıdır. 1940-1970 yılları arasında, yani 30 yıllık bir zaman zarfında beş çeviri gerçekleştirilmişken, 1995-2015 yılları arasında, 20 yıllık bir dönemde, bildiğimiz kadarıyla 38 farklı çevirmen adıyla çeviri yayınlanmıştır. Bu rakama aynı çevirmen ismiyle farklı yayınevlerinden çıkan çeviriler, ikinci ve sonrası baskılar ve herhangi bir şekilde kısaltılmış versiyonlar dâhil değildir (Bkz. Tablo 7). Tabloda yer alan çevirilerden gri renkle işaretlenenler gerek ilgili baskıya ulaşamadığı gerekse kitabın piyasada yer almaması nedeniyle mevcut araştırmada analiz edilmemiştir. Tabloda dikkat çeken bir başka nokta 5 kitapta çevirmen ismi yerine *Hazırlayan* sıfatıyla isim belirtilmesidir. Bir eserde de çevirmen ismi yer almamaktadır. Hatırlatılması gereken bir diğer nokta da tabloya sadece *tam metin* olarak yayınlanan eserlerin dâhil edilmesidir; *Madam Bovary*'nin 100 Temel Eser listesinde yer almasından dolayı eserin onlarca kısaltılmış versiyonu piyasada yer almaktadır.

Tablo 7'de de açıkça görüldüğü üzere, yukarıda ayrıntılarıyla verilmiş olan Türkiye'de klasik eser yayıncılığı ve intihal çalışmaları kronolojisine paralel bir resim çıkmaktadır. Nicel ve nitel analiz sonuçlarını görmeden, sadece bu tabloya bakarak sıradan bir okuyucu 20 yıllık bir dönemde bu denli yoğun olarak piyasaya sürülen yeniden çevirilerin hangi motivasyonlarla ortaya çıkarıldığını sorgulayacaktır. Nitel ve nicel analizler de bu çevirilerin gerçekten birer yeniden çeviri olup olmadıklarını deneysel verilerle ortaya çıkarmanın tek yoludur.

Madam Bovary çevirilerinin nitel analizinde 6 farklı renk kodu kullanılmıştır:

- Gri: Birebir çeviriler
- Siyah: Çıkarılan bölümler (Daha önceki çeviri(ler)de çıkarılmış bölümlerin çıkarılması *siyah (tekrar)* kategorisine konulmuştur.)
- Beyaz: Birebir çeviriler ve çıkarmalar dışında bulunan çözümler
- Sarı: Orta derecede intihal şüphesi taşıyan mükerrer çözümler
- Kırmızı: Yüksek derecede intihal şüphesi taşıyan mükerrer çözümler
- Mor: Kaynak metnin yanlış anlaşılması ya da hedef dilin hatalı kullanımı sonucu ortaya çıkan birimler

Eser Adı	Çevirmen	Sıra	Yayınevi	Basım Yılı	Sayfa Sayısı
Madam Bovary	Ali Kâmi Akyüz	1.	Hilmi Kitabevi	1942	484
Madam Bovary / Taşra Yaşayışı	Tahsin Yücel	2.	Varlık Yayınları	1956	351
Madam Bovari	Samih Tiryakioğlu	3.	Güven Yayınevi	1960	384
Madam Bovary	Tahsin Yücel		Varlık Yayınları	1960	355
Madam Bovary	Nesrin Altınova	4.	Altın Kalem	1970	370
Madam Bovary	Oktay İncesu	5.	Gözlem Yayınları	1997	
Madame Bovary	Şima Rondinelli	6.	Boyut Matbaacılık	199?	384
Madam Bovary	Celal Öner	7.	Oda Yayınları	1999	382
Madam Bovary	İsmail Yerguz	8.	Oğlak Klasikleri	2001	392
Madam Bovary	Mustafa Bahar	9.	Kum Saati Yayınları	2002	383
Madame Bovary	Çiğdem Büyükataman	10.	İlya Yayınevi	2003	403
Madame Bovary	Nuriye Yiğitler	11.	Alfa Yayınları	2003	Bilinmiyor
Madam Bovary	Zeynep Güleç	12.	Eflatun Yayınevi	2004	407
Madam Bovary	Nejla Polat	13.	Karınca Yayınları	2004	359
Madame Bovary	Mehmet Can	14.	Cem Yayınevi	2004	407
Madame Bovary	Çiğdem Büyükataman		İlya Yayınevi	2003	403
Madame Bovary	Ricena	15.	Engin Yayıncılık	2005	407
Madame Bovary	Zuhal Ermişoğlu	16.	Aden Yayıncılık	2005	476
Madam Bovary	İkbal Menderesoğlu	17.	Cümle Yayınları	2005	372
Madam Bovary	Cem Taşkıran	18.	Pan Kitabevi Yayınları	2005	379
Madam Bovary	Hazırlayan: Yıldız Özkan	19.	Kare Yayınları	2006	280
Madam Bovary	Hazırlayan: Muharrem Kelkitli	20.	Kitap Zamanı Yayınları	2006	396
Madam Bovary	Celal Öner		Alkım Yayınları	2006	319
Madam Bovary	Fatoş Kaya	21.	Amfora Yayınevi	2007	460
Madam Bovary	Misten Ermiş	22.	Martı Kitabevi Klasikler	2008	352
Madam Bovary	Gökçe Çatan	23.	Oda Yayınları	2009	352
Madam Bovary	Erdener Tunalı	24.	Sonsuz Kitap/Yakamoz	2009	335

Eser Adı	Çevirmen	Sıra	Yayınevi	Basım Yılı	Sayfa Sayısı
Madam Bovary	Serpil Kapsız	25.	Sabah Gazetesi (Morpa Kültür Yayınları)	2009	260
Madam Bovary	Serhan Nuriyev	26.	Karanfil Yayınları	2010	356
Madam Bovary	Ayça Çakırcı	27.	Athena Yayıncılık	2010	336
Madam Bovary	Kaya Erarşlan	28.	Dionis Yayınları	2011	335
Madam Bovary	Sevil İnan Sönmez	29.	Akvaryum Yayınevi	2011	348
Madame Bovary	Yadigar Şahin	30.	Sis Yayınları	2011	384
Madame Bovary	Hazırlayan: Faruk Çil	31.	Duru Yayınları	2011	440
Madame Bovary	Hazırlayan: Aslı Yılmaz	32.	Turna Yayınları	2011	432
Madam Bovary	Yılmaz Dağlı	33.	Goa Basım Yayın	2012	396
Madam Bovary	(İsimsiz)	34.	Elips Kitap	2012	403
Madam Bovary	Hasan İlhan	35.	Alter Yayıncılık	2012	408
Madame Bovary	Sonat Kaya	36.	Bordo Siyah Yayınları	2012	429
Madam Bovary	Fisun Dikmen		Tutku Yayınevi	2013	384
Madam Bovary	Mine Orhon		Kaldırım Yayınları	2014	416
Madam Bovary	Can Civan Karaderili	37.	Karaca Yayınları	Tarihsiz	392
Madam Bovary	Hazırlayan: Rüştü Aydoğan	38.	Ez-De (Evrensel İletişim)	Tarihsiz	375

Tablo 7. *Madam Bovary* Çevirileri

Tüm çeviriler için toplamda yaklaşık 3500 hücrelik bir tablo ortaya çıkmıştır. Kodlamada belirtilmesi gereken diğer noktalar şunlardır:

- Kaynak metindeki her bir birimin karşılığı her çeviride yoktur. Bazı çeviriler bazı birimleri çıkarmış ya da daraltarak anlamı başka şekilde aktarmıştır.
- Kaynak metindeki her bir birimin karşılığı her çeviride aynı şekilde gözlemlenmemiştir. Bazı çevirilerde kaynak metinde olmayan birimler kullanılmış ve asimetri yaratmıştır.
- Kaynak metindeki her birim incelenmemiştir. Hedef metinlerin hepsindeki karşılığı birebir çeviri olan birimler analize dâhil edilmemiştir. Örneğin *puis* sözcüğünün karşılığı bütün çevirilerde *sonra*, *daha sonra* gibi ifadelerle aktarıldıysa dikkate alınmamıştır. Bir sözcüğün ya da ifadenin karşılığı bir ya da birkaç çeviride farklı olarak aktarıldıysa modeldeki ilgili kod verilmiş, diğerlerine ise birebir çeviri kodlaması yapılarak gri renk olarak işaretlenmiştir.

Yukarıda sıralanan altı (6) renk kodunun sayıları ayrı bir tabloya aktarılmıştır. Her bir çeviri için ilgili renk kodlarının sayısı toplanmış ve çıkan rakamlara göre çevirilerin özgünlük dereceleri ve intihal olup olmadıkları hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur. Tablo 8 yukarıda özgün metin dilinde verilen [örneklem](#) için her bir çevirideki çevirmen tercihlerinin, yukarıda açıklamaları verilen [kodlardan](#) hangisini kaç kez aldığını göstermektedir. *Kırmızı*, *Sarı*, *Siyah* ve *Siyah (tekrar)* kodlarının sayısının yüksek olması söz konusu çevirinin intihal olduğu şüphesini artırmaktadır. *Diğer* kodlu birimlerin sayısının çokluğu ise çevirmenin kaynak metindeki birimlere birebir çeviri dışında çözümler ürettiğini göstermektedir. Bununla birlikte, *Diğer* kategorisi altında yer alan çeviri çözümlerinin hangileri olduğu önemlidir. Örneğin, bu çözümlerin çoğu *ekleme*, *birebir olmayan sözcük seçimi*, *tümceleri bölme* gibi hazır bir çeviri metne çok rahatlıkla yapılabilecek müdahalelerden ibaretse *Diğer* kategorisinde yer alan birimlerinin sayısının çokluğu özgünlüğe işaret etmez. Bu nedenle, söz konusu kategoride yer alan çözümlerin dağılımının da incelenmesi gerekebilir.

Tablo 9 renk kodlarının her bir çevirmen için yüzdesini sunmaktadır. Bu tablodaki yüzde oranlarına bakılarak her bir çevirinin örnekleme sunulan metin için sunduğu çözümlerin ne kadarının önceki çevirilerden alındığını, ne kadarının birebir çeviri sonucu oluşturulduğunu, kaynak metnin ne kadarını çevirmediğini ve önceki çevirilerde çıkarılan bölümlerin ne kadarını aynı şekilde çeviriye dâhil etmediğini göstermektedir. Tablo 8 ve Tablo 9 verilerine göre, birkaç çeviri dışında yeniden çevirilerden beklenen oranda bir özgünlük tespit edilememiştir. Analiz dosyasının tamamı EK 6'da sunulmuştur.

Çevirmen (KOD) – Yıl / Yayınevi	Kırmızı	Sarı	Mor	Gri	Diğer	Siyah	Siyah tekrar
Ali Kami Akyüz (AKA) - 1942 / Hilmi Y.	0	0	11	46	62	11	0
Tahsin Yücel (TY) - 1956 / Varlık-Can Y.	7	4	4	71	34	4	1
Samih Tiryakioğlu (ST) - 1960 / Güven-İletişim Y.	19	18	2	53	30	3	5
Nurullah Ataç-Sabri Esat Siyavuşgil (SES) - 1967 / Remzi-İş Bankası Y.	12	11	7	62	28	3	4
Nesrin Altınova (NA) - 1970 / Neşriyat	14	11	7	71	18	1	3
Oktay İncesu (OI) - 1997 / Gözlem Y.	17	10	7	63	18	1	3
İsmail Yerguz (İY) - 2001 / Oğlak Y.	26	15	2	59	10	2	7
Mehmet Can (MC) - 2004 / Cem Y.	33	18	10	53	7	1	4
Zeynep Güleç (ZG) - 2004 / Eflatun Y.	46	21	0	52	0	0	5
RİCENA (RİC) - 2004 / Engin Y.	32	20	7	51	20	1	2
Zuhal Ermişoğlu (ZE) - 2005 / Aden Y.	38	24	1	46	5	1	8
Çiğdem Büyükataman (ÇB) - 2005 / İlya Y.	20	14	8	54	16	7	10
Cem Taşkıran (ÇT) - 2005/ Pan Y.	21	26	4	35	5	21	9
İkbal Menderesoğlu (İM) - 2005/ Cümle Y.	44	21	0	50	0	5	5
Mustafa Bahar (MB) - 2007 / İskele Y.	25	12	6	57	8	8	10
Serpil Kapsız (SEK) - 2007/ Morpa Y.	25	14	1	53	7	26	7
Misten Ermiş (ME) - 2008/ Martı Y.	29	31	0	31	1	8	18
Gökçe Çatan (GÇ) - 2009 / Oda Y.	23	23	7	51	12	0	10
Aslı Yılmaz (AY) - 2009 / Turna Y.	39	24	0	54	0	0	3
Erdener Tunalı (ET) - 2009/ Yakamoz Y.	44	17	1	56	0	0	3
Yadigar Şahin (YŞ) - 2010 / Sis Y.	39	17	0	57	0	0	4
Serhan Nuriyev (SN) - 2010 / Karanfil Y.	39	22	1	54	0	0	6
Sevil İnan Sönmez (SİS) - 2011 / Akvaryum Y.	46	21	0	53	0	0	4
Yılmaz Dağlı (YD) - 2012 / Goa Y.	31	16	2	58	4	0	8
Sonat Kaya (SK) - 2012 / Bordo Siyah	28	18	6	50	9	9	6
ELİPS (EL) - 2012 / Elips Kitap	35	31	2	43	0	1	11
Muharrem Kelkitli (MK) / Kitap Zamanı	37	17	0	59	0	1	7
Can Civan Karaderili / Karaca Y.	36	16	0	59	0	1	9
TOPLAM	805	492	96	1501	294	115	172

Tablo 8. Madam Bovary Nitel Analiz Sonuçları

Çevirmen (KOD) – Yıl / Yayınevi	Kırmızı %	Sarı %	Mor %	Gri %	Diğer %	Siyah %	Siyah tekrar %
Ali Kami Akyüz (AKA) - 1942 / Hilmi Y.	0,0	0,0	8,5	35,4	47,7	8,5	0,0
Tahsin Yücel (TY) - 1956 / Varlık-Can Y.	5,6	3,2	3,2	56,8	27,2	3,2	0,8
Samih Tiryakioğlu (ST) - 1960 / Güven-İletişim Y.	14,6	13,8	1,5	40,8	23,1	2,3	3,8
Nurullah Ataç-Sabri Esat Siyavuşgil (SES) - 1967 / Remzi-İş Bankası Y.	9,4	8,7	5,5	48,8	22,0	2,4	3,1
Nesrin Altınova (NA) - 1970 / Neşriyat	11,2	8,8	5,6	56,8	14,4	0,8	2,4
Oktay İncesu (OI) - 1997 / Gözlem Y.	14,3	8,4	5,9	52,9	15,1	0,8	2,5
İsmail Yerguz (İY) - 2001 / Oğlak Y.	21,5	12,4	1,7	48,8	8,3	1,7	5,8
Mehmet Can (MC) - 2004 / Cem Y.	26,2	14,3	7,9	42,1	5,6	0,8	3,2
Zeynep Güleç (ZG) - 2004 / Eflatun Y.	37,1	16,9	0,0	41,9	0,0	0,0	4,0
RİCENA (RİC) - 2004 / Engin Y.	24,1	15,0	5,3	38,3	15,0	0,8	1,5
Zuhal Ermişoğlu (ZE) - 2005 / Aden Y.	30,9	19,5	0,8	37,4	4,1	0,8	6,5
Çiğdem Büyükataman (ÇB) - 2005 / İlya Y.	15,5	10,9	6,2	41,9	12,4	5,4	7,8
Cem Taşkıran (ÇT) - 2005/ Pan Y.	17,4	21,5	3,3	28,9	4,1	17,4	7,4
İkbal Menderesoğlu (İM) - 2005/ Cümle Y.	35,2	16,8	0,0	40,0	0,0	4,0	4,0
Mustafa Bahar (MB) - 2007 / İskele Y.	19,8	9,5	4,8	45,2	6,3	6,3	7,9
Serpil Kapsız (SEK) - 2007/ Morpa Y.	18,8	10,5	0,8	39,8	5,3	19,5	5,3
Misten Ermiş (ME) - 2008/ Martı Y.	24,6	26,3	0,0	26,3	0,8	6,8	15,3
Gökçe Çatan (GÇ) - 2009 / Oda Y.	18,3	18,3	5,6	40,5	9,5	0,0	7,9
Aslı Yılmaz (AY) - 2009 / Turna Y.	32,5	20,0	0,0	45,0	0,0	0,0	2,5
Erdener Tunalı (ET) - 2009/ Yakamoz Y.	36,4	14,0	0,8	46,3	0,0	0,0	2,5
Yadigar Şahin (YŞ) - 2010 / Sis Y.	33,3	14,5	0,0	48,7	0,0	0,0	3,4
Serhan Nuriyev (SN) - 2010 / Karanfil Y.	32,0	18,0	0,8	44,3	0,0	0,0	4,9
Sevil İnan Sönmez (SİS) - 2011 / Akvaryum Y.	37,1	16,9	0,0	42,7	0,0	0,0	3,2
Yılmaz Dağlı (YD) - 2012 / Goa Y.	26,1	13,4	1,7	48,7	3,4	0,0	6,7
Sonat Kaya (SK) - 2012 / Bordo Siyah	22,2	14,3	4,8	39,7	7,1	7,1	4,8
ELİPS (EL) - 2012 / Elips Kitap	28,5	25,2	1,6	35,0	0,0	0,8	8,9
Muharrem Kelkitli (MK) / Kitap Zamanı	30,6	14,0	0,0	48,8	0,0	0,8	5,8
Can Civan Karaderili / Karaca Y.	29,8	13,2	0,0	48,8	0,0	0,8	7,4

Tablo 9. Madam Bovary Nitel Analiz Kod Yüzdeleri

Kontrol amacıyla kullanılan metin kitabın üçüncü bölümünden alınmıştır:

C'était par un beau matin d'été. Des argenteries reluisaient aux boutiques des orfèvres, et la lumière qui arrivait obliquement sur la cathédrale posait des miroitements à la cassure des pierres grises; une compagnie d'oiseaux tourbillonnaient dans le ciel bleu, autour des clochetons à trèfles; la place, retentissante de cris, sentait les fleurs qui bordaient son pavé, roses, jasmins, oeillets, narcisses et tubéreuses, espacés inégalement par des légumes humides, de l'herbe-au-chat et du mouron pour les oiseaux; la fontaine, au milieu, gargouillait, et, sous de larges parapluies, parmi des cantaloups s'étagant en pyramides, des marchandes, nu-tête, tournaient dans du papier des bouquets de violettes.

Bu bölüm, nitel analiz modeli kullanılarak analiz edilmemiştir, ancak 28 çeviriden ilgili bölümün karşılığı incelendiğinde ilk örnekleme ve tam metin karşılaştırmalarında gözlenen benzerlik oranlarından daha yüksek oranlarda benzerlik tespit edilmiştir. Bu da, yine *Robinson Crusoe* örneğinde de görüldüğü gibi, metnin ilk bölümlerinden son bölümlerine doğru intihal unsurlarının artma eğilimi göstereceği varsayımını doğrulamaktadır. Bu oranlar hakkında nicel analiz sonuçları daha somut bir tablo ortaya koymuştur.

Çeviri metinleri incelerken dikkati çeken bir başka nokta da özel isimlere gelen ekler olmuştur. Fransızcanın yazıldığı gibi okunmamasından dolayı özel isimlere gelen ekleri doğru yazabilmek için Fransızca bilgisi şarttır. Örneğin *Lheureux* ismi Lörö olarak okunmakta ve bu isme gelecek iyelik ekinin –nün şeklinde olması gerekmektedir. Bu bilgiye sahip olmayan biri bu isme aynı amaçla farklı ekler getirebilir. Diğer örnekler Rouen (Ruan), Homais (Ome) gibi özel isimlerdir. Oktay İncesu çevirisinin 60. sayfasında “Charles’in” olarak yazılan kullanımın “Charles’ın” (Şarl’ın) olarak yazılması gerekmektedir. Yine aynı çevirinin 410.-411. sayfalarında “Rouen’liler” ve “Rouen’e” olarak yazılan ifadelerin “Rouen’lilar” ve “Rouen’a” olarak yazılması gerekmektedir. Bu da sözde çevirmenlerin çevirisini yaptıkları dilin telaffuzu hakkında bile bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir.

Önemli bir diğer nokta ise çeviri metinlerde karşılaşılan ve çoğu zaman tutarlı bir örüntü izleyen yazım yanlışlarıdır. Mevcut araştırmada izlenen yöntem sürecinde karşılaşılan bu sorunun basılı metinlerde de gözlemlenmesi oldukça şaşırtıcıdır. Çeviri metinleri elektronik formata aktarmak için tarayıcıdan ve optik karakter tanıma programından geçirilmesi sonucu yukarıdaki bölümlerde de bahsedildiği gibi bazı karakterler yan yana geldiğinde tanıma sorunları ortaya çıkmıştır. Örneğin r ve l harfleri yan yana geldiğinde n olarak tanınmıştır. Ares, Norm ve Goa Yayıncılık gibi yayınevlerinden çıkan çeviri metinlerde bu örüntünün görülmesi bu metinlerin diğer çeviri metinlerin taranması ve optik karakter tanıma programından geçirilmesi sonucu seri üretim formatında gerçekleştirilmiş olacağı şüphesini güçlendirmiştir.

4.2.2 Nicel Analiz Sonuçları

Nicel analiz için kullanılan yöntem *Robinson Crusoe* analizinde kullanılan yöntemle aynıdır. *Madam Bovary* çevirilerinin sayısının fazlalığı nicel analiz sürecinin uzamasına neden olmuştur. Toplam 28 kitap tarayıcıdan geçirilmiş, optik karakter tanıma yoluyla elektronik ortama aktarılmış ve aktarım sürecindeki bozukluklar (yanlış karakter tanıma, tire işaretiyle ayrılmış sözcükler, kâğıt kalitesinin düşüklüğünden kaynaklanan sorunlar) tek tek giderilmiş ve hatta bazı bölümler elle yazılarak paralel metinler oluşturulmuştur. Hazırlanan bu metinler daha sonra *CopyCatch Investigator* yazılımında karşılaştırılmıştır. Tablo 10'da *Madam Bovary*'nin bugüne kadar basılmış olan tam metin çevirilerinin, 1942-1970 yılları arasında yapılmış olan beş çeviriyle benzerlik oranları verilmiştir. Burada tekrar hatırlamak gerekirse, benzerlik oranları %50 eşiği kullanılarak hesaplanmıştır. Bir başka deyişle, *CopyCatch Investigator* yazılımı iki paralel tümcenin en az %50'si benzeşmedikçe o tümceyi analize dâhil etmemiştir. Bir örnek vermek gerekirse: İsmail Yerguz – Tahsin Yücel çevirisi benzerlik oranı tümce eşleşme yüzdesi %50 oranında iken %29 olarak belirlenmiştir. Tümce eşleşme yüzdesi %40 olarak ayarlandığında bu oran %36'ya çıkmaktadır. Bir kademe daha, yani %30 düzeyine indirildiğindeyse benzerlik oranı %40 olarak görülmektedir. Bu şekilde, önceki çevirilerde çevirmene özgü kullanımların tekrar edilip edilmediğini takip etmek daha kolay hâle gelmektedir. Bununla birlikte, olası bir veri kirliliğini önlemek açısından mevcut araştırmada tümce eşleşme yüzdesi %50 olarak kullanılmıştır. Bu şekilde, metnin farklı yerlerinde benzer ifadelerin tekrarlanması benzerlik oranını şişirmesinin önüne geçilmiştir. Daha az sayıda çevirinin ve daha kısa metinlerin karşılaştırılmasında %30'luk ya da %40'lık eşleşme yüzdeleri de kullanılabilir ve benzerlik oranına dair daha net sonuçlar verebilir. Farklı tümce eşleşme yüzdeleri kullanılarak yapılan bir karşılaştırma örneği EK 7'de bulunabilir. Burada özellikle %20 oranıyla yapılan karşılaştırmada veri kirliliğini görmek mümkündür, ancak İsmail Yerguz metninde 599-600 numaralı, Tahsin Yücel metninde ise 468 numaralı tümcelerin örtüşme oranının %50 oranıyla yapılan karşılaştırmaya oranla nasıl arttığı görülebilir.

Tüm bu noktalar göz önünde bulundurulduğunda, tek başına nicel analizin yeterli olmadığı varsayımıyla hareket edilmiş ve nitel analizle desteklenmiştir. Nitekim yukarıda *Robinson Crusoe* örneğinde de görüldüğü gibi nicel analizde benzer görünmeyen çeviriler uzman gözüyle nitel bakımdan incelendiğinde intihal unsurları içerdiği tespit edilmiştir.

Nicel verilere göre, *Madam Bovary* çevirileri arasında 2004 yılından itibaren benzerlik oranları yüksektir ve yeniden çeviri adı altında yayınlanan çevirilerin çok büyük bir bölümünün önceki çevirilerden kopyalandığı açıktır.

TAM METİN	Ali Kami Akyüz - 1942 / Hilmi Y.	Tahsin Yücel - 1956 / Varlık-Can Y.	Samih Tiryakioğlu - 1960 / Güven-İletişim Y.	Nurullah Ataç-Sabri Esat Siyavuşgil - 1967 / Remzi-İş Bankası Y.	Nesrin Altınova - 1970 / Neşriyat
Ali Kami Akyüz - 1942 / Hilmi Y.	-	4%	5%	5%	5%
Tahsin Yücel - 1956 / Varlık-Can Y.	5%	-	17%	13%	16%
Samih Tiryakioğlu - 1960 / Güven-İletişim Y.	5%	13%	-	10%	12%
Nurullah Ataç-Sabri Esat Siyavuşgil - 1967 / Remzi-İş Bankası Y.	6%	12%	12%	-	13%
Nesrin Altınova - 1970 / Neşriyat	6%	14%	14%	12%	-
Oktaç İncesu-1997	4%	8%	10%	7%	12%
İsmail Yerguz - 2001 / Oğlak Y.	5%	29%	13%	15%	12%
Mehmet Can - 2004 / Cem Y.	5%	10%	12%	10%	49%
Zeynep Güleç - 2004 / Eflatun Y.	5%	11%	12%	10%	49%
RİCENA - 2004 / Engin Y.	4%	4%	8%	7%	21%
Zuhal Ermişoğlu - 2005 / Aden Y.	4%	11%	64%	8%	11%
Çiğdem Büyükataman - 2005 / İlya Y.	5%	10%	9%	16%	11%
Cem Taşkıran-2005/ Pan Y.	8%	31%	14%	10%	13%
İkbal Menderesoğlu-2005/ Cümle Y.	5%	10%	11%	10%	46%
Serpil Kapsız-2007/ Morpa Y.	5%	50%	13%	9%	13%

TAM METİN	Ali Kami Akyüz - 1942 / Hilmi Y.	Tahsin Yücel - 1956 / Varlık-Can Y.	Samih Tiryakioğlu - 1960 / Güven- İletişim Y.	Nurullah Ataç- Sabri Esat Siyavuşgil - 1967 / Remzi-İş Bankası Y.	Nesrin Altınova - 1970 / Neşriyat
Mustafa Bahar - 2007 / İskele Y.	4%	43%	12%	9%	13%
Misten Ermiş-2008/ Martı Y.	12%	12%	15%	10%	13%
Gökçe Çatan - 2009 / Oda Y.(2)	3%	13%	18%	6%	8%
Aslı Yılmaz - 2009 / Turna Y.	5%	26%	29%	20%	24%
Erdener Tunalı-2009/ Yakamoz Y.	1%	2%	2%	2%	3%
Yadigar Şahin - 2010 / Sis Y.	4%	9%	11%	8%	8%
Serhan Nuriyev - 2010 / Karanfil Y.	5%	26%	28%	20%	24%
Sevil İnan Sönmez - 2011 / Akvaryum Y.	5%	10%	12%	10%	45%
Yılmaz Dağlı - 2012 / Goa Y.	5%	48%	13%	9%	13%
Sonat Kaya - 2012 / Bordo Siyah	6%	12%	22%	21%	15%
ELİPS - 2012 / Elips Kitap	72%	4%	6%	6%	6%
Muharrem Kelkitli / Kitap Zamanı	5%	48%	13%	9%	13%
Can Civan Karaderili / Karaca Y.	5%	51%	13%	9%	13%

Tablo 10. *Madam Bovary* Çevirilerinin Benzerlik Oranları

Mevcut araştırmada incelenen 28 kitabın *CopyCatch Investigator* programında incelenmesi sonucu ortaya çıkan tablo Şekil 12'de görülmektedir. Burada rakamlar belirgin değildir ancak renk kodları örtüşme düzeylerini göstermektedir (açık yeşil renk en az örtüşme, sarı renk orta derecede [%30] örtüşme ve kırmızı renk de yüksek düzeyde [%50 ve üstü] örtüşmeye denk gelmektedir) ve intihalin derecesini resmetmektedir. Bu tablonun tamamı Excel dosyası olarak EK 8'de sunulmuştur. Bu örtüşme düzeylerini daha yakından görebilmek için her bir çeviri metnin kendinden önceki hangi metinle en çok örtüştüğü Tablo 11'de görülebilir.

Bu haliyle, önceki çevirilerle benzerlik düzeyi %40'ın altında kaldıkları için, özgün çeviriler olarak sayılabilecek eserler şunlardır:

- Ali Kami Akyüz - 1942 / Hilmi Y.
- Tahsin Yücel - 1956 / Varlık-Can Y.
- Samih Tiryakioğlu - 1960 / Güven-İletişim Y.
- Nurullah Ataç-Sabri Esat Siyavuşgil - 1967 / Remzi-İş Bankası Y.
- Nesrin Altınova - 1970 / Neşriyat
- Oktay İncesu-1997 / Gözlem Y.
- İsmail Yerguz - 2001 / Oğlak Y.
- Ricena - 2004 / Engin Y.
- Çiğdem Büyükataman - 2005 / İlya Y.
- Gökçe Çatan - 2009 / Oda Y.
- Sonat Kaya - 2012 / Bordo Siyah

Cem Taşkiran çevirisi kaynak metnin büyük bir bölümünü çıkardığı (yaklaşık %25) ve Erdener Tunalı çevirisi de yaklaşık %40 oranında intihal unsurları içerdiği için dikkate alınmamıştır. Daha önce de belirtildiği üzere Tablo 11'de sunulan benzerlik oranları tek başına intihali tespit etmek için yeterli değildir, ancak söz konusu eserlere yakından bakıldığında çıkan resim de yol gösterici olabilmektedir. Özellikle de yan metin analiziyle birleştirildiğinde daha net çıkarımlar yapılabilmektedir.

TAM METİN	Ali Kami Akyüz - 1942 / Hımsi Y.	Tahsin Yücel - 1986 / Varlık-Cam Y.	Saah Tiryakioğlu - 1960 / Güven-Belginçim Y.	Nurullah Ataç-Sabri Esat Siyavuşgil - 1987 / Remzi-İğ -Rasulov Y.	Nesrin Altınova - 1970 / Neşriyat	Oktay İncecu - 1997 / Gözlem Y.	İsmail Yergözü - 2001 / Oğlak Y.	Mahmet Can - 2004 / Cam Y.	Zeynep Güleç - 2004 / Eftatun Y.	RİCENA - 2004 / Engin Y.	Zuhai Ermisöglü - 2005 / Aden Y.	Çiğdem Büyüktaman - 2005 / İlye Y.	Cem Taşkıran-2005 / Pan Y.	İbhal Menderesöglü - 2005 / Cümle Y.	Serpil Kapaz - 2007 / Morpa Y.	Mustafa Bahar - 2007 / İskele Y.	Misten Ermiş - 2008 / Martı Y.	Gökçe Çatan - 2009 / Oda Y.(2)	Aslı Yılmaz - 2009 / Turna Y.	Erdener Tunali- 2009 / Yakamoz Y.	Yadigar Şahin - 2010 / Sis Y.	Serhan Nuriyev - 2010 / Karanfil Y.	Sevil İnan Sönmez - 2011 / Akvaryum Y.	Yılmaz Dağı - 2012 / Goa Y.	Sonat Kaya - 2012 / Bordo Şah	ELİPS - 2012 / Elips Kitap	Muharem Kelibeli / Kitap Zamanı	Can Civan Karadereli / Karaca Y.	
Ali Kami Akyüz - 1942 / Hımsi Y.	-	4%	0%	0%	5%	5%	5%	0%	0%	4%	0%	4%	12%	0%	0%	0%	12%	3%	0%	1%	0%	4%	0%	0%	5%	1%	0%	0%	0%
Tahsin Yücel - 1986 / Varlık-Cam Y.	5%	-	17%	13%	10%	11%	35%	10%	10%	9%	10%	10%	47%	14%	50%	47%	14%	10%	27%	2%	13%	27%	10%	40%	10%	0%	40%	51%	
Saah Tiryakioğlu - 1960 / Güven-Belginçim Y.	5%	13%	-	10%	12%	11%	13%	13%	13%	8%	54%	8%	19%	12%	13%	12%	14%	10%	24%	2%	11%	24%	13%	13%	20%	0%	13%	12%	
Nesrin Altınova - 1970 / Neşriyat	0%	14%	14%	12%	-	14%	14%	52%	52%	24%	13%	11%	21%	50%	10%	10%	10%	8%	24%	2%	10%	24%	50%	14%	10%	7%	14%	14%	
Oktay İncecu - 1997 / Gözlem Y.	4%	8%	10%	7%	12%	-	10%	13%	13%	0%	11%	7%	12%	12%	11%	0%	7%	0%	10%	23%	2%	9%	13%	10%	9%	5%	10%	10%	
İsmail Yergözü - 2001 / Oğlak Y.	5%	29%	13%	10%	12%	10%	-	10%	10%	9%	13%	11%	29%	14%	29%	27%	12%	11%	16%	2%	11%	16%	10%	27%	10%	0%	27%	27%	
Mahmet Can - 2004 / Cam Y.	5%	10%	12%	10%	40%	12%	13%	-	10%	19%	13%	9%	23%	5%	14%	14%	19%	0%	30%	2%	13%	30%	1%	13%	14%	0%	27%	12%	
Zeynep Güleç - 2004 / Eftatun Y.	5%	11%	12%	10%	49%	12%	13%	5%	-	19%	13%	9%	23%	5%	14%	14%	19%	0%	30%	2%	10%	30%	5%	13%	14%	0%	13%	13%	
RİCENA - 2004 / Engin Y.	4%	4%	8%	7%	21%	7%	9%	22%	21%	-	0%	7%	12%	20%	0%	8%	8%	0%	11%	1%	7%	11%	21%	8%	10%	5%	8%	8%	
Zuhai Ermisöglü - 2005 / Aden Y.	4%	11%	54%	8%	11%	10%	12%	13%	13%	8%	-	7%	18%	12%	13%	12%	14%	10%	21%	2%	11%	21%	13%	13%	20%	0%	13%	12%	
Çiğdem Büyüktaman - 2005 / İlye Y.	5%	10%	9%	10%	11%	8%	13%	13%	12%	8%	10%	-	13%	11%	11%	10%	8%	8%	8%	2%	12%	12%	12%	10%	10%	0%	10%	10%	
Cem Taşkıran-2005 / Pan Y.	0%	31%	14%	10%	13%	9%	20%	18%	18%	7%	14%	8%	-	16%	49%	29%	49%	9%	30%	2%	10%	30%	18%	43%	11%	10%	43%	45%	
İbhal Menderesöglü - 2005 / Cümle Y.	5%	10%	11%	10%	40%	11%	12%	5%	5%	17%	12%	9%	22%	-	13%	13%	12%	7%	29%	2%	12%	28%	5%	12%	13%	0%	12%	12%	
Serpil Kapaz - 2007 / Morpa Y.	5%	50%	13%	0%	13%	10%	29%	10%	10%	8%	12%	9%	5%	14%	-	44%	10%	11%	21%	2%	11%	20%	10%	40%	12%	0%	30%	7%	
Mustafa Bahar - 2007 / İskele Y.	4%	43%	12%	9%	13%	9%	27%	10%	10%	7%	12%	8%	40%	14%	42%	-	12%	12%	17%	2%	10%	17%	10%	30%	11%	5%	40%	40%	
Misten Ermiş - 2008 / Martı Y.	12%	12%	10%	10%	13%	7%	11%	21%	22%	7%	10%	7%	5%	20%	10%	12%	-	7%	41%	2%	8%	41%	21%	14%	10%	14%	14%	14%	
Gökçe Çatan - 2009 / Oda Y.(2)	3%	13%	18%	6%	8%	7%	12%	10%	10%	7%	19%	7%	15%	9%	13%	14%	8%	-	11%	1%	8%	11%	10%	12%	12%	4%	12%	12%	
Aslı Yılmaz - 2009 / Turna Y.	5%	20%	20%	20%	24%	11%	19%	30%	30%	11%	20%	10%	44%	32%	23%	20%	41%	11%	-	2%	12%	4%	33%	22%	10%	0%	21%	22%	
Erdener Tunali- 2009 / Yakamoz Y.	1%	2%	2%	2%	3%	19%	2%	3%	3%	2%	2%	2%	3%	3%	3%	2%	2%	1%	2%	-	20%	2%	3%	2%	2%	1%	2%	2%	
Yadigar Şahin - 2010 / Sis Y.	4%	9%	11%	8%	8%	5%	11%	14%	14%	11%	11%	11%	14%	13%	12%	10%	8%	0%	10%	21%	-	9%	14%	11%	10%	5%	11%	11%	
Serhan Nuriyev - 2010 / Karanfil Y.	5%	26%	28%	20%	24%	11%	18%	34%	34%	11%	20%	10%	43%	32%	22%	20%	41%	11%	4%	2%	12%	-	33%	21%	10%	0%	21%	22%	
Sevil İnan Sönmez - 2011 / Akvaryum Y.	5%	10%	12%	10%	40%	12%	13%	5%	5%	18%	13%	9%	23%	1%	14%	14%	19%	8%	29%	2%	13%	29%	-	13%	14%	0%	13%	12%	
Yılmaz Dağı - 2012 / Goa Y.	5%	40%	13%	0%	13%	10%	27%	14%	14%	7%	14%	8%	5%	13%	10%	42%	14%	11%	8%	2%	11%	20%	14%	-	11%	0%	30%	3%	
Sonat Kaya - 2012 / Bordo Şah	0%	12%	22%	21%	10%	11%	10%	17%	17%	11%	22%	14%	17%	10%	14%	13%	11%	11%	22%	2%	12%	10%	17%	13%	-	7%	13%	13%	
ELİPS - 2012 / Elips Kitap	3%	4%	6%	6%	6%	6%	6%	7%	7%	4%	6%	5%	14%	7%	7%	6%	13%	4%	6%	1%	6%	5%	7%	6%	7%	-	6%	6%	
Muharem Kelibeli / Kitap Zamanı	5%	40%	13%	9%	13%	10%	29%	14%	14%	7%	14%	8%	5%	13%	10%	42%	14%	11%	20%	2%	11%	20%	14%	30%	11%	0%	-	3%	
Can Civan Karadereli / Karaca Y.	5%	51%	13%	9%	13%	10%	29%	14%	14%	7%	13%	9%	5%	13%	10%	43%	14%	11%	20%	2%	11%	20%	14%	30%	12%	0%	3%	-	

Şekil 12. Madam Bovary Çevirilerinin Karşılaştırılması

TAM METİN	BENZEDİĞİ ÇEVİRİ	ÖRTÜŞME ORANI (%)
Ali Kami Akyüz - 1942 / Hilmi Y.	-	-
Tahsin Yücel - 1956 / Varlık-Can Y.	Ali Kami Akyüz - 1942 / Hilmi Y.	5
Samih Tiryakioğlu - 1960 / Güven-İletişim Y.	Tahsin Yücel - 1956 / Varlık-Can Y.	13
Nurullah Ataç-Sabri Esat Siyavuşgil - 1967 / Remzi-İş Bankası Y.	Tahsin Yücel - 1956 / Varlık-Can Y. Samih Tiryakioğlu - 1960 / Güven-İletişim Y.	12
Nesrin Altınova - 1970 / Neşriyat	Tahsin Yücel - 1956 / Varlık-Can Y. Samih Tiryakioğlu - 1960 / Güven-İletişim Y.	14
Oktay İncesu-1997 / Gözlem Y.	Nesrin Altınova - 1970 / Neşriyat	12
İsmail Yerguz - 2001 / Oğlak Y.	Tahsin Yücel - 1956 / Varlık-Can Y.	29
Mehmet Can - 2004 / Cem Y.	Nesrin Altınova - 1970 / Neşriyat	49
Zeynep Güleç - 2004 / Eflatun Y.	Mehmet Can - 2004 / Cem Y.	78
Ricena - 2004 / Engin Y.	Mehmet Can - 2004 / Cem Y.	22
Zuhal Ermişoğlu - 2005 / Aden Y.	Samih Tiryakioğlu - 1960 / Güven-İletişim Y.	64
Çiğdem Büyükataman - 2005 / İlya Y.	Nurullah Ataç-Sabri Esat Siyavuşgil - 1967 / Remzi-İş Bankası Y.	16
Cem Taşkiran-2005/ Pan Y.	Tahsin Yücel - 1956 / Varlık-Can Y.	31
İkbal Menderesoğlu-2005/ Cümle Y.	Zeynep Güleç - 2004 / Eflatun Y.	76
Serpil Kapsız-2007/ Morpa Y.	Cem Taşkiran-2005/ Pan Y.	70
Mustafa Bahar - 2007 / İskele Y.	Tahsin Yücel - 1956 / Varlık-Can Y.	43
Misten Ermiş-2008/ Martı Y.	Cem Taşkiran-2005/ Pan Y.	72
Gökçe Çatan - 2009 / Oda Y.	Samih Tiryakioğlu - 1960 / Güven-İletişim Y.	18
Aslı Yılmaz - 2009 / Turna Y.	Cem Taşkiran-2005/ Pan Y.	44
Erdener Tunalı-2009/ Yakamoz Y.	Oktay İncesu-1997 / Gözlem Y.	19
Yadigar Şahin - 2010 / Sis Y.	Oktay İncesu-1997 / Gözlem Y.	73
Serhan Nuriyev - 2010 / Karanfil Y.	Aslı Yılmaz - 2009 / Turna Y.	84
Sevil İnan Sönmez - 2011 / Akvaryum Y.	Zeynep Güleç - 2004 / Eflatun Y.	76
Yılmaz Dağlı - 2012 / Goa Y.	Serpil Kapsız-2007/ Morpa Y.	70
Sonat Kaya - 2012 / Bordo Siyah	Tahsin Yücel - 1956 / Varlık-Can Y.	22
ELİPS - 2012 / Elips Kitap	Ali Kami Akyüz - 1942 / Hilmi Y.	72
Muharrem Kelkitli / Kitap Zamanı	Yılmaz Dağlı - 2012 / Goa Y.	80
Can Civan Karaderili / Karaca Y.	Serpil Kapsız-2007/ Morpa Y.	73

Tablo 11. *Madam Bovary* Çeviri Eşleşmeleri

Çiğdem Büyükataman çevirisinde örneklem metinde kırmızı ve sarı renk kodlu yani intihal unsurları içeren kullanım oranı (%15,5 kırmızı ve %10,9 sarı) %25'ten fazladır. Birebir çeviri oranı yaklaşık %42 ve çıkarılan bölüm oranı %13'ten fazladır. %5'lik bir bölüm yanlış çeviri olarak kodlanmış ve sadece %12,4'lük bir kısım özgün tercihler olarak görülmüştür. Bütün bu veriler bu eserin özgünlüğü konusunda çok büyük bir soru işareti yaratmaktadır.

Gökçe Çatan çevirisinde örneklem metinde kırmızı ve sarı renk kodlu yani intihal unsurları içeren kullanım oranı (%18,3 kırmızı ve %18,3 sarı) %35'ten fazladır. Birebir çeviri oranı yaklaşık %41 ve çıkarılan bölüm oranı yaklaşık %8'dir. Yaklaşık %5'lik bir bölüm yanlış çeviri olarak kodlanmış ve sadece yaklaşık %10'luk bir kısım özgün tercihler olarak görülmüştür. İntihal oranının ve çıkarılan bölüm oranının oldukça yüksek olması bu çeviriyi özgünlükten uzaklaştırmaktadır.

Sonat Kaya çevirisinde örneklem metinde kırmızı ve sarı renk kodlu yani intihal unsurları içeren kullanım oranı (%22,2 kırmızı ve %14,3 sarı) %35'ten fazladır. Birebir çeviri oranı yaklaşık %40 ve çıkarılan bölüm oranı yaklaşık %12'dir. Yaklaşık %5'lik bir bölüm yanlış çeviri olarak kodlanmış ve sadece yaklaşık %7'lik bir kısım özgün tercihler olarak görülmüştür. Yine aynı şekilde, intihal oranının ve çıkarılan bölüm oranının oldukça yüksek olması bu çeviriyi özgünlükten uzaklaştırmaktadır.

Ricena çevirisinde örneklem metinde kırmızı ve sarı renk kodlu yani intihal unsurları içeren kullanım oranı (%24,1 kırmızı ve %15 sarı) yaklaşık %40'tır. Birebir çeviri oranı yaklaşık %40. Yaklaşık %5'lik bir bölüm yanlış çeviri olarak kodlanmış ve sadece yaklaşık %2'lik bir bölüm çıkarılmıştır. %15'lik bir kısım ise özgün tercihler olarak görülmüştür. İntihal unsurlarının yüksek oranda olması nedeniyle bu çeviride özgün tercihlerin oranının çevirinin kendisinin özgün olacağı anlamına gelmediğini söylemek mümkündür.

İsmail Yerguz çevirisinde örneklem metinde kırmızı ve sarı renk kodlu yani intihal unsurları içeren kullanım oranı (%21,5 kırmızı ve %12,4 sarı) yaklaşık %35'tir. Birebir çeviri oranı yaklaşık %50 ve çıkarılan bölüm oranı yaklaşık %7'dir. Yanlış çeviri olarak kodlanan bölüm %2'den azdır. Bu çeviride sadece yaklaşık %8'lik bir kısım özgün tercihler olarak görülmüştür. Gerek özgün tercihlerin oranının azlığı gerekse intihal unsurlarının yüzde olarak çok fazla olması bu çeviriyi büyük şüphe altında bırakmaktadır.

Oktay İncesu çevirisinde örneklem metinde kırmızı ve sarı renk kodlu yani intihal unsurları içeren kullanım oranı (%14,3 kırmızı ve %8,4 sarı) yaklaşık %23'tür. Birebir çeviri oranı yaklaşık %53 ve çıkarılan bölüm oranı yaklaşık %3'tür. Yanlış çeviri olarak kodlanan bölüm yaklaşık %6'dır. Bu çeviride %15,1'lik bir kısım özgün tercihler olarak görülmüştür. Bu çeviride özgünlük oranı nispeten yüksek olsa da intihal unsurlarının varlığı da gözden kaçmamaktadır.

Samih Tiryakioğlu çevirisinde örnekleme metinde kırmızı ve sarı renk kodlu yani intihal unsurları içeren kullanım oranı (%14,6 kırmızı ve %13,8 sarı) yaklaşık %28'tir. Birebir çeviri oranı yaklaşık %41 ve çıkarılan bölüm oranı yaklaşık %6'dır. Yanlış çeviri olarak kodlanan bölüm %1,5'tir. Bu çeviride %23,1'lik bir kısım özgün tercihler olarak görülmüştür. Bu örnekleme analizinde intihal unsurları içeren kullanımların fazlalığı özgün tercihlerin yüzdesinin oldukça yüksek olmasını gölgede bırakmaktadır.

Yukarıdaki analizleri desteklemek amacıyla, *Madam Bovary* eserinin 28 çevirisi orijinal metinde olduğu gibi üç bölüme ayrılmış ve her bir bölüm *CopyCatch Investigator* kullanılarak birbiriyle karşılaştırılmıştır. Bölümler arası benzerlik oranlarında önemli bir değişiklik gözlenmemiştir. Benzerlik oranlarının metnin sonlarına doğru aynı düzeyde olup olmadığını kontrol etmek amacıyla yukarıda verilen yaklaşık 100 sözcüklük bir [bölüm](#) ayrıca karşılaştırılmıştır (Bkz.Tablo 12). Tabloda benzerlik oranlarının önemli ölçüde arttığı görülmektedir. İlk analizlere dâhil edilmeyen ve projenin son aşamalarında temin edilen ya da yayınlanan kitaplar da bu analizde yer almaktadır: Karınca Yayınları (Nejla Polat), Alkım Yayıncılık (Celal Öner), Ez-De (Hazırlayan: Rüştü Aydoğan), Kaldırım Yayınları (İsimsiz). Buradaki oranlar, yoğun bir tasvirin yer aldığı bu metnin çevirisinin birçok "çevirmen" tarafından neredeyse tamamının kopyalanarak aktarıldığını göstermektedir. Bazı metin bölümlerinin, özellikle de çevirisinin nispeten daha zor olabileceği varsayılan bölümlerin nicel olarak analizi bile intihalin boyutlarını sergileyebilmektedir. Genel analizde intihal olup olmadığından emin olunamayan eserler için bu tür detaylı analize gitmek de izlenebilecek yollardan birisidir.

İKİNCİ ÖRNEKLEM	AKA	TY	ST	NA / SES	NA	Oİ	İY
Ali Kami Akyüz - 1942 / Hilmi Y.	-	3%	3%	3%	3%	3%	15%
Tahsin Yücel - 1956 / Varlık-Can Y.	4%	-	54%	5%	5%	5%	32%
Samih Tiryakioğlu - 1960 / Güven-İletişim Y.	4%	52%	-	5%	18%	5%	5%
Nurullah Ataç-Sabri Esat Siyavuşgil - 1967 / Remzi-İş B.Y.	4%	5%	5%	-	21%	19%	22%
Nesrin Altınova - 1970 / Neşriyat	4%	5%	17%	22%	-	25%	24%
Oktay İncesu-1997-Gözlem	4%	5%	5%	20%	26%	-	23%
İsmail Yerguz - 2001 / Oğlak Y.	17%	28%	5%	25%	25%	24%	-
Mehmet Can - 2004 / Cem Y.	3%	4%	4%	22%	83%	35%	40%
Zeynep Güleç - 2004 / Eflatun Y.	3%	4%	4%	22%	81%	35%	40%
RİCENA - 2004 / Engin Y.	-%	-%	-%	-%	11%	-%	20%
Nejla Polat-2004-Karınca	14%	6%	18%	24%	47%	48%	73%
Zuhal Ermişoğlu - 2005 / Aden Y.	4%	5%	70%	26%	38%	22%	38%
Çiğdem Büyükataman - 2005 / İlyaz Y.	3%	28%	4%	43%	33%	16%	34%
Cem Taşkıran-2005/ Pan Y.	14%	6%	17%	26%	50%	44%	74%
Celal Öner-2006 -Alkım	4%	53%	96%	5%	17%	5%	5%
Serpil Kapsız-2007/ Morpa Y.	14%	6%	17%	26%	50%	44%	74%
Mustafa Bahar - 2007 / İskele Y.	18%	5%	31%	45%	47%	41%	58%
Misten Ermiş-2008/ Martı Y.	3%	5%	5%	21%	57%	16%	51%
Gökçe Çatan - 2009 / Oda Y.(2)	4%	6%	33%	28%	30%	28%	33%
Aslı Yılmaz - 2009 / Turna Y.	4%	41%	6%	24%	51%	20%	38%
Erdener Tunalı-2009/ Yakamoz Y.	4%	5%	5%	22%	39%	93%	35%
Yadigar Şahin - 2010 / Sis Y.	4%	5%	5%	22%	39%	95%	35%
Serhan Nuriyev - 2010 / Karanfil Y.	4%	39%	6%	24%	51%	20%	37%
Sevil İnan Sönmez - 2011 / Akvaryum Y.	4%	5%	5%	24%	79%	37%	43%
Yılmaz Dağlı-2011-Norm	13%	6%	18%	24%	48%	48%	73%
Yılmaz Dağlı - 2012 / Goa Y.	13%	6%	18%	25%	51%	51%	75%
Sonat Kaya - 2012 / Bordo Siyah	4%	5%	5%	26%	48%	29%	60%
ELİPS - 2012 / Elips Kitap	90%	4%	4%	4%	4%	4%	15%
Muharrem Kelkitli / Kitap Zamanı	13%	6%	18%	25%	51%	51%	75%
Can Civan Karaderili / Karaca Y.	14%	6%	6%	24%	45%	48%	61%
Ez-De - Hazırlayan: Rüştü Aydoğan	4%	6%	6%	22%	36%	86%	46%
Kaldırım-2014	89%	4%	4%	4%	4%	4%	15%

Tablo 12. Madam Bovary Üçüncü Bölümden Alıntıların Benzerlik Oranları

Sonuç olarak, *Madam Bovary* eserinin 1970 yılından sonra yayınlanan çevirilerinin hemen hemen hepsinde intihal unsurları görülmüştür. Bazı eserler birebir kopya yoluyla, bazıları önceki çevirilerde küçük değişiklikler yapmak ya da önceki çevirilerden gerekçesiz olarak bölümler atmak ya da önceki çevirilere kaynak metinde karşılığı olmayan sözcükler ya da ifadeler eklemek suretiyle üretilmiştir (Şekil 13). Özgün gibi görünen çeviriler içinse belgeye dayalı araştırma yoluyla çevirmen, yayınevi, önsöz ve dipnot kullanımı, fiyat analizi gibi unsurların incelenmesi daha net çıkarımlar yapmayı sağlayacaktır.

4.2.3 Yan Metin Analizi

Tablo 13'te ayrıntılı olarak sunulan bilgilere bakıldığında ilk dikkati çeken çok sayıda çeviri yapmış olmasına rağmen gerek edebi çevrelerde gerekse çeviribilim çevrelerinde bu isimlerin hiç bilinmiyor olmasıdır. Üstelik bu “çevirmenler” hakkında hiçbir kaynakta bilgi bulunmamaktadır. Pilot çalışmamızdaki sonuçlara paralel olarak burada da “hayalet” çevirmenlerden söz edilebilir. Oktay İncesu, Sevil İnan Sönmez, Mustafa Bahar, Serhan Nuriyev, Yedigâr Şahin, Yılmaz Dağlı, Erdener Tunalı, Zeynep Güleç, Mehmet Can gibi isimlerin gerçekten var olmadığı ve çevirmenlik yapmadığı söylenebilir. Bu isimler arasında yukarıda analizlerde nispeten daha özgün çeviri olarak karşımıza çıkan metin nasıl oluşturulmuştur sorusunun yanıtıysa çok boyutludur ve Şekil 1 ve Şekil 2'de sunulduğu üzere çok farklı kaynaklardan beslenmiş ve deneyimli bir metin yazarı tarafından oluşturulmuş olma ihtimalini taşır.

Çevirmen	Yayınevi	Yıl	Editör	Dipnot	Çevirmen Önsözü	Önceki ve sonraki çeviriler	Kapak Tasarımı	Yaklaşık Fiyat (TL)
Ali Kami Akyüz	Hilmi Yayınları	1942	-	yok	yok	8<x<5(FR-EN)	-	Bilinmiyor
Tahsin Yücel	Varlık (Can) Yayınları	1956	-	var	var	en az 20 (EN-FR)	Ayşe Çelem Design	18.62 TL
Samih Tiryakioğlu	Güven (İletişim Yayınları)	1960	Emre Ayaz	var	yok	en az 30 (EN-FR)	Suat Aysu	19.60 TL
Nurullah Ataç-Sabri Esat Siyavuşgil	Remzi (İşBankası Yayınları)	1967	-	var	var	en az 30 (EN-FR)	-	18 TL
Nesrin Altınova	Neşriyat	1970	-	yok	yok	en az 30 (EN-FR)	-	15 TL
Oktay İncesu	Gözlem	1997	-	yok	yok	x<20 (EN)	Kıvanç Küçükylmaz	3 TL
İsmail Yerguz	Oğlak	2001	-	yok	yok	en az 30 (FR-EN)	Derya Diblen	15 TL
Mehmet Can	Cem Yayınları	2004	-	var	yok	9<x<3 (EN)	-	15 TL
Zeynep Güleç	Eflatun	2004	Turan Dikmetaş	yok	yok	x<10 EN	Türkan Karagöz	8 TL
RİCENA	Engin Yayınları	2004	Ergül Karakaya	yok	yok	2 (FR)	Cengiz Bostan	10 TL
Cem Taşkıran	Pan	2005	Fatih Asılkefeli	yok	yok	4 (EN)	Melis Genç	8 TL
İkbal Menderesoğlu	Cümle	2005	Erdoğan Akbaş	yok	yok	9<x<1 EN	Yavuz Selim Çınar	5 TL
Zuhal Ermişoğlu	Aden Yayıncılık	2005	Seda Gündoğd	yok	yok	3 (EN)	Ramazan Erkut	5 TL
Çiğdem Büyükataman	İlya Yayınları	2005	Sevim Korkmaz	var	yok	5 (FR)	Joshua Reynolds	15 TL
Mustafa Bahar	İskele Yayınları	2007	-	yok	yok	en az 20 (EN)	Nevruz Kıran Öksüz	6 TL
Serpil Kapsız	Morpa	2007	Pınar Aslan	yok	yok	1 (EN)	Emel Atli	5 TL

Çevirmen	Yayınevi	Yıl	Editör	Dipnot	Çevirmen Önsözü	Önceki ve sonraki çeviriler	Kapak Tasarımı	Yaklaşık Fiyat (TL)
Misten Ermiş	Martı	2008	Elif Yavuz	yok	yok	4 (EN)	Atıf Ermiş	5 TL
Gökçe Çatan	Oda Yayınları	2009	Veysel Çoşkun	yok	yok	1 (EN)	-	10 TL
Aslı Yılmaz	Turna Yayıncılık	2009	Fatih Arıkbaş	yok	yok	1 (EN)	Mustafa Sabri Saldamlı	10 TL
Erdener Tunalı	Yakamoz	2009	-	yok	yok	12 (EN)	-	5 TL
Yadigar Şahin	Sis Yayıncılık	2010	Mehmet Demirkay	yok	yok	9 (EN)	Özgür Yurttaş	10 TL
Serhan Nuriyev	Karanfil Yayınları	2010	Mehmet Dikmen	yok	yok	en az 20 (EN)	Ramazan Erkut	10 TL
Sevil İnan Sönmez	Akvaryum Yayınları	2011	Erdal Çakıcıoğlu	yok	yok	13 (EN) 2013 yıllarında	Zeynep Güleç	8 TL
Yılmaz Dağlı	Goa Basım Yayın	2012	-	yok	yok	2 (EN)	Ahmet Yanar	8 TL
Sonat Kaya	Bordo Siyah	2012	Süleyman Asaf	var	yok	19 (EN)?	Müccerrit Ali Laçın	18 TL
-	Elips Kitap	2012	-	yok	yok	-	-	14 TL
Hazırlayan:Muharrem Kelkitli	Kitap Zamanı	-	-	yok	yok	2 (EN)	Salih Koca	4.5 TL
Can Civan Karaderili	Karaca	-	Gökhan Karaca	yok	yok	5 (EN)	Can Civan Karaderili	5 TL

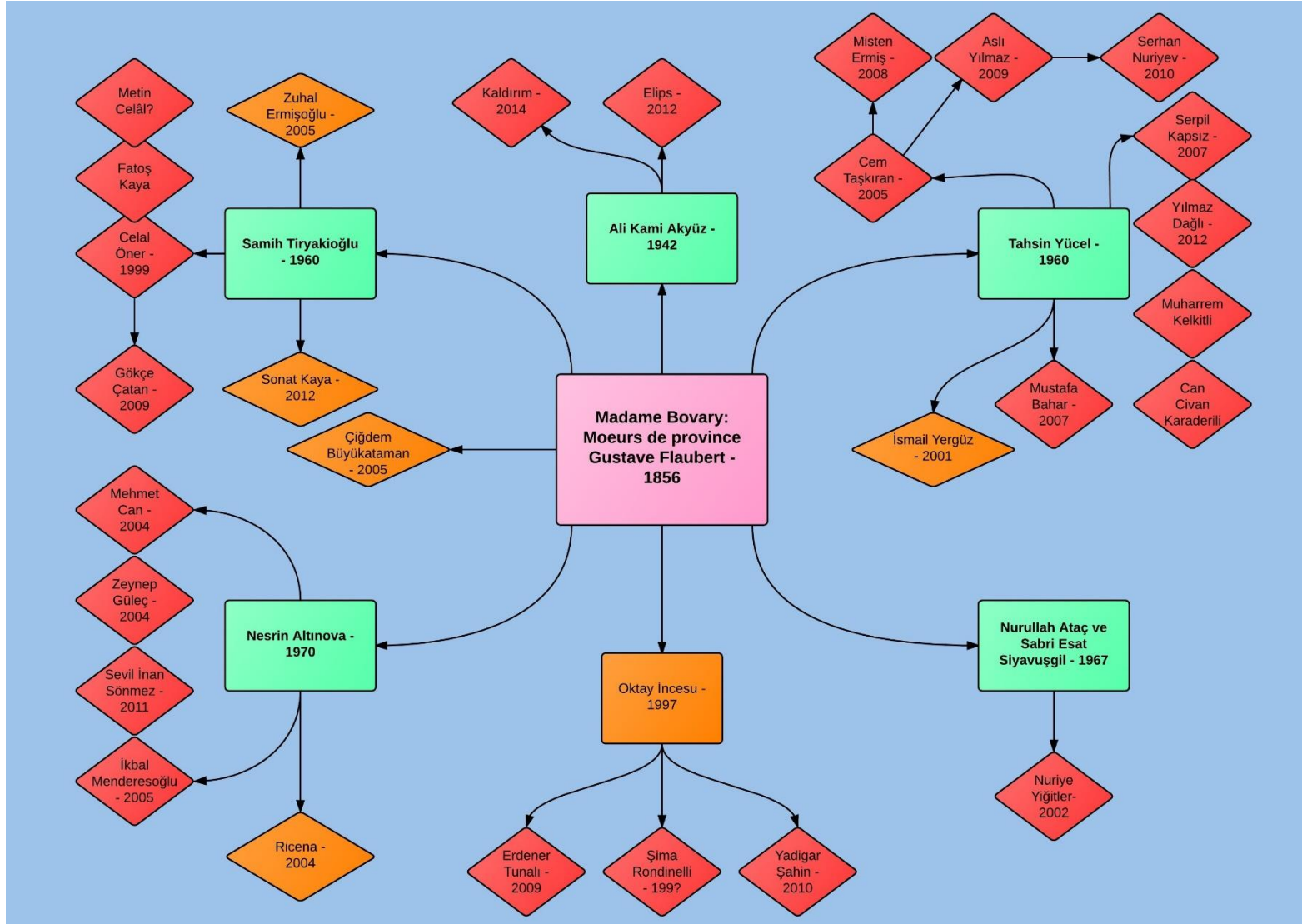
Tablo 13. *Madam Bovary* Yan Metin Analizi

Yan metin analizinde öne çıkan bir diğer konu da önsözlerdir. Çeviri piyasasında bilinen ve önemli çalışmalara imza atmış olan Ali Kami Akyüz, Tahsin Yücel, Nurullah Ataç, Sabri Esat Siyavuşgil, Samih Tiryakioğlu ve Nesrin Altınova *Madam Bovary* eserini Türkçeye aktarmış ve Tahsin Yücel, Nurullah Ataç, Sabri Esat Siyavuşgil hariç hiçbiri çevirileri hakkında önsöz yazmamıştır. Ali Kami Akyüz çevirisindeki önsözü İbrahim Hilmi Çığıracı yazmıştır ve oldukça ayrıntılı bir önsözdür. Samih Tiryakioğlu çevirisinde yer alan önsöz eserin İngilizce çevirmeni olan Geoffrey Wall'a aittir ve İngilizceden Türkçeye Kaya Genç tarafından aktarılmıştır. Önsözlerin içeriğine bakıldığında, Tahsin Yücel'in 1992 yılında Görsel Yayınlarından çıkan çevirisinde ve Can Yayınlarından çıkan çevirilerinde yer alan önsözde daha çok roman ve yazardan bahsedildiğini, çeviriye ya da yeniden çeviriye dair bir tartışmanın yer anlamadığını görürüz. Nurullah Ataç / Sabri Esat Siyavuşgil çevirisinde yer alan önsöz her iki çevirmenin ayrı ayrı önsözlerinden oluşmaktadır ve yeniden çeviri konusuna değinmemektedir.

Pan Yayınlarından çıkan Cem Taşkiran çevirisinde yer alan önsöz tamamen roman karakterleriyle ilgilidir ve imzasızdır. Bordo-Siyah Yayınlarından çıkan Sonat Kaya çevirisinde yer alan önsöz yayınevi editörü Veysel Atayman tarafından kaleme alınmış ve yeniden çeviri konusuna değinmemiştir. Editörlüğünü yaptığı çevirinin önceki çevirilerden farkını ya da hangi motivasyonlarla yayınlandığına dair de herhangi bir şey yazmamıştır. Karaca Yayınlarından çıkan Can Civan Karaderili çevirisinin önsözünde romanın genel yapısı, Flaubert'in yazma stili gibi konulardan bahsedilmektedir. Bu önsöz Karınca Yayınlarından çıkan Nejla Polat çevirisinin önsözüyle birebir aynıdır. Buradaki bilgiler de Samih Tiryakioğlu çevirisinde yer alan önsözden uyarlanarak oluşturulmuştur.

Fiyat analizlerinde herhangi bir örüntü ortaya çıkmamakla beraber çoğu intihal eserin çok ucuz fiyatlara satıldığı görülmektedir. İntihal unsuru içeren bazı çevirilerin (Bordo Siyah, Elips Kitap gibi) fiyat olarak özgün sayılan eserlere çok yakın hatta bazen onlardan da pahalı olduğu gözlemlenmektedir. Bir başka dikkat çeken nokta da bu eserlerin bazılarının elektronik kitap olarak sunulmasıdır. Sonsuz Kitap tarafından isimsiz olarak listelenen çeviri, D&R sitesinde çevrimiçi olarak Nisan 2015'te 2.90 TL karşılığında e-kitap olarak satın alınmış ve aslında kitabın Erdener Tunalı adında biri tarafından Türkçeye çevrildiği bilgisi görülmüştür. Bu şekilde elde edilen kitapların taranma yöntemiyle yeni intihal çeviriler oluşturma amacıyla kullanılabileceği yukarıda belirtilen yazım yanlışlarının (tarayıcı ve optik karakter tanıma sonucu oluştuğundan şüphe duyulan) da gösterdiği gibi kuvvetle muhtemeldir.

Sonuç olarak, *Madam Bovary* çevirilerinin Şekil 13'te de görsel olarak sunulan Türkçe macerasına bakıldığında birçok çevirinin intihal çeviri olduğunu (kırmızı renk) ve yine birçoğunun özgünlükten uzak olduğunu (turuncu renk) görmekteyiz. Özgün olarak görülebilecek çevirilerse eserin ilk beş çevirisidir (yeşil renk).

Şekil 13. *Madam Bovary* Çevirileri Şeması

4.3. Savaş ve Barış

Tolstoy Türkçeye çok erken zamanlardan başlayarak çevrilmiş bir yazardır. Eserleri çok gecikmeden ve çok farklı örneklerle dilimize kazandırılmıştır. Fakat Rusça çevirmenlerinin az olması, eserlerinin büyük ölçüde ara dillerden çevrilmesine, bunların da birçok örnekte kısaltılmış olmasına yol açmıştır.

İntihal araştırmaları açısından bu durum özel bir güçlük yaratıyor ve bütün bir Tolstoy külliyyatında gerçek ile sahteyi birbirinden ayırt etmeyi güçleştiriyor. Burada önce genel bir Tolstoy çeviri tarihçesini ve özel bir *Savaş ve Barış* çeviri tarihçesini ele alacağız. Buradan hareketle çevirileri gerçek ve intihal olarak ayırma imkânı bulacağız.

4.3.1 Tolstoy Çevirilerinin Gruplandırılması

4.3.1.1 Birinci grup: İlk çevirmenler

Rus edebiyatından çeviriler söz konusu olduğunda, bu çevirilerin genel olarak gecikmeli ve dolayimli bir şekilde geldiği söylenebilir. Türk kültürü bu edebiyatın başlıca yazarlarından olan Tolstoy'la da tesadüfi ve erken ama yetersiz bir ilişkiye girdi. Ahmet Midhat'ın 1889 yılında Stockholm'deki 8. Uluslararası Oryantalistler Kongresi'nde tanıştığı ve onun davetiyle Kazan'dan İstanbul'a gelen Rus oryantalist Olga Sergejevna Lebedeva oldu Türkçenin ilk Tolstoy çevirmeni. Lebedeva, Gülnar Hanım takma adıyla, önce 12 Şubat 1891 günü Tercüman-ı Hakikat gazetesinde *Rus Edebiyatı ve Avrupa Yâhut Edip Tolstoy'dan Bir Mülâhaza* başlıklı tefrikasını; ardından Mayıs ayında "İlyas Yâhut Hakikat-i Gına" adıyla ilk öykü çevirisini yayınladı. Birkaç ay sonra Şubat 1892'de *Familya Saadeti* çevirisini yayınladı. Lebedeva'nın bu dönemde yaptığı Tolstoy çevirileri, 1943 yılına kadar Rusçadan yapılan yegâne Tolstoy çevirileri olarak kaldı. Aynı şekilde, 1895 yılında yayınladığı "Rus Edebiyatı" kitapçığında da ilk kez *Savaş ve Barış* ve *Anna Karenina*, özet olarak okurlara tanıtıldı; böylece Türk okurları Rus edebiyatının ve özel olarak Tolstoy'un eserlerinin Avrupa'da ilgi görmekte olduğunu öğrenmiş oldu.

Bu süreçte büyük bir gecikme olduğu öne sürülemez belki, çünkü Tolstoy'un ilk İngilizce çevirisi de 1878 tarihli Kazaklar çevirisidir ve dönemin ABD Moskova elçisi Eugene Schuyler tarafından yapılmıştır. *Savaş ve Barış*'sa Rusça aslından değil 1879 tarihli Fransızca çeviriden, 1886 yılında çevrilmiştir. *Anna Karenina*'nın ilk İngilizce çevirisi de aynı yıl Nathan Haskell Dole tarafından yapılır. Fakat burada Rus edebiyatından çeviriler tipolojisinin başlıca özelliklerinden biri belirgindir: Bu çevirilerin büyük kısmı, uzun yıllar boyunca göçmenler tarafından yapılacaktır. Lebedeva'dan sonra doğrudan Rusçadan çeviri yapan ilk çevirmen kuşaklarından Nihal Yalaza Taluy, Hasan Ali Ediz, Erol Güneş gibi bir dizi isim Kafkas ya da Balkan göçmeni

olacaktır. Bu durum ancak 1936 yılında kürsü olarak açılan, ama asıl 1946-47 yıllarında bölüm olan Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı bölümünün çalışmalarıyla değişecektir.

4.3.1.2 İkinci grup: Ara dillerden çevirenler

1907 yılında *Diriliş*'in, 1908 yılında *Kreutzer Sonata* ve *Aile Saadeti*'nin, 1910 yılında *Anna Karenina*'nın çevrilmesiyle birlikte 1990'ların ortalarına dek sürecek olan Fransızcadan çeviriler dönemi başlar. İlk İngilizceden çeviri 1934 yılındaki *İnsan Nasıl Yaşar?* çevirisidir; daha sonra 1969 yılında *Diriliş*'in, 1971 yılında *Kreutzer Sonatı*'nın İngilizceden çevrildiği görülür, ama asıl yoğunlaşma 1980'lerin ortalarından sonra başlar, günümüze kadar uzanır. Bu ara dillerden çevirilerin ilk döneminde ağırlıklı olarak kısaltılmış metinler görülür; bunun bir nedeni ara dil çevirilerinin kendi özelliğidir, sözgelimi Fransızcadaki çevirilerin genellikle kısaltılmış ve serbest çeviri olması söz konusudur; diğer bir nedeni de yayın dünyasının yetersiz koşullarıdır. Bunun en ilginç ifadelerinden biri, *Savaş ve Barış*'ı çok aşırı kısaltılmış bir şekilde Fransızcadan çeviriyle yayınlayan İbrahim Hilmi yayınevinin kitapta yer verdiği önsözde kitabı bir gün eksiksiz olarak yayınlamak koşullarına ulaşmayı umduğunu dile getirmesidir.

4.3.1.3 Üçüncü grup: Devlet destekli çeviriler

1943-1949 arasında Maarif Bakanlığı tarafından yayınlanan ve Rusçadan yapılmış dört çeviri özel bir grup oluşturmaktadır. Bunlar 90'lı yılların ortalarına dek hep Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır. 1943 tarihli *Savaş ve Barış*, 1945 tarihli *Çocukluk* ve *İvan İliç'in Ölümü*, 1949 tarihli *Diriliş* daha sonraki çeviriler için ilk ya da ilk tam çeviriler olarak model oluşturmuştur.

4.3.1.4 Dördüncü grup: Yeniden çeviriler

Tolstoy külliyyatında yeniden çeviriler önemli bir yer tutar. Örneğin *Anna Karenina* 1949 yılında Fransızcadan çevrildikten sonra 1954'te Rusçadan 1959 yılında yeniden Fransızcadan 1969 yılında yeniden Rusçadan çevrilmiştir. 1970 yılında iki Fransızcadan çevirisi çıkmış, 1973'te yeni bir Rusçadan çeviriden sonra 4 kez Fransızcadan yeniden çevrilmiş, 2007 ve 2011 yıllarında Rusçadan iki yeniden çevirisi daha yayınlanmıştır. *Diriliş* ve *İvan İlyiç'in Ölümü*'nde de benzer bir yoğunluk söz konusudur. Ayrıca eski Türkçe çevirilerin eski alfabeden günümüz alfabesine aktarılmasını da bu çerçevede ele alabiliriz. 1999 yılında *Aile Saadeti*'nin eski Türkçeden günümüz Türkçesine aktarımı bunun bir örneğidir.

4.3.1.5 Beşinci grup: Anonim ya da sözde çeviriler

1990'lı yıllardan itibaren ortaya genel olarak anonim diyebileceğimiz, bir kısmı isim taşımayan bir kısmı da çevirmen olarak varlığı ortaya konamayan isimlerin imzasını taşıyan yayınları ortaya çıkmıştır. Bunlar genellikle eski bir çevirinin alınıp üzerinde oynamalar yapılması yoluyla elde edilir, okur tarafından orijinal bir çeviri ya da orijinal bir yeniden çeviri (hatta ilk çeviri) sanılabilir. Bunları çeşitli yöntemlerle inceleyip gerçekliklerini sınamak gerekir.

Sonuçta, 1891'den bugüne yüz yirmi dört yılını dolduran Türkçe Tolstoy çevirileri tarihinde, iç içe geçmiş bir dizi grupla karşı karşıyayız. Tipolojik olarak bu çeviriler böyle gruplanırken, aynı zamanda amaçları sebebiyle de farklı farklı gruplandırılabilirler; örneğin *Kreutzer Sonata* ya da *İnsan Ne İçin Yaşar?*'in ideolojik amaçlarla yapılan çevirileri özel bir grup oluştururlar; sıkça çevrilen *Kazaklar ve Hacı Murad* da kültürel amaçlı bir ayrı grup oluşturabilirler.

1891-2013 arasında yayınlanmış kitaplara bakılınca, Tolstoy'un 13 kitabının çok yoğun bir şekilde, tekrar tekrar yayınlandığı görülüyor (Bkz. EK 9). Bu grupların toplamında (anonim olarak belirtilen) sözde çeviriler, intihaller toplam 128 olarak görünmektedir ve bunların neredeyse tamamı 1990'lı yıllardan günümüze uzanmaktadır. Çoğu örnekte, çeviriyi anonimleştirme işini yapan intihalcinin yayının maliyetini düşürerek daha çok okura ulaşma çabasını savunduğu gözlenmiştir.

Olağan, kriz içinde olmayan bir kültürde, çevirilerin birbiriyle tutarlı olarak birbirini izlemesi, birbirleriyle belli bir bağ içinde olmaları beklenir; örneğin, belli bir anda eski bir çevirinin yeni baskısıyla ilk çeviriden o ana dek, birbirlerine referansla yapılmış makul sayıdaki çevirinin piyasada olması ve bunların temel, kendilerini açıklayıcı sebepleri olması beklenir. Bu sadece okurun ya da çevirmenin zihninde değil, kitapçada da böyle olmalıdır. Oysa bugünkü kültürde keyfi olarak yirmi kadar *Anna Karenina* çevirisi yan yana kitapçı rafında ya da internet sitesinde durabiliyor ve bunlar arasında ilişki kurmak, gerçeğiyle sahtesini ayırt etmek okura bırakılıyor. Bir *Anna Karenina* çevirmeniyse garip bir mücadeleyle karşı karşıya kalıyor; bir yandan kendi çevirisini diğerlerinden ayırt edici özelliklerle donatmak, diğer yandan benzerlerinin dışında sahteleriyle de özel olarak rahat rekabet edebilmesini sağlamak ve elbette, kendi çevirisinin anonimleştirilmemesine dikkat etmek.

4.3.2 Savaş ve Barış Örneği

Türkçedeki bütün *Savaş ve Barış* çevirilerini incelediğimiz zaman, söylenebilecek birinci temel şey eserin Türkçeye Rusçadan ve tam olarak iki kez çevrildiğidir: 1943 yılında Zeki Baştımar (ve kısmen Nâzım Hikmet) ve 1968 yılında Leyla Soykut tarafından.

Bunun dışında 1938, 1958, 1963, 1964, 1974 tarihlerinde Fransızca, kısaltılmış metinlerden çeviriler yapılmıştır. Bu kısaltılmış metinlerin kaynağı, orijinalleri çevirilerde açıklanmamıştır;

dolayısıyla bu ayrı bir araştırmayı gerektirmektedir. Fakat intihal örneklerinde yoğunluk bunlarda olduğu için, araştırmamızın merkezinde onlar yer almaktadır. Türkçedeki *Savaş ve Barış* intihal çevirilerinin büyük kısmı kısaltılmış ve Fransızca metinlerden yapılmıştır.

Profesyonel edebiyat çevirmenini saptamanın bazı ölçütleri vardır. Bunlar arasında bir dili bilmesi ve o dilden birden fazla çeviri yapmış olması da yer alır. Tek bir çeviri sahibi olması durumunda da iki temel ölçüt öne çıkar: Edebiyat tarihinde belli bir yere, bir bilinirliğe sahip olması, yani yaşamöyküsü ve çeviri metnin özgün bir metin olması, başka metinlerle yüksek oranda örtüşmemesi. *Savaş ve Barış* çevirilerini bu çerçevede ele aldığımızda çevirmen ismi ve kimliği edebiyat tarihinde bir yere oturtulabilen çeviriler Tablo 14'te sunulmuştur.

Yıl	Kaynak Dil / Çevirmen		
	Rusça	Fransızca	İngilizce
1938		Ali Kâmi Akyüz	
1943	Zeki Başımar		
1958		Vahdet Gültekin - Samih Tiryakioğlu	
1963			Nurten Dinçer
1964		Mine Kabağaça	
1968	Leyla Soykut		
1974		Ela Güntekin	
1984		<i>Attila Tokatlı</i>	
1996			<i>Mete Ergin</i>
1999		<i>Muammer Tuncer</i>	

Tablo 14. *Savaş ve Barış* Çevirileri

Bunun dışında kısaltılmamış, tam olarak görünen, bu şekilde satışa sunulan metinleri ayırmakta da yarar vardır (Bkz. Tablo 15)

Yıl	Çevirmen
1943	Zeki Başımar
1968	Leyla Soykut
1984	Attila Tokatlı
1996	Mete Ergin
1998	Metin İlkin
1999	Muammer Tuncer
2001	Celal Öner
2004	Selahattin Karaduman
2004	Birgöl Oğuz
2004	Kubilay Çavaş

Tablo 15. *Savaş ve Barış* Tam Metin Çevirileri

Burada yer alan Attila Tokatlı metni ile (daha sonra yine aynı yayınevi tarafından yayınlanan) Metin İlkin ve Celal Öner metinleri örtüşmektedir. Celal Öner'in takma isim olduğu, farklı dillerden yapılmış görünen, tek bir yayınevinden yayınlanmış yüze yakın çeviride imzasının yer aldığı saptanmıştır.

Selahattin Karaduman'ın ve Birgöl Oğuz'un başka kitap çevirileri saptanmamıştır. Birgöl Oğuz'un metni *Savaş ve Barış*'in özgün metniyle değil Fransızcadan yapılmış kısaltılmış çeviriyle, Mine Kabağağaç metniyle örtüşmektedir.

Kubilay Çavaş metni birebir olarak Zeki Başımar metniyle örtüşmektedir.

Bu noktada 1943 (Başımar), 1968 (Soykut), 1996 (Ergin), 2001 (Öner), 2004 (Karaduman) metinlerinden birer örnek kısmı *CopyCatch Investigator* analizinden geçirsek, anlamlı bir tabloyla karşılaşırız. 2001 ve 2004 metinlerinin birbirleriyle % 80'den fazla örtüştüğü, 2001 ve 2004 metinlerinin 1943 metniyle % 75'ten fazla örtüştüğü görülür. Bu da bize metinlerin kaynağını işaret eder. 1968 ve 1996 metinlerinin düşük benzerlik oranları onlardan çok yararlanılmadığını gösterir (Tablo 16).

Diğer yandan, 1996-2013 arasında 30'un üstünde farklı imzayla kısaltılmış *Savaş ve Barış* yayınlandığı görülmektedir. Profesyonel çevirmen kimliği sergilemeyen bu imzalara ait kitapların genel olarak 1958, 1963 ve 1964 metinlerini kullandığı gözlenmektedir (Tablo 17).

	Zeki Baştımar-Nazım Hikmet Ran - Can yayınları (Maarif Baskısı)-1943	Leyla Soykut – İletişim – 1968 - Cem Yayınları	Mete Ergin - Engin Yayıncılık - 1996	Celal Öner - Oda Yayınları - 2001	Selahattin Karaduman - Karınca Yayınları - 2004
Zeki Baştımar-Nazım Hikmet Ran - Can yayınları (Maarif Baskısı) - 1943	N/A	%37	%22	%79	%78
Leyla Soykut - İletişim – 1969 - Cem Yayınları	%35	N/A	%28	%32	%35
Mete Ergin - Engin Yayıncılık - 1996	%16	%24	N/A	515	%17
Celal Öner - Oda Yayınları - 2001	%79	%36	%21	N/A	%85
Selahattin Karaduman - Karınca Yayınları - 2004	%77	%35	%24	%84	N/A

Tablo 16. *Savaş ve Barış* Çeviri Benzerlik Oranları (Birinci Kitap, 1. Bölüm, 10. Kısım)

Kaynak Dil	Özgün Çeviri	İntihal Özelliği Gösteren Metin	İntihal Özelliği Gösteren Metni Yayınlayan Yayınevi (ilk basım)
Rusça	Zeki Baştımar (1943)	2004. Kubilay Çavaş 2004. Akın B. Yeni	Aslı Klas
	Leyla Soykut (1967)		
İngilizce	Nurten Dinçer (1963)	2006. Recep Kurt	Alkım
Fransızca	Ali Kâmi Akyüz (1938)		
	Vahdet Gültekin-Samih Tiryakioğlu (1954)	2000. Sevil İnan Sönmez 2001. Tolga Alp 2003. Sezen Diler 2004. Nurettin Bahar 2004. Haz. Ali Kemal 2004. Serhan Nuriyev 2004. Haz. Aslı Yılmaz 2006. İkbâl Menderesoğlu 2006. Mehmet Çalışkan 2006. M. Ali İplikçioğlu 2006. Haz. Sara Gürbüz Özeren 2007. Haz. Cafer Şimşek 2008. Haz. Naim Başkaya 2008. Misten Ermiş 2008. Ayhan Aktar 2009. Erdener Tunalı 2009. Natela Kladze 2009. Fatoş Toprak 2011. Leyla Şener 2011. Özlem Önal 2011. Ferit Çelgin 2011. Haz. Yeşim Ada 2011. Aysu Çapar 2012. Haz. Serhan Ateşol 2013. Selçuk Taykutgöl 2013. Can Civan Karaderili 2013. Haz. Mustafa Kahraman	Akvaryum Mavi Yelken Sentez İskele Parıltı Karanfil Kent Cümle Amfora Kare Damla Kitap Zamanı Zambak Martı Güven Sonsuz Kitap Kaknüs Athena Akçağ İhlamur Anonim Yayıncılık Beyaz Balina Dionis Bookcase Gonca Karaca Gönül

Kaynak Dil	Özgün Çeviri	İntihal Özelliği Gösteren Metin	İntihal Özelliği Gösteren Metni Yayınlayan Yayınevi (ilk basım)
	Mine Kabaağaç (1964)	1996. Şakir Eldemir 2002. Baha Avşar 2004. Birgül Oğuz	Morpa, Turkuvaz/Sabah (2009) Antik Bordo&Siyah
	Ela Güntekin (1974)		
	Attila Tokatlı (1984)	1998. Metin İlkin 2001. Celal Öner	Oda Oda
	Muammer Tuncer (1999)		

Tablo 17. Savaş ve Barış Çevirileri Tam Listesi

Bu metinlerin büyük kısmı kaynaklarıyla birebir örtüşme sergilemektedir. Bir kısmıysa kısmi değişiklikler sergiler. Bu kısmi değişiklikler çoğu kez girişte gözlenir, sonra giderek seyrekleşir. Çeviri özelliği göstermedikleri ölçüde onları çevirmen ismiyle değil, yayınevi ismiyle anmak daha yararlı olur.

Bazı örnekler üzerinde duralım. Örneğin *Savaş ve Barış*'in Akçağ Yayınevi tarafından yayınlanan metniyle (2005) Antik Batı tarafından yayınlanan metnini (2007) orijinal metinle karşılaştıralım. Her iki metin de kısaltılmış metindir. Baha Avşar imzalı Antik Batı metninin 1964 metniyle 1958 metninin kısmi birleştirilmesinden oluşturulduğu; Leyla Şener imzalı Akçağ metnininse 1964 metninden sadeleştirildiği gözlenmektedir.

Antik Batı'da, özgün metinde olmayan, kısaltılmış Fransızca metinlere konan, özet niteliğindeki ilk paragraf 1958 çevirisinden alınarak eklenmiştir. Geri kalan kısım 1964 metninden birebir alıntıdır. Bunun çok basit bir örneği, 3. paragraftaki "İmparatoriçe Myodorovna" ifadesidir. Özgür metinde "Mariya Fyodorovna" olan isim nasıl olduysa 1964 metninde yanlış yazılmış, "Myodorovna" şekline gelmiş ve bu yanlış 2007 metninde olduğu gibi tekrarlanmıştır.

2005 metniyse 1964 metninin sadeleştirilmesi ve kısaltılması olarak görünmektedir (Tablo 18). Burada "çeviri" metinleri orijinal metinle karşılaştıran bir editör, öncelikle eksik kısımları kolayca saptayacaktır. (Bunlar Rusça sütunda sarı olarak işaretlenmiştir.) Sıradan bir edebiyat okurunun fark etmesine imkân olmayan, ciddi bir eksiltmenin söz konusu olduğu açıkça görülüyor. (1) diye belirtilen yerde kadın kahramanın "grip" olduğu ve bu sözcüğün Fransızcadan dile nasıl girdiğiyle birlikte akşam daveti yer alırken; (2) diye belirtilen yerde, konuşmanın Fransızca konuşması üzerine bazı gözlemler yer almaktadır. Bu giriş kısmının tamlığı

eserin bütünü açısından ayrıca, özellikle önem taşımaktadır, çünkü Tolstoy burada konuşmaları o dönemde aristokratlar arasında gerçekten nasıl olduysa öyle, Fransızca vermeyi yeğlemiştir; fakat eserin bazı Rus yayıncı ve editörleri, burada yer verdiğimiz örnekteki gibi, bu konuşmaları Rusça aktarmayı tercih eder. Bu açıdan, *Savaş ve Barış*'in çevirisinde giriş kısmı genel olarak çevirinin stratejisini ve tutumunu yansıtan önemli bir kısımdır. Akçağ-Antik Kitap metinlerinde Rusça kaynak metin, edisyon belirtilmediği için bu karara dair değerlendirme yapmak mümkün değildir.

İki “çeviri” metnini birbiriyle kıyasladığımız zaman da benzerlikler dikkat çekicidir. Örneğin Antik Kitap'ın ikinci ve üçüncü cümlelerini Akçağ'ın ikinci cümlesiyle kıyaslayalım:

Akçağ – Leyla Şener	Antik Batı	Özgün Metin
<p>“Eh Prens, artık Cenova ve Lucca, Bonaparte ailesinin mülkünün bir parçası. Yemin ederim, bu Deccal'ın zalimliklerini hafifletecek şeyler söylerseniz, bundan böyle arkadaşım değilsiniz. Hoş geldiniz, nasılsınız bakalım? Oturun, sohbet edelim.”</p> <p>Bu sözleri 1805 senesinin Haziran ayında, İmparatoriçe Fyodorovna'nın nedimesi ve sarayın seçkin hanımlarından Anna Pavlovna Şerer o</p>	<p>Savaş Avrupa'da aralıklarla on üç yıl sürdükten sonra 1805'te sözde bir barış sağlandı. Avrupa kralları, Fransız devrimine karşı hemen silaha sarılmalarına rağmen Napolyon'a karşı çaresiz kaldılar. Rusya ve Avusturya savaştan çekildi ve Fransa'ya karşı, sadece denizlerde üstün olan İngiltere kaldı. Ancak Napolyon'un yayılma hırsı bitmek bilmediği için Avrupa devletleri savaşa tekrar girmeyi düşünmeye başlamıştı.</p> <p>“Eh Prens, artık Cenova ve Lucca, Bonaparte ailesinin mülkünün bir parçası. Hayır, size şimdiden söyleyeyim ki, bana savaşta olduğumuzu söylemezseniz ve Deccal'ın -yemin ederim ki onun böyle olduğuna inanıyorum- rezilliklerini ve zalimliklerini hafifletecek şeyler söylemeye kalkışacak olursanız, sizi bundan böyle tanımayacağım, artık arkadaşım ve söylediğiniz gibi sadık kölem değilsiniz. Nasılsınız, nasılsınız bakalım? Sizi korkuttuğumu görüyorum. Oturun da benimle konuşun.”</p> <p>Bu sözler, 1805 Haziranında, İmparatoriçe Myodoravna'nın pek güvenilen bir nedimesi ve sarayın seçkin bir hanımı olan Anna Pavlovna</p>	<p>“Ну что, князь, Генуя и Лукка стали не больше как поместья, поместья фамилии Буонапарте. Нет, я вам вперед говорю, если вы мне не скажете, что у нас война, если вы позволите себе защищать все гадости, все ужасы этого антихриста (право, я верю, что он антихрист), -- я вас больше не знаю, вы уже не друг мой, вы уже не мой верный раб, как вы говорите. Ну, здравствуйте, здравствуйте. Я вижу, что я вас пугаю, садитесь и рассказывайте.”</p> <p>Так говорила в июле 1805 года известная Анна Павловна Шерер, фрейлина и приближенная императрицы Марии</p>

<p>akşam verdiği davete ilk gelen yüksek rütbeli bir subay olan Prens Vasiliy'yi karşılarırken söylüyordu.</p> <p>Bu şekilde karşılanmak prensi şaşırtmamıştı; Anna Pavlovna'ya yaklaştı, elini öptü ve kanepeye oturdu.</p> <p>"Her şeyden önce, söyleyin bakalım nasılsınız sevgili arkadaşım?" diye sordu prens.</p>	<p>Scherer tarafından o akşam vermekte olduğu davete ilk gelen konuk Prens Vassily yi karşılarırken söylenmekteydi. Prens yüksek rütbeli bir subaydı.</p> <p>Prens: "Allahım! Ne müthiş bir patlayış!" diye yanıt verdi.</p> <p>Bu şekilde karşılanmak onu hiç şaşırtmamıştı. Anna Pavlovna'nın yanına gitti, güzel kokular sürülmüş, pırıl pırıl parlayan çıplak kafasını eğerek elini öptü ve kayıtsızca kanepeye oturdu.</p> <p>"Her şeyden önce, söyleyin bakalım nasılsınız sevgili arkadaşım?"</p>	<p>Федоровны, встречая важного и чиновного князя Василия, первым приехавшего на ее вечер. (1) Анна Павловна кашляла несколько дней, у нее был грипп, как она говорила (грипп был тогда новое слово, употреблявшееся только редкими), а потому она не дежурила и не выходила из дому. В записочках, разосланных утром с красным лакеем, было написано без различия во всех:</p> <p>"Если у вас, граф (или князь), нет в виду ничего лучшего и если перспектива вечера у бедной больной не слишком вас пугает, то я буду очень рада видеть вас нынче у себя между 7 и 10 часами.</p> <p>Анна Шерер".</p> <p>-- О, какое жестокое нападение! --</p> <p>отвечал, нисколько не смутясь такой встречей и слабо улыбаясь, вошедший князь с светлым выражением хитрого лица, в придворном шитом мундире, чулках, башмаках и звездах.</p> <p>(2) Он говорил на том изысканном французском языке, на котором не только говорили, но и думали наши деды, и с теми тихими покровительственными интонациями, которые свойственны состарившемуся в свете</p>
---	--	--

		<p>и при дворе значительному человеку. Он подошел к Анне Павловне, поцеловал ее руку, подставив ей свою надушенную и сияющую белизной даже между седыми волосами лысину, и покойно уселся на диване.</p> <p>-- Прежде всего скажите, как ваше здоровье, милый друг? Успокойте друга, -- сказал он, не изменяя голоса, и тоном, в котором из-за приличия и участия просвечивало равнодушие и даже насмешка.</p>
--	--	--

Tablo 18. Savaş ve Barış Çeviri Karşılaştırması Örneği 1

Antik Kitap: “Hayır, size şimdiden söyleyeyim ki, bana savaşta olduğumuzu söylemezseniz ve Deccal’ın *-yemin ederim ki onun böyle olduğuna inanıyorum-* rezilliklerini ve zalimliklerini hafifletecek şeyler söylemeye kalkışacak olursanız, sizi bundan böyle tanımayacağım, artık arkadaşım ve söylediğiniz gibi sadık kölem değilsiniz.”

Akçağ: “*Yemin ederim*, bu Deccal’ın zalimliklerini hafifletecek şeyler söylerseniz, bundan böyle arkadaşım değilsiniz.”

Orijinal: “Нет, я вам вперед говорю, если вы мне не скажете, что у нас война, если вы позволите себе защищать все гадости, все ужасы этого антихриста (*право*, я верю, что он антихрист), -- я вас больше не знаю, вы уже не друг мой, вы уже не мой верный раб, как вы говорите.”

Orijinal metinde “yemin ederim” ifadesine karşılık “*право*” sözcüğü kullanılmıştır, bu çeviri birebir çeviriye değil çevirmenin üslubuna bağlı tercih ağırlıklı bir çeviridir. Antik Kitap metninde iki çizgi arasında yer alan ifade Rusça metinde parantez içinde yer alan ifadeyi birebir karşılamaktadır. Bu çerçevede Antik Kitap ile Akçağ metinlerini kıyaslamak, Akçağ metninin ilkinin kısaltması olduğu izlenimi uyandırır. Oysa metinler farklı çevirmen ismi taşımaktadır.

Fakat bu arada Antik Kitap metninin girişinde yer alan, orijinal metinde bulunmayan özet niteliğindeki metnin kaynağı belirsizdir.

Tablo 19’da üç metin farklı stratejilerle yayınlanmıştır; İletişim ve Can, orijinaldeki gibi konuşmayı Fransızca verip altta (orijinalde de Rusça olarak verilen) çevirisine yer verirken, Oda metninde sadece Türkçe yer almıştır. İletişim ve Can metinleri bu halleriyle kıyaslandığında bile farklı görünmektedir, buna karşılık Oda ile Can arasında bir yakınlık gözlenir (Tablo 20); ve bu yakınlık ikisinin Türkçe metinlerini yan yana koyduğumuzda daha da belirgin şekilde görünür hale gelir. Burada, tümce ve deyiş düzeyindeki örtüşmelerin yanı sıra, en ilginç örtüşmelerden biri de “7 et 10 heures” ifadesinin her ikisinde de “saat 19 ve 22” olarak aktarılmasıdır. Özellikle son cümlelerde üslup, sözdizimi fazlasıyla örtüşmektedir.

Oda	İletişim	Can
<p>“Evet, prens, Cenova ve Lucques, Bonapart ailesinin yurtluğudur artık. Hayır, size önceden söyleyeyim ki, eğer savaşa girdiğimizi bana söylemez ve eğer bu Deccal'ın (doğrusu onun Deccal olduğuna inanıyorum.) bütün alçaklıklarını, bütün acımasızlıklarını örtmeye kalkarsanız bundan böyle sizi tanımıyorum, artık benim dostum, sizin deyiminizle benim sadık kulum değilsiniz. Neyse, günaydın, oturunuz, anlatınız. Görüyorum ki sizi ürküttüm.”</p> <p>İmparatoriçe Mariya Feodorovna'nın sırdaşı ve yakını ünlü Anna Pavlovna Şerer 1805 yılı temmuzunda suaresine ilk gelen makamı da, rütbesi de yüksek Prens Vasili'yi bu sözlerle karşılıyordu. Anna Pavlovna birkaç gündür öksürüyordu. Kendi deyişiyile grip olmuştu (o zamanlar grip seyrek kullanılan bir sözdü). Sabahleyin kırmızı giysili uşakla ona buna gönderilen notların hepsinde şunlar yazılıydı:</p> <p>“Sayın kont. Eğer önemli bir işiniz yoksa ve zavallı bir hastanın yanında bir akşam geçirmek düşüncesinden çok ürkümüyorsanız saat 19 ile 22 arasında sizi evimizde görmekle çok mutlu olacağım.”</p> <p>Anna Şerer.</p> <p>Sırmalı saray üniforması, çoraplar, ayakkabılar giymiş, göğsü madalyalarla dolu, yayvan yüzünde neşeyle içeri giren prens böyle karşılanmaktan hiç de şaşkınlığa uğramaksızın yanıt verdi:</p> <p>«Aman Tanrım, bu ne şiddet!»</p>	<p>Eh bien, mon prince, Genes et Lucques ne sont plus que des apanages, des kasaba de la famille Bonaparte. Non, je vous previens, que si vous ne me dites pas que nous avons la guerre, si vous vous permettez encore de pallier toutes les infamies, toutes les atrocites de cet Antechrist (ma parole, j'y crois) je ne vous connais plus, vous n'etes plus mon ami, vous n'etes plus sadık kölem, comme vous dites. Her neyse, hoş geldiniz! Je vois que je vous fais peur, şöyle oturun ve anlatın bakalım.”</p> <p>İmparatoriçe Mariya Fiyodorovna'nın yakını ve nedimesi, meşhur Anna Pavlovna Şerer, 1805 yılı Temmuz ayında, evindeki bir davete herkesten önce gelmiş olan rütbe sahibi Prens Vasili'yi karşılariken işte böyle diyordu. Anna Pavlovna birkaç gündür öksürüyordu. Söylediğine göre gribe yakalanmıştı (grip o vakitler henüz pek az kişinin kullandığı, yeni bir sözcüktü). O sabah kırmızı elbise giymiş bir uşakla davetlilere gönderilen küçük kartlara hep aynı Fransızca cümleler yazılmıştı:</p> <p>“Si vous n'avez rien de mieux faire, monsieur le comte (ya da mon prince), et si la perspective de passer la soiree chez une pauvre malade ne vous effraye pas tropje semi charmee de vous voir chez moi entre 7 et 10 heures. Annette Seherer”</p> <p>İçeriye giren Prens bu davete hiç şaşırılmamıştı: “Dieu, quelle virulente sortie,” diye karşılık verdi.</p>	<p>“Eh bien, mon prince, que vous disais-je? Genes et Lucgues ne sont plus que des apanages, de lafamille Bonaparte. Non, je vous previens, que si vous ne me dites pas que nous avons la guerre, si vous vous permettez encore de pallier toutes les infamies, toutes les atrocites de ret Antechrist (ma parole, j'y crois) - je ne vous connais plus, vous n'etes plus mon ami, vous n'etes plus sadık kulum, comme vous dites. Neyse, günaydın, oturun, anlatın. Je vois que je vous fais peur.”</p> <p>İmparatoriçe Mariya Fedorovna'nın nedimesi ve yakını ünlü Anna Pavlovna Şerer, 1805 Temmuzunda akşam davetine ilk gelen, konumu da, rütbesi de yüksek Prens Vasili'yi bu sözlerle karşılıyordu. Birkaç gündür öksürüyordu Anna Pavlovna, kendi deyişiyile “grip” olmuştu (o zamanlar “grip” az kullanılan bir sözcüktü). Sabahleyin kırmızı elbiseli bir uşakla sağa sola gönderilen davetiyelerin ayraksız hepsinde şunlar yazılıydı:</p> <p>“Si vous n'avez nen de mieux de faire, Monsieur le Comte (ya da Mon Prince), et si la perspective de passer la soiree chez une pauvre malade ne vous effraye pas trop, je serai charmee de vous voir chez moi entre 7 et 10 heures. Annette Scherer”</p> <p>Sırmalı saray üniforması, çoraplar, ışıl ışıl ayakkabılar giymiş, göğsü madalyalarla dolu, ablak yüzünde neşeyle içeri giren Prens böylesi karşılanmaya hiç de şaşırılmadan yanıt verdi:</p>

<p>Büyükbabalarımızın konuştuğu, dahası düşündüğü temiz Fransızca'yla ve kibarlar dünyasında saçlarını ağartanların, sarayda makam sahibi olanların yavaş sesiyle, bir koruyucu tavrıyla konuşuyordu. Anna Pavlovna'ya yaklaştı, elini dudaklarına götürdü, parlayan güzel kokulu çıplak başını önünde eğerek yavaşça kanepeye oturdu.</p> <p>Sesini değiştirmeksizin, kibarlık ve sevecenliğinden kayıtsızlık, dahası alay sızan bir havayla dedi ki:</p> <p>«Önce, nasılsınız, onu söyleyiniz, aziz dostum? Merakımı gideriniz.»</p>	<p>Sırtında saraya gittiği zaman giydiği, özel olarak diktirilmiş bir üniforma, ayağında çoraplarla iskarpinler, göğsünde madalyalar, yayvan yüzünde de neşe vardı.</p> <p>Dedelerimizin yalnız konuşmak için değil, düşünmek için de kullandıkları o güzel Fransızca'yı rahatlıkla konuşuyor, sesini yavaşlatıyor, her sözüne ömrünü yüksek sosyete, sarayda geçirmiş insanlara özgü, babacan bir ifade veriyordu. Anna Pavlovna'ya yaklaştı, güzel koku sürdüğü saçsız başını onun tam önünde eğerek elini öptü, sonra acele etmeden gidip divana oturdu.</p> <p>Sesini değiştirmeden, yalnız nezaket göstermiş olmak için, ama aslında kayıtsız, aynı zamanda da hafifçe alay ediyormuş gibi bir tavrıyla:</p> <p>- Avant tout dites-moi comment vous allez, chere amie,” dedi. Önce bu konudaki endişelerimi giderin.</p>	<p>“Dieu, quelle virulente sortie!”</p> <p>Büyükbabalarımızın konuştuğu, hatta düşündüğü temiz Fransızca'yla, centilmenlik peşinde saç ağartanların, sarayda yüksek konumlar elde edenlerin sakin sesiyle, bir koruyucu edasıyla konuşuyordu. Anna Pavlovna'ya yaklaştı, elini onun dudaklarına götürdü, parlayan, güzel kokulu çıplak başını önünde eğerek yavaşça kanepeye oturdu.</p> <p>Sesini değiştirmeden, nezaketinden, sempatisinden kayıtsızlık, hatta alay sızan bir tavrıyla dedi ki:</p> <p>“İlk önce nasılsınız, onu söyleyin, sevgili dostum?”</p>
--	---	---

Tablo 19. Savaş ve Barış - Oda / İletişim / Can Karşılaşması

Oda	Can
<p>“Evet, prens, Cenova ve Lucques, Bonapart ailesinin yurtluğudur artık. Hayır, size önceden söyleyeyim ki, eğer savaşa girdiğimizi bana söylemez ve eğer bu Deccal'ın (doğrusu onun Deccal olduğuna inanıyorum.) bütün alçaklıklarını, bütün acımasızlıklarını örtmeye kalkarsanız bundan böyle sizi tanımıyorum, artık benim dostum, sizin deyiminizle benim sadık kulum değilsiniz. Neyse, günaydın, oturun uz, anlatın iz. Görüyorum ki sizi ürküttüm.”</p> <p>İmparatoriçe Mariya Feodorovna'nın sırdaşı ve yakını ünlü Anna Pavlovna Şerer 1805 yılı temmuzunda suaresine ilk gelen makamı da, rütbesi de yüksek Prens Vasili'yi bu sözlerle karşılıyordu. Anna Pavlovna birkaç gündür öksürüyordu. Kendi deyişle grip olmuştu (o zamanlar grip seyrek kullanılan bir sözdü). Sabahleyin kırmızı giysili uşakla ona buna gönderilen notların hepsinde şunlar yazılıydı:</p> <p>“Sayın kont. Eğer önemli bir işiniz yoksa ve zavallı bir hastanın yanında bir akşam geçirmek düşüncesinden çok ürkümüyorsanız saat 19 ile 22 arasında sizi evimizde görmekle çok mutlu olacağım.”</p> <p>Anna Şerer.”</p> <p>Sırmalı saray üniforması, çoraplar, ayakkabılar giymiş, göğsü madalyalarla dolu, yayvan yüzünde neşeyle içeri giren prens böyle karşılanmaktan hiç de şaşkınlığa uğramaksızın yanıt verdi:</p> <p>“Aman Tanrım, bu ne şiddet!”</p> <p>Büyükbabalarımızın konuştuğu, dahası düşündüğü temiz Fransızca'yla ve kibarlar dünyasında saçlarını ağartanların, sarayda makam sahibi olanların yavaş sesiyle, bir koruyucu tavrıyla konuşuyordu. Anna Pavlovna'ya yaklaştı, elini dudaklarına götürdü, parlayan güzel kokulu çıplak başını önünde eğerek yavaşça kanepeye oturdu.</p> <p>Sesini değiştirmeksizin, kibarlık ve sevecenliğinden kayıtsızlık, dahası alay sızan bir havayla dedi ki:</p> <p>“Önce, nasılsınız, onu söyleyiniz, aziz dostum? Merakımı gideriniz.”</p>	<p>“Evet, Prensim, ne diyordum? Cenova, Lucca, Bonaparte ailesinin yalnızca bir mülküdür artık. Hayır, hemen söyleyeyim, eğer savaşa girdiğimizi bana söylemez de bu deccalin (doğrusu onun bir deccal olduğuna inanıyorum) bütün alçaklıklarını, gaddarlıklarını örtmeye kalkarsanız sizi tanımam, artık benim dostum, kendi deyiminizle sadık kulum olamazsınız. Neyse, günaydın, oturun, anlatın. Sizi ürküttüm, görüyorum.</p> <p>İmparatoriçe Mariya Fedorovna'nın nedimesi ve yakını ünlü Anna Pavlovna Şerer, 1805 Temmuzunda akşam davetine ilk gelen, konumu da, rütbesi de yüksek Prens Vasili'yi bu sözlerle karşılıyordu. Birkaç gündür öksürüyordu Anna Pavlovna, kendi deyimle “grip” olmuştu (o zamanlar “grip” az kullanılan bir sözcüktü). Sabahleyin kırmızı elbiseli bir uşakla sağa sola gönderilen davetiyelerin ayrıksız hepsinde şunlar yazılıydı:</p> <p>“Daha önemli bir işiniz yoksa, Sayın Kont (yahut Prensim) ve zavallı bir hastanın yanında bir gece geçirmek düşüncesinden de ürkümüyorsanız, saat 19.00 ile 22.00 arasında sizi evimde görmekten mutluluk duyacağım. Anna Şerer”</p> <p>Sırmalı saray üniforması, çoraplar, ışıl ışıl ayakkabılar giymiş, göğsü madalyalarla dolu, ablak yüzünde neşeyle içeri giren Prens böylesi karşılanmaya hiç de şaşırmadan yanıt verdi:</p> <p>“Aman Tanrım, bu ne öfke!”</p> <p>Büyükbabalarımızın konuştuğu, hatta düşündüğü temiz Fransızca'yla, centilmenlik peşinde saç ağartanların, sarayda yüksek konumlar elde edenlerin sakin sesiyle, bir koruyucu edasıyla konuşuyordu. Anna Pavlovna'ya yaklaştı, elini onun dudaklarına götürdü, parlayan, güzel kokulu çıplak başını önünde eğerek yavaşça kanepeye oturdu.</p> <p>Sesini değiştirmeden, nezaketinden, sempatisinden kayıtsızlık, hatta alay sızan bir tavırla dedi ki:</p> <p>“İlk önce nasılsınız, onu söyleyin, sevgili dostum? Sakin olun.”</p>

Tablo 20. Savaş ve Barış - Oda / Can Karşılaştırması

4.3.3 Türkçede Savaş ve Barış'lar

Bu noktada dönüp Türkçedeki *Savaş ve Barış* metinleri tarihçesine bakmakta yarar var. Türkçeye ilk kez 1938 yılında eksik olarak çevrilen *Savaş ve Barış*'ın, 1943'teki tam ve Rusça aslından yapılmış Zeki Baştımar çevirisinden (Maarif Vekaleti) 2013 yılına dek 36 ayrı imzalı, ayrıca üç tane de imzasız olmak üzere toplam 39 çevirisinin ortaya çıkmış olduğu, bunların 44 ayrı yayınevi markasıyla yayınlandığı gözlenmektedir. Bunlar arasında orijinal metnin tamamı olan ve Rusçadan (sayfa miktarından anlaşıldığı üzere) yapılmış olduğu bilinen iki çeviri vardır (Zeki Baştımar ve Leyla Soykut). Ayrıca tam metin gibi görünen ve İngilizce ve Fransızcadan yapılmış üç çeviri vardır (Atilla Tokatlı, Mete Ergin, Muammer Tuncer). Kısaltılmış çevirilerden bir tanesinin İngilizceden çevrildiği (Nurten Dinçer), dört tanesinin Fransızcadan çevrildiği (Ali Kami Akyüz, Vahdet Gültekin, Ela Güntekin, Mine Kabaağaç), iki tanesininse çevirmeninin değil "Hazırlayan"ının bulunduğu da (Rüştü Aydoğan, Selçuk Taykutgöl) gözlenmektedir. Rusçadan, tam çeviriler dışındakilerin, isimleri bilinen çevirmenlere ait olanların dışında kalanlarının üretim koşulları daha ilk adımda şüphelidir. Bu üretim koşullarını edebiyatçı ve edebiyat bilimci Ali Haydar Aksal, *Savaş ve Barış* çevirisi konulu bir yazısında şöyle açıklıyor: "Ne var ki kültür hayatımıza giren bir başka kurtun, ben, doğrusu yeni farkına varıyorum. Gerçi bir süre önce Cemil Çiftçi, bir gün, bana, "Ali sana bir şey söyleyeceğim şaşarsın. Geçen gün bir yayınevi bana bir klâsik eseri hazırlamamı istediler. Nasıl olacak dedim. Çevrilmiş bir eseri yeniden düzenleyerek hazırlayacaksın. Ben yabancı bir dilden edebi bir eseri çevirecek kadar bilmem. Bana, önemli değildir, dediler." Cemil Ağabeyin bu anlattıklarını anımsayınca ne olup bittiğini şimdi daha iyi anlıyorum." (Korsandan Beter, Milli Gazete, 4 Mayıs 2006)⁴⁶.

Burada net olarak intihal metin hazırlamanın yöntemi ve söylemi ortaya konmuştur. 2000'li yılların başından itibaren, özellikle ortalarından sonra bu tip "çeviri düzenleme yoluyla hazırlanan metinlerin" yoğun bir şekilde üretildiğini yukarıdaki *Savaş ve Barış* kitapları tablosu da ortaya koymaktadır. 43 adet ayrı ayrı *Savaş ve Barış* çevirisinin var olması çeviri tarihi ve piyasası açısından kabul edilmesi olanaksız bir durumdur.

4.3.4 Sonuç

Türkçedeki *Harp ve Sulh / Savaş ve Barış* çevirileri incelendiğinde, bu devasa eserin Rusça aslından tam olarak iki kez çevrildiği, Fransızca çevirilerinden dört kez, İngilizce çevirilerinden bir kez kısaltılmış olarak çevrildiği anlaşılmaktadır. Bu tam çevirilerden ilki, 1943 tarihli bütün çeviri dört kez farklı isimlerle ve küçük değişikliklerle intihal olarak yayınlanmıştır. Fransızca çeviriler arasından 1958 tarihli çeviriye, özellikle 2000'den sonraki intihal yayınlar için, 20'den fazla örnekte kullanılmıştır; farklı markalarla yapılan yayınlar için

⁴⁶ http://www.milligazete.com.tr/koseyazisi/Korsandan_Beter/5413#.VTqgySHtlBc (Erişim tarihi: 30 Nisan 2015)

çok küçük değişikliklerle ve farklı isimlerle çoğaltılmıştır. Fransızcadan yapılmış, kısaltılmış çevirinin intihal yayınlarda daha çok tercih edilmesinin nedeni basitçe ekonomik olmalı; puntoya göre ortalama 300 ila 500 sayfa arasında çoğaltılabilen bu metin, diğer 1500 ila 2000 sayfalık tam metne göre daha işlevseldir.

Bu intihallerde çarpıcı olan gerçek çeviri ya da edebiyat eserleriyle de bilinen kişilerin isimlerinin de geçmesidir. Diğer birçok intihal metnin imzası için belli bir biyografi saptanamamıştır.⁴⁷ Bu çok garip bir durum, çünkü 1958 tarihli kısaltılmış metnin kaynağı, hangi eserden çevrildiği belirtilmemiştir, dolayısıyla nasıl, ne şekilde kısaltıldığını anlamak mümkün değildir. Burada çok sayıda kısaltılmış ve intihal *Savaş ve Barış* bulunmasının, eserin hep eksik metinlerle, yanlış şekilde tanıtılmasına yol açtığı gözleniyor. Bu kitapların hemen hiçbirinde kısaltma yapıldığı söylenmemektedir.

Diğer yandan, Atila Tokatlı metninin çoğaltılma süreci de ilginçtir: Bir yayınevinde (Sosyal) yayınlandıktan sonra başka bir yayınevine (Oda) geçmiş ve orada farklı isimlerle ve küçük değişikliklerle yayınlanmaya devam etmiştir. Tokatlı metni 1943 metniyle kısmen örtüşen, ama farklı üslup özellikleri sergileyen bir metin. Eğer Fransızcadan yapılmış bir çeviri değil de, 1943 metninin bir uyarlamasıysa, ustaca yapılmış bir uyarlamasıdır. Örneğin, Leyla Şener metni bundan iki açıdan farklıdır; birincisi kısadır, ikincisi 1964 metniyle örtüşmekte, ama Tokatlı'daki gibi özel bir üslup sergilememektedir.

Bunu kesin olarak değerlendirebilmek için 1943 metnine bakmak gerekir. Fakat bu noktada da şaşırtıcı bir engel bulunmaktadır. 1943 tarihli Zeki Baştımar çevirisi Zeki Baştımar imzasıyla uzun yıllar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlandıktan sonra, 2010 yılında Can Yayınları tarafından yayınlandı. MEB metniyle Can metninin karşılaştırılması beklenmedik bir durumu ortaya koyuyor. Bir noktada birisi 1943 tarihli metni günümüz Türkçesine uyarlamış, sadeleştirmiş; kim olduğu bilinmeyen bu kişinin metni yeni basımlarıyla piyasada. Burada kastedilen değişiklik şu şekildedir:

(1943/1993): “Sırmalı saray üniforması, çoraplar, iskarpinler giymiş, göğsü madalyalarla dolu, yayvan yüzünden neşe ile içeri giren Prens böyle karşılanmadan hiç te şaşırmadan cevap verdi.”

(2010): “Sırmalı saray üniforması, çoraplar, ışıltılı ayakkabılar giymiş, göğsü madalyalarla dolu, ablak yüzünde neşeyle içeri giren Prens böylesi karşılanmaya hiç de şaşırmadan yanıt verdi.”

47 Örneğin “Haz. Sara Gürbüz Özeren” gibi bir örnek ilginçtir, çünkü imzanın gerçek olduğu Özeren’in birçok çocuk kitabı, büyük kısmı anonim halk eserlerinin uyarlamaları olan metinlerde yer almasından anlaşılıyor. Bu örnek yazarın bir metni anonimleştirme işlemini olağan görmesine örnek olabilir.

Birinci bölümden bu kısa alıntı değişikliğin genel karakterini vermektedir. Değiştirme bir yandan öztürkçeleştirme, imlayı düzeltme olarak görülse de (cevap/yanıt; hiç te/hiç de), betimleyici sözcük değişikliğini açıklamak zordur (yayvan/ablak). Bu “ablak” sözcüğüyle Tokatlı metninde karşılaşmak ilginçtir:

(1987): “Karşılanma tarzından hiç mi hiç etkilenmeksizin cevap verdi prens:

'Dieu, quelle virulente sortie!'

Bir dizi büyük nişanla süslü saray üniforması vardı üzerinde, üniformayı çorap ve iskarpinler tamamliyordu; ablak yüzünde duru bir ifade dalgalanıyordu.”

Çevirmenin ya da onun mirasçılarının izni olduğu sürece yayınevinin değişikliklerine itiraz etmek güç, fakat bu değiştirmeler çeviri tarihi açısından güçlük çıkartmakta, “yayıncıdan sonra onarılmış çeviri” gibi ayrı bir kategoride incelemeye yapmayı da gerektirmektedir⁴⁸.

Bu arada, iki metnin *CopyCatch Investigator* analizi aralarında %70 benzerlik olduğunu ortaya koyuyor. 1943 metniyle 2010 baskısı arasında önemli farklar vardır. Buna karşılık, 1969 metninin 2011'deki yeni baskısıyla kıyasında %93'lük bir uyum ortaya çıkmaktadır (Bkz. EK 10-13). Bu dikkate alınması gereken, özel bir sorundur. Yeniden baskılarda yapılan değişikliklerin kaydının tutulmaması, okura belirtilmemesi durumunda okur çevirmenin eserini okumuş olmayacaktır.

Bugün bu ortamda *Savaş ve Barış*'in bugün üç tam çeviriyle ve ayrıca anonimleşmiş, çok sayıda intihalin dışında, üç kısaltılmış çeviriyle (1958-1963-1964) temsil edildiğini kabul etmek durumundayız.

Dolayısıyla 6 gerçek ve 30'a yakın ve her an yenisi ortaya çıkabilecek intihal çevirilerle dolu bir ortamda, *Savaş ve Barış*'in nasıl temsil edildiği ciddi bir sorundur. Bu orijinal çevirilerin hiçbirinde kullanılan kaynak kitap, orijinal eserin kimliği belirtilmemiştir; dolayısıyla hangi baskıyı kullandıklarını, hangi edisyondan, hangi kısaltılmış çeviriden yararlandıklarını bilmek özel bir uzmanlık işi olmaktadır. Aslında kısaltılmış çevirinin üzerinde açıkça “kısaltılmıştır” yazması gerekirdi. Bu da intihalleri belli ölçüde birbirinden ayırt etmeye yarayabilirdi. Ama bu da yetersiz bir engel: Bu metinlerde tahrifat yapılmasını, intihal yoluyla çoğaltılmalarını açıklayabilecek bir şey yoktur.

⁴⁸ Çeviri piyasasında, hayatta olmayan çevirmenin, hatta genel olarak çevirmenin izni olmadan çevirinin dilinin değiştirilmesi, yenileştirilmesi gibi bir uygulama piyasada yaygın kabul görmektedir; çeviri sözleşmeleri de buna kesin olarak izin verecek şekilde düzenlenmektedir. Bu sözleşmelere göre yayınevi çeviriyi, çevirinin dilini kendi yayın anlayışına göre – ve elbette orijinale aykırı düşmeyecek şekilde – değiştirme hakkına sahiptir. Burada sadece eski sözcüklerin yeni sözcüklerle değiştirilmesi söz konusu olsa, sözdiziminin değiştirilmesi söz konusu olmasa bile, çevirinin temel özelliklerinin değişmesi, sahipliğinin sorunlu hale gelmesi gibi bir durum ortaya çıkar. Fakat yaygın kabul yayınevinin bu hakka sahip olduğu yönündedir. Bu örnekte bunun büyük sorun yarattığını görüyoruz.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

İki yıllık proje çalışmalarımızda ulaştığımız sonuçlar Türkiye’de çeviri intihalinin ne kadar büyük boyutta olduğunu göstermektedir. Projemizin çeviride intihalin tespiti konusunda alana yaptığı katkı çok yönlüdür. Öncelikli olarak çeviride intihal konusunda kapsamlı bir literatür araştırması sunulmuş ve sorunlar, ihtiyaçlar ve yönelimler belirlenmiştir. Çeviride intihal konusunda yapılmış çalışmaların kronolojik özeti verilmiş, konunun arka planında gerçekleşen tartışmaların resmi çizilmiştir. Çevirilerin intihal yoluyla tekrar basılması üzerinden kâr sağlamanın birçok yayınevi için cazip geldiği sadece raporumuzda sunduğumuz kopya çevirilerin ne kadar farklı yayınevi tarafından basıldığına bakıldığında bile kolaylıkla anlaşılmaktadır. Çeşitli çeviri ve yayıncı kuruluşların, çeviribilimcilerin ve çevirmenlerin, akademisyenlerin bireysel ve toplu olarak yaptığı çalışmalar, hazırladıkları raporlar, gazete ve dergilerde yayınladıkları yazılar çeviride intihal konusunda farkındalığı artırmış ve birçok girişimi tetiklemiş olmasına rağmen intihali durduramamıştır. Bu da konunun daha büyük ölçekte ele alınması gerekliliğini göstermektedir.

Proje çerçevesinde gerçekleştirdiğimiz çalışmalar intihali tespit konusunda ikinci katkısını yöntem bakımından yapmıştır. Adli dilbilim, dilbilim ve çeviribilim alanlarını içeren çok disiplinli bir yaklaşımla oluşturduğumuz intihal tespit modeli hem nitel hem de nicel verilerin analizine dayanarak karma bir yöntem önermektedir. Belgeye dayalı araştırma yoluyla toplanan verilerle desteklenerek farklı çevirilerin bilgisayar programı kullanılarak ve hazırladığımız iki ayrı model kullanılarak farklı bakımlardan karşılaştırılması intihale ilişkin deneysel veriler sunarak intihal meselesinin hukuki düzlemde ele alınabilmesini de kolaylaştıracaktır.

Çeviride intihal çalışmalarımızın bir başka katkısı da yayınlanacak bu raporla konunun daha fazla dikkat çekmesini sağlamak olacaktır. Çeviribilim, dilbilim ve edebiyat alanlarından akademisyenlerin ve profesyonellerin gerçekleştirdiğimiz analizlere, oluşturduğumuz modellere ve vardığımız sonuçlara yapacağı yorumlar, eleştiriler ve katkılarla çeviride intihal konusunda daha güçlü bir ses ortaya çıkacağına inanıyoruz. Bu açıdan yaptığımız çalışmanın bir dönüm noktası olmasını umut ediyoruz.

Projemizin sunacağı öneriler şunlardır:

1. Öncelikli olarak, bu eserlerin okutulduğu, önerildiği okullarda, edebiyat derslerinde niteliği kanıtlanmış, çevirmen kimliği saptanmış eserlerin okurlara, öğrencilere açıkça önerilmesi,
2. Klasik eserlerin çevirilerinin seçimi konusunda deneyimsiz öğrenciye, okura inisiyatif bırakmak olumlu sonuç vermemektedir. Okura gerçek çeviri olan örneklerin açıkça belirtilmesi gerekir. İntihal unsurları içerdiği tespit edilen çeviri eserlerin öncelikli

- olarak okul kütüphanelerinden kaldırılması, fakat bu kaldırma sırasında öğrenci ve öğretmenlere de intihallerin neden, ne açıdan intihal olduğunun açıklanması; mümkünse bunların ayrı bir rafta sergilenmesi;
3. İlk ve orta öğretimde görev yapan öğretmenlerin, kütüphanecilerin ve idarecilerin çeviride meslek içi eğitim kapsamında intihal konusunda daha çok bilinçlendirilmesi,
 4. Kitabevlerine ve sanal mağazalara intihal unsurları içerdiği tespit edilmiş olan kitapları satışa sunmamaları yönünde çağrıda bulunulması ve bu konuda düzenli olarak kurumlara bilgilendirme yapılması,
 5. Gazete kampanyaları yoluyla dağıtılan klasik eserlerin intihal eserler olmaması için gazete yöneticilerine yazı gönderilmesi,
 6. Çevirmenlerin, edebiyatçıların ve dilbilimcilerin intihal konusunda yapılacak sosyal kampanyalarda aktif olarak görev almalarının sağlanması,
 7. Mevcut raporda sunulan yöntemlerin yargı sürecine taşınan intihal çeviriler için bir model teşkil etmesi ve bilirkişi raporu için güvenilir bir format oluşturma açısından değerlendirilmesi,
 8. Çevirileri çalınan yayınevlerinin, mevcut çalışmanın yöntemlerini kullanarak ve sonuçlarını emsal göstererek durumu yargıya taşıma konusunda cesaretlendirilmesi,
 9. İntihal eser yayınladığı tespit edilen yayınevlerinin çıkardığı tüm klasik eserlerin tek tek incelenmesi ve söz konusu yayınevlerinin benzer eserler yayınlamasına kısıtlar getirilmesi,
 10. İntihal olgusunun yayılmasını önlemek amacıyla yeniden çevirisi yapılacak klasik eserlerin yeniden çeviri taslaklarının farklı disiplinlerden uzmanlardan oluşan yetkili bir kurul tarafından bir ön incelemeye tabi tutulması ve kitap bandrolü alımı sürecinde çeviri örgütlerinin ya da ilgili uzmanların onayının alınmasının önünün açılması (Örneğin *Robinson Crusoe* için bandrol alınacaksa, çevirmenin İngilizce bildiğine, bu çeviriyi yapabileceğine dair bir referans talep edilebilir. Bu belge diploma da olabilir, bir yeterlilik sınav sonucu da olabilir. Böylece, hem edebi çevirilerin dil-edebiyat bölümlerinden mezun olanlar tarafından yapılması hem de çevirmenlerin kimliklerinin belirginleşmesi sağlanabilir. Çevirinin bandrol verilmeden önce uzmanlar tarafından kontrolü de söz konusu olabilir; burada bir uzmanın gözle kıyas yapabilir ya da metinler bilgisayar analizine sokulabilir. Telifi geçen eserler gün geçtikçe çoğaldığı için gelecek yıllara yönelik böyle bir tedbir üzerinde düşünülmesinde yarar vardır.),
 11. Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığının ilgili birimlerine konuyla ilgili yapılan çalışmaların gönderilmesi yoluyla çevirmenlerin, edebiyatçıların, eğitimcilerin ve dilbilimcilerin de katkısıyla daha büyük ölçüde alınabilecek önlemlerin konuşulabileceği bir tartışma ortamının yaratılması.

İki yıl önce mevcut çalışmaya başladığımız sırada, çeviri intihalinin varlığını kabul etsek de, münferit ve istisnai intihaller yapılmış olabileceği ya da benzerliklerin bir kısmının kaçınılmaz olabileceği gibi bir önyargı (ya da olumlu bakış) hepimizde hâkimdi. En fazlası bir ya da iki yayıncının bu yöneme başvurmuş olduğunu düşünüyorduk. Fakat çalışmamız daha karmaşık bir yapının varlığını ortaya koydu. Kitapların toplanması ve hepsine topluca bakılması, daha sonra bilgisayar analizinden geçirilmesi sürecinde intihalin neredeyse endüstrileşmiş, yapılaşmış sistemli bir bütünün olduğunu gördük. Bir metnin bir yayınevinden başkasına geçişinde tesadüflerin yeri sorgulanabilecek bir konudur. Her ne kadar mevcut çalışmada üzerinde durma olanağı bulamasak da, metinlerin bir yayınevinden diğerine tarama yoluyla mı, metnin elektronik ortamda devredilmesi yoluyla mı, bakarak dizme yoluyla mı geçtiği gibi teknik ayrıntılar, yayınevlerinin çeviri intihali nasıl bir sistematikte yürüttüğü açısından önemlidir. Metinlerin çeviri ve intihal tarihçesine bakıldığında, yayınevleri ve metinler arasındaki ilişkiler, bazen bir yayınevinin farklı markalarla aynı işi yaptığı gibi bir izlenim de doğuruyor. Bu açıdan, yayınevlerinin işletme koşullarının denetlenmesi de belli bir iyileşme sağlayabilir.

Mevcut çalışmanın bulgularından biri de, intihal olaylarının belli bir toplumsal çevrimi, dönemsel yükselişi olduğu olabilir. Türkiye'de, bazı dönemlerde nadiren görülen intihalin, bazı dönemlerde kronik olarak çoğalmasının nedenini aramakta yarar var gibi görünmektedir. Bu hem teknik olanakların artmasından kaynaklanabilir, hem de toplumsal yapıdaki bazı çözümler buna sebep olmuş olabilir. Çeviri dışındaki başka toplumsal üretim alanlarında da (örneğin yiyecek üretimi, giysi üretimi, konut üretimi vb.) aynı dönemde üretim koşullarının bozulup bozulmadığı, ürünlerin benzer bir tasarım ve uygulama mantığıyla üretilip üretilmediği incelenebilir. Teknik olarak mevcut çalışma, bilgisayar analiziyle desteklenebilecek bir sosyal bilim araştırmasının öncüsü olabilir.

Çeviride İntihal başlıklı projemizin iki yıllık süre içerisinde gerçekleştirdikleri, hiç şüphesiz, bu konuda yapılması gereken her şeyin yapıldığı anlamına gelmemektedir. Gerek bireysel çalışmalarla ve grup çalışmalarıyla, gerekse gelecekteki diğer projelerle intihal çalışmaları ilerletilmeli ve genişletilmelidir. Özellikle klasik eserlerin kısaltılmış ve basitleştirilmiş versiyonları benzer yöntemlerle incelenmeli ve intihal unsurları ve kaynak metinden uzaklaşmalar ortaya çıkarılmalıdır. Klasik edebi eserlerin dışında farklı çevirileri yayınlanan popüler diğer yayınlar da intihal açısından incelenmeyi hak etmektedir.

KAYNAKÇA

- Alvstad, C., & Assis Rosa, A. (2015). Voice in retranslation: An overview and some trends. *Target*, 27(1), 3-24.
- Baker, M. (2000). Towards a methodology for investigating the style of a literary translator. *Target*, 12(2), 241-266.
- Barnes, J. (2010, Kasım 18). Writer's Writer and Writer's Writer's Writer. *London Review of Books*, 32(22), 7-11. London Review of Books: <http://www.lrb.co.uk/v32/n22/julian-barnes/writers-writer-and-writers-writers-writer> adresinden alındı
- Bellos, D. (2011). *Is That a Fish in Your Ear?: Translation and the Meaning of Everything*. New York: Faber and Faber, Inc.
- Berman, A. (1990). La retraduction comme espace de la traduction. *Palimpsestes 4: "Retraduire"*, 1-7.
- Borges, J. L. (1973). *Borges on Writing*. New York: E. P. Dutton.
- Boujut, M. (2002). *La casquette de Charles Bovary*. Paris: Editions Arléa.
- Çelik, Ö. (2007, Mart). Robinson Crusoe Metinleri Bağlamında Çeviri İntihalleri. *Varlık*(1194), 20-23.
- ÇEVBİR. (2008). *İntihal Komisyonu Raporu*. Çevirmenler Meslek Birliği: <http://www.cevbir.org/yeni/index.php/tr/intihalkomrap> adresinden alındı
- Chesterman, A. (1997). *Memes of Translation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Creswell, J. W. (2003). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Creswell, J. W., & Clark, V. (2007). *Designing and conducting mixed methods research*. California: Sage Publications.
- Delisle, J. (1993). *La traduction raisonnée. Manuel d'initiation à la traduction professionnelle de l'anglais vers le français*. Ottawa: Presses de l'Université d'Ottawa.
- Evirgen, Ş. (2007, Mart). Çeviride İntihal: Montaigne'in "Denemeler'i". *Varlık*(1194), 17-19.
- Gambier, Y. (1994). La retraduction, retour et détour. *Méta*, 3, 413-417.
- Gürçağlar, Ş. T. (2009). Retranslation. M. Baker, & G. Saldanha (Dü) içinde, *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* (s. 233-236). Londra: Routledge.
- Gürses, S. (2007, Mart). İntihal Kültürü. *Varlık*(1194), 9-16.
- Gürses, S. (2011, Mayıs-Haziran). Translational Plagiarism: National History, Global Prospects. *Çeviribilim*(4), 6-7.
- Heim, M. H. (1982, Ekim 9). Pushkin Englished. *The Nation*(235), 340-343.

- Jansen, H., & Wegener, A. (2013). Multiple Translatorship. H. Jansen, & A. Wegener (Dü) içinde, *Authorial and Editorial Voices in Translation [Collection Vita Traductiva]* (s. 1-39). Montreal: Éditions québécoises de l'oeuvre.
- Jiang, C. (2012). Rethinking the translator's voice. *Neohelicon*, 39(2), 365-381.
- Jianzhong, X. (2003). Retranslation: Necessary or Unnecessary. *Babel*(49), 193-202.
- Karlinsky, S. (1982, Eylül 26). Pushkin Re-Englised. *New York Times Book Review*(11), 25-26.
- La retraduction: Ambigüités et défis. (2011). E. Monti, & P. Schnyder (Dü) içinde, *Autour de la retraduction* (s. 49-66). Paris: Orizons.
- Leighton, L. G. (1994). Translation and Plagiarism: Puškin and D.M. Thoma. *The Slavic and East European Journal*(38), 69-83.
- Levý, J. (1963). *Umění překladau*. Praha: Čs.: spisovatel/Panorama/ Ivo Železný.
- Margot, J. C. (1979). *Traduire sans trahir. La théorie de la traduction et son application aux textes bibliques*. Laussane: L'Age d'Homme.
- Molina, L., & Hurtado Albir, A. (2002). Translation Techniques Revisited: A Dynamic and Functionalist Approach. *Méta*, 47(4), 498-512.
- Monti, E. (2011). Introduction: La retraduction, un état des lieux. E. Monti, & P. Schnyder (Dü) içinde, *Autour de la Retraduction* (s. 9-25). Paris: Horizons.
- Monti, E. (2011). Introduction: La retraduction, un état des lieux. E. Monti, & P. Schnyder (Dü) içinde, *Autour de la Retraduction* (s. 9-25). Paris: Orizons.
- Monti, E., & Schnyder, P. (Dü). (2011). *Autour de la Retraduction*. Paris: Orizons.
- Mossop, B. (2006). Has computerization changed translation? *Méta*, 51(4), 787-805.
- Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. Londra: Prentice Hall International.
- Nida, E. A. (1964). *Toward a Science of Translating with Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*, . Leiden: E.J.Brill.
- Oral, S. (2011, Nisan 21). *İntihal Etme Ne Olur!* sabitfikir: <http://www.sabitfikir.com/dosyalar/intihal-etme-ne-olur> adresinden alındı
- Paprocka, N. (2011). Le Petit Prince et ses douze (re)traductions. E. Monti, & P. Schnyder (Dü) içinde, *Autour de la retraduction* (s. 419-433). Paris: Orizons.
- Parlak, B. (2007, Mart). Çeviri Etiği Açısından İntihaller. *Varlık*(1194), 3-7.
- Philippot, D. (1994). La casquette de Charles Bovary ou le chef-d'œuvre inconnu de l'autolâtrie bourgeoise = Charles Bovary's hat or the unknown masterpiece of bourgeois narcissism. *Lettres romanes*, 48(3-4), 219-236.
- Popovič, A. (1976). Aspects of Metatext. *Canadian Review of Comparative Literature*(Güz).
- Pyman, A. (1965). Kak ja perevodila Turgeneva na anglijskij. *Masterstvo perevoda* (s. 377-404). içinde Moskova: Sovetskii pisatel.

- Robinson, D. (2003). *Becoming a translator: An accelerated course*. Londra: Routledge.
- Rodrigo, E. Y. (2008). *Topics in Language Resources for Translation and Localisation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Rónai, P. (2012). Notes toward a History of Literary Translation in Brazil. *Translation Review*, 69(1), 49-53.
- SabitFikir. (2009, Aralık 12). 5. *Ulusal Yayın Kongresi Sonuç Bildirisi Açıklandı*. sabitfikir: <http://www.sabitfikir.com/haber/5-ulusal-yayin-kongresi-sonuc-bildirisi-aciklandi> adresinden alındı
- Schiavi, G. (1996). There is always a teller in a tale. *Target*, 8(1), 1-21.
- Sousa-Silva, R. (2013). *Detecting Plagiarism in the Forensic Linguistics Turn (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. Birmingham, Birleşik Krallık: Aston University.
- Taivalkoski-Shilov, K. (2013). Voice in the Field of Translation Studies. K. Taivalkoski-Shilov, & M. Suchet içinde, *La Traduction des voix intra-textuelles / Intratextual Voices in Translation [Collection Vita Traductiva]*, (s. 1-9). Montreal: Éditions québécoises de l'oeuvre.
- Thorpe, A. (2011, Ekim 21). *Madame Bovary: the Everest of translation | Books | The Guardian*. The Guardian: <http://www.theguardian.com/books/2011/oct/21/translating-madame-bovary-adam-thorpe> adresinden alındı
- Turell, M. T. (2004). Textual kidnapping revisited: the case of plagiarism in literary translation. *International Journal of Speech Language and the Law*(11), 1-26.
- Vázquez-Ayora, G. (1977). *Introducción a la traductología*. Washington: Georgetown University Press.
- Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility*. Londra: Routledge.
- Venuti, L. (1998). Strategies of translation. M. Baker (Dü.) içinde, *Encyclopedia of Translation Studies* (s. 240-244). Londra: Routledge.
- Vinay, J. P., & Darbelnet, J. (1977). *Stylistique comparée du français et de l'anglais*. Paris: Georgetown University Press.
- Wall, G. (2004). Retranslating Madame Bovary. *Palimpsestes*(15), 93-98.
- Washbourne, K. (2013, Aralık). Nonlinear Narratives: Paths of Indirect and Relay Translation. *Méta*, 58(3), 607-625.
- Wood, J. (2010, Aralık 29). *What I Read This Year*. The New Yorker: <http://www.newyorker.com/books/page-turner/what-i-read-this-year> adresinden alındı
- Wuilmart, F. (2011). Traduction et prise de sens... Effi Briest aux mains de trois générations. E. Monti, & P. Schnyder (Dü) içinde, *Autour de la retraduction* (s. 251-263). Paris: Orizons.

Zhu, C. (1996). Translation of modifications: About information, intention and effect. *Target*(8), 301-324.

EKLER

- EK 1. Pilot Araştırma Kitap Listesi
- EK 2. *Goriot Baba* Çevirileri Zaman Çizelgesi
- EK 3. *Antikacı Dükkânı* Örnek Karşılaştırma
- EK 4. *Robinson Crusoe* Kısaltılmış Versiyonlar
- EK 5. *Robinson Crusoe* Nitel Analiz Örneği
- EK 6. *Madam Bovary* Nitel Analiz Dosyası
- EK 7. İsmail Yerguz – Tahsin Yücel *CopyCatch Investigator* Karşılaştırması
- EK 8. *Madam Bovary* Nicel Analiz Benzerlik Oranları
- EK 9. Tolstoy Çevirileri Tablosu
- EK 10. Can – Maarif Karşılaştırması 1
- EK 11. Can – Maarif Karşılaştırması 2
- EK 12. İletişim – Cem Karşılaştırması 1
- EK 13. İletişim – Cem Karşılaştırması 2

TÜBİTAK
PROJE ÖZET BİLGİ FORMU

Proje Yürütücüsü:	Yrd. Doç. Dr. MEHMET ŞAHİN
Proje No:	112K388
Proje Başlığı:	Çeviride İntihal
Proje Türü:	1001 - Araştırma
Proje Süresi:	24
Araştırmacılar:	SABRİ GÜRSES, DERYA DUMAN
Danışmanlar:	
Projenin Yürütüldüğü Kuruluş ve Adresi:	İZMİR EKONOMİ Ü. FEN EDEBİYAT F. MÜTERCİM TERCÜMANLIK B.
Projenin Başlangıç ve Bitiş Tarihleri:	01/03/2013 - 01/03/2015
Onaylanan Bütçe:	84812.0
Harcanan Bütçe:	61902.56
Öz:	<p>Çeviride İntihal projesi klasik eserlerin çevirilerindeki intihal unsurlarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Proje kapsamında orijinal dili sırasıyla İngilizce, Fransızca ve Rusça olan Robinson Crusoe, Madam Bovary ve Savaş ve Barış eserlerinin tüm tam metin çevirileri analiz edilmiştir. Belgeye dayalı araştırma ve yan metin analizi yoluyla çevirmenler ve yayınevleri hakkında bilgi toplanmış, klasik eser yayıncılığının tarihçesi ve mevcut durumu ortaya konmuş, çeviri metinler tarama ve optik karakter tanıma yöntemiyle elektronik ortama aktarılıp CopyCatch Investigator programı kullanılarak birbiriyle karşılaştırılmış ve çeviri metinlerden örneklemeler alınarak nitel bakımdan analiz edilmiştir. Nitel analiz için iki farklı model kullanılmış ve intihal içeren çevirmen tercihleri iki ayrı değerlendirici tarafından kodlanmıştır.</p> <p>Robinson Crusoe çevirilerinde 13 farklı çeviride ilk çeviri haricinde sadece iki çeviride özgünlük derecesinin tatmin edici düzeyde olduğu, diğer 10 çevirinin ise tamamen ya da kısmen intihal unsurları içerdiği tespit edilmiştir. Madam Bovary'nin Türkçe tam metinlerinin 38'ine ulaşılmış ve nicel olarak metin karşılaştırma ve nitel örneklem analizi sonucunda 33 eserin özgünlükten çok uzak, intihal eserler olduğu tespit edilmiştir. Savaş ve Barış adlı eserin çevirilerinde ise üç tam çeviriyle ve ayrıca anonimleşmiş, çok sayıda intihali yapılmış (1958-1963-1964 yıllarında basılmış) 3 kısaltılmış çeviriyle temsil edildiği görülmektedir.</p> <p>Yan metin analizleri ve belgeye dayalı araştırma sonucunda birçok çevirmen isminin aslında var olmadığı ya da hakkında hiçbir bilgi olmadığı, söz konusu çevirmenlerin birden çok dile çeviri eserlerde adlarının yer aldığı, aynı intihal çevirilere farklı dönemlerde farklı çevirmen isimleri verildiği tespit edilmiştir. Kapak tasarımı, dip not kullanımı, çevirmen önsözü, kitap fiyatları gibi unsurlar da incelendiğinde metin düzeyinin ötesinde de intihal olgusunun kendisini açıkça gösterdiği söylenebilmektedir.</p> <p>Çeviride İntihal projesinin temel sonucu klasik eserlerin çevirisinde intihalin 2000'li yıllardan itibaren giderek yaygınlaştığı ve ticari fayda sağlama aracı hâline geldiğidir. Çeviride intihalin önüne geçebilmek için intihal eser yayınladığı tespit edilen yayınevlerinin çıkardığı tüm klasik eserler tek tek incelenmeli ve söz konusu yayınevlerinin benzer eserler yayınlamasına kısıtlar getirilmelidir. İntihal unsuru içeren klasik eserler piyasadan ve kütüphanelerden toplatılmalıdır. İntihal olgusunun yayılmasını önlemek amacıyla yeniden çevirisi yapılacak klasik eserlerin yeniden çeviri taslaklarının tamamlanmadan önce yetkili bir kurul tarafından bir ön incelemeye tabi tutulması gerekmektedir.</p>
Anahtar Kelimeler:	intihal, çeviri, yeniden çeviri, çevirmenin sesi, çevirmen hakları, edebiyat, çeviribilim
Fikri Ürün Bildirim Formu Sunuldu Mu?:	Hayır
Projeden Yapılan Yayınlar:	1- Çeviri İntihali Tespiti: Yeni Bir Yaklaşım (Bildiri - Uluslararası Bildiri - Sözlü Sunum), 2- Lost in Plagiarism: Retranslation vs. Reproduction (Bildiri - Uluslararası Bildiri - Sözlü Sunum),